

Bilder av pappor

- mammor med barn aktuella inom socialtjänsten
beskriver sina och sina barns pappor

Rapport från fas 2 inom FoU-projektet,
Familjer i socialtjänsten

Hanna Leinhard

FoU-rapport 74:2014

FoU Centrum för Vård,
Omsorg och Socialt arbete

Kommunerna i Linköping, Kinda, Mjölby, Motala,
Ydre och Åtvidaberg samt Linköpings universitet

FoU-rapport 74:2014

Bilder av pappor

- mammor med barn aktuella inom socialtjänsten
beskriver sina och sina barns pappor

Rapport från fas 2 inom FoU-projektet,
Familjer i socialtjänsten

Författare:

Hanna Leinhard

Handledare: Tommy Svensson
Institutionen för beteendevetenskap och lärande,
Linköpings universitet

FoU Centrum för vård, omsorg och socialt arbete
Kommunerna Linköping, Boxholm, Mjölby, Motala, Kinda, Vadstena, Ydre,
Åtvidaberg och Ödeshög samt Linköpings universitet

ISSN 1651-0232

© författarna & FoU Centrum för vård, omsorg och socialt arbete, Linköpings kommun
LiU-Tryck, Linköping, 2014

SAMMANFATTNING:

Studien ”Bilder av pappor” är en kvalitativ studie som syftar till att beskriva de bilder, föreställningar och uppfattning om pappor som mammor med barn aktuella inom socialtjänsten har. 24 mammor ombeds beskriva sina liv utifrån fyra teman; *Uppväxt, Nätverk, Arbete* och *Flyttning*. Detta material används sedan för att titta på mammornas beskrivningar av sina egna pappor och sina barns pappor. Raywen Connells genusteori och Pierre Bourdieus sociologiska teori används för att få ytterligare förklaringsmodeller till resultaten.

I studien finner jag att mammorna beskriver sina egna pappor främst utifrån deras arbete och intresse. Arbetet är en stor del av pappans identitet och övriga familjen måste i många fall förhålla sig runt denna. När mammorna beskriver sina barns pappor är tonen ofta anklagande och de anser att papporna inte förstår eller prioriterar barnen på samma sätt som de gör. Detta kan förklaras med att de har en vana av att försvara sig, sina val och sin status som förälder. Nästan alla kvinnor i studien är separerade från sina barns pappor. Den höga andelen separationer kan förklaras på två sätt, dels så är urvalsgruppen generellt mer pressad av dålig ekonomi, arbetslöshet och många fall missbruk, faktorer som blir mer svårhanterliga när de möter den utmaning som det innebär att blir förälder. Den andra förklaringen är att de grupper som har stort kapital (ekonomiskt, symboliskt, kulturellt och socialt) har en större benägenhet att skydda det och hålla det inom familjen medan de med mindre kapital kan ha mindre anledning att hålla ihop en familj som utsätts för stora påfrestningar.

Abstract:

The study ”Images of fathers” is a qualitative study which aims to describe the images, understandings and perceptions mothers, with children in the social service system, have about fathers. 24 mothers were asked to describe their lives according to four themes: *Upbringing, Private Network, Work and Moving*. This material is then used for looking at mothers descriptions of their own fathers and the fathers of their children. Raywen Connells gender theory and Pierre Bourdieus sociological theory is used to gain an explanatory perspective to the results.

In the study I find that the mothers describe their own fathers mainly through their work and hobbies. The work is a big part of the father’s identity and the rest of the family have to relate to this. When the mothers describe the father of their children they do it in an accusing tone and they think that the fathers

doesn't understand or prioritize the children in the same way that they do. This can be seen as a consequence of having to defend one's choices and status as a parent. Almost all the women in the study are separated from their children's father. The high number of separations can be explained in two ways, the sample group is in general under more pressure from poor economic status, unemployment and in many cases substance abuse, all these factors tend to become even more unmanageable when they meet the challenge of becoming a parent. The other explanation is that groups with large capital (economic, symbolic, cultural and social) have a larger tendency to protect and keep it within the family whereas those with less capital can have less reasons to keep a family, who is under much pressure, together.

FÖRORD

Denna FoU-rapport är från början en magisteruppsats i sociologi skriven vid Institutionen för beteendevetenskap och lärande, avdelningen för pedagogik och sociologi vid Linköpings universitet i februari 2014. Den ska ses som en delstudie av det större FoU-projektet, Familjer i socialtjänsten, som är ett projekt som innefattar 6 östgötska kommuner och handlar om livsvillkoren för de familjer som har barn aktuella inom socialtjänsten.

Om inte...

- mammorna hade berättat så öppet om sina liv
- mina kollegor i projektet Familjer i socialtjänsten, genomfört intervjuerna
- min handledare Tommy Svensson varit så tålmodig, inspirerande och lågmält uppmuntrande
- mina vänner idogt frågat ”När blir du klar...?”
- mina barn accepterat bytet, mindre mammanärvaro men mer Pixarfilmer

...så hade jag inte kunnat skriva denna uppsats.

Stort Tack!

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
2. BAKGRUND, SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	3
2.1 SOCIALTJÄNSTENS UPPDRAG OCH HANDLÄGGNING	3
2.2 FoU CENTRUM OCH PROJEKTET FAMILJER I SOCIALTJÄNSTEN	4
2.3 STUDIENS UPPKOMST	5
2.4 SYFTE	6
2.5 FRÅGESTÄLLNINGAR:	6
2.6 UPPSATSENS DISPOSITION	6
3. FORSKNINGSÖVERSIKT	7
3.1 MAMMOR, PAPPOR FÖRVÄNTNINGAR OCH ROLLER	7
3.2 FRÅNVARANDE PAPPOR.....	8
3.3 ENSAMMA MAMMOR FRÅNVARANDE PAPPOR	8
3.4 PAPPAN I SOCIALTJÄNSTEN.....	9
4. METOD	13
4.1 FORSKNINGSSTRATEGI	13
4.2 INDUKTIV ANSATS	15
4.3 UNDERSÖKNINGSGRUPPEN	16
4.4 DATAINSAMLINGSSTRATEGI	17
4.5 INTERVJUNS UPPLÄGG	17
4.6 ANALYS	19
4.7 KVALITETSSÄKRING	20
4.8 ETISKA ÖVERVÄGANDEN	22
5. RESULTAT	23
5.1 MIN PAPPA	24
5.2 PAPPAN TILL MITT/MINA FÖRSTA BARN.....	36
6. TEORI	47
6.1 GENUSTEORI	47
6.2 BOURDIEUS TEORI	50
7. RESULTATDISKUSSION	55
7.1 ALLMÄNNA REFLEKTIONER.....	55
7.2 DISKUSSION I FÖRHÅLLANDE TILL TIDIGARE FORSKNING	59
7.3 DISKUSSION I FÖRHÅLLANDE TILL TEORI.....	61
7.4 RESULTATSAMMANFATTNING.....	69
8. METODDISKUSSION	73
8.1 DATAINSAMLING	73
8.2 ANALYS	74
8.3 KVALITETSKRITERIER.....	74
8.4 ETIK.....	76
9. KONKLUSION	79
9.1 BESVARANDE AV FRÅGESTÄLLNINGAR	79
9.2 HUR KAN MAN ANVÄNDA RESULTATEN I MÖTET MED FAMILJER INOM SOCIALTJÄNSTEN?	80
9.3 UTMANINGAR OCH NYA FRÅGOR	82
REFERENSER	83

1. INLEDNING

Vi är benägna att betrakta familjen som naturlig eftersom den skenbart alltid har sett ut på samma sätt, men den är i själva verket en sentida uppfinning och det kan tänkas att den snabbt kommer att försvinna (Bourdieu, 1995, s 114)

Diskussionen om skilsmässor, barnuppfostran, och jämställdhet idag har gjort att både forskning och mer populärvetenskaplig diskurs i media har kommit att handla om uppväxt och föräldraskap. På olika sätt försöker man försvara, räkna ut och mäta hur man som förälder ger sina barn den ultimata, jämställda och trygga uppväxten medan man samtidigt bejakar sina egna behov och följer samtida tendenser. En ständigt pågående diskussion är också den om samhällets ansvar för de barn som far illa, bland annat i vårdnadstvister, men också när föräldrar brister i ansvar.

Enligt Raneke (2011) är skilsmässor vanligare i Sverige än många andra länder och cirka 20 000 personer om året skiljer sig. Det är vanligare med skilsmässor när en i paret kommer från ett annat land än Sverige, om paret har träffats när de var unga och man har också funnit att utbildning, ålderskillnad och socioekonomiska faktorer spelar in. Par med högskoleutbildning skiljer sig mer sällan än par där man har grundskola eller gymnasium som högsta utbildning (Raneke, 2011)

De allra flesta barn i Sverige, ca 70 procent, bor idag med båda sina föräldrar, SCB (2011). Skilsmäsoantalet har varit ganska konstant de senaste åren och fortfarande är en mamma, en pappa och deras barn den vanligaste familjekonstellationen SCB (2012). De föräldrar som separerar väljer i allt större utsträckning att ha gemensam vårdnad och ett så kallat ”varannan vecka” boende SCB (2011). Barnen bedöms vara de mest flexibla och det är följaktligen de som får packa sin väska varannan vecka och flytta mellan mamma och pappa. Socialstyrelsen (2012) kommer fram till att det inte går att säga entydigt att växelvis boende är att förespråka när det gäller barnens välbefinnande, fler saker spelar in såsom föräldrarnas förmåga att komma överens och om barnet får gå kvar i samma barnomsorg/skola. De hävdar dock att växelvis boende har den positiva aspekten att barnet får en nära vardagsrelation till båda föräldrar och att det kan bidra till en känsla hos barnet att inte ha förlorat en förälder på grund av separationen (Socialstyrelsen, 2012).

Ovanstående förhållanden gäller för landet i stort men om man tittar på mer specifika grupper så ser förhållandena annorlunda ut. De barn som är aktuella inom socialtjänsten har väldigt ofta separerade föräldrar och de bor dessutom väldigt ofta med en ensamstående mamma (Östberg, 2010; Bangura Arvidsson

2003). Här handlar det inte bara om att man har föräldrar som bråkar, eller inte bor tillsammans längre utan även om att man saknar, har lite eller ingen kontakt alls med en förälder. Vanligtvis är det pappan som barnet inte har kontakt med. De flesta ensamstående mammor som har barn aktuella inom socialtjänsten har en svag ekonomisk situation, flera studier visar att dessa mammor också oftare har dålig psykisk och fysisk hälsa (Fritzell 2011; Stranz & Wiklund; Salonen 2011).

Således möter de som arbetar inom socialtjänsten ofta de ensamstående mammorna och de skapar i dessa möten viss uppfattning även om papporna, kanske framförallt de pappor de inte träffar, de frånvarande papporna. Lägg därtill att de flesta anställda inom socialtjänsten är kvinnor och i stor utsträckning även är mammor själva. Dessa faktorer har lett till att det finns en mängd föreställningar om den frånvarande pappan inom socialtjänsten. Flera har belyst förhållandet socialsekreterare, mammor och frånvarande pappor och vad det betyder för arbetet med barn och föräldrar inom socialtjänsten (Bangura Arvidsson 2003; Petersson 2006; Regnér 2006).

Inom socialtjänsten, som inom många yrken, bildar man sig en egen kunskapsbas baserat på det man upplever genom åren, de mönster man känner igen och det som man pratar med kollegorna om. Detta leder självklart också till att man riskerar att cementera mönster och föreställningar både hos kollegor och hos de familjer man möter.

Frågor som berör föreställningar och bemötande är alltid aktuella för dem som arbetar med människor men de är också intressanta utifrån ett sociologiskt perspektiv. Ur ett samhällsvetenskapligt perspektiv är det relevant att undersöka mammarollen kontra papparollen, men också i ett vidare perspektiv vad är det som konstruerar dessa roller och har mammornas och pappornas position i samhället någon betydelse när de konstrueras? Att se på familjen som en enhet fristående från samhällsstrukturen i övrigt är ganska ointressant. In i familjen tar vi med oss den roll vi tilldelats i samhället som till exempel vilket kön vi tillhör, vilken bakgrund vi har, hur mycket pengar vi har i förhållande till andra, om vi klarar av att försörja familjen, om vi är arbetslösa, omyndigförklarade eller sjuka. Även om man i viss mån kan agera annorlunda hemma än man gör i övriga samhället så återspeglas våra roller även innanför hemmet väggar. Därför ser jag uppsatsen som sociologiskt relevant. I min uppsats försöker jag titta på både de inre mönster som finns och omskapas i familjerna samtidigt som jag sätter familjernas mönster i den kontext som socialtjänsten är.

2. BAKGRUND, SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

I detta kapitel beskrivs socialtjänstens arbete med familjer. Vilka skyldigheter och rättigheter som finns och hur arbetsgången för en socialsekreterare som tar emot en familj ser ut. Vidare beskrivs det forskningsprojekt Familjer i socialtjänsten, som min studie är en del av och hur idén att göra en delstudie på redan befintligt material växte fram. Slutligen beskrivs studiens syfte och frågeställningar, samt uppsatsens disposition.

2.1 Socialtjänstens uppdrag och handläggning

Jag arbetar sedan 12 år tillbaka på ett socialkontor i Linköping som hanterar myndighetsutövning. Det vill säga den lagstyrda delen av socialtjänst i kommunen. De människor som är aktuella på ett socialkontor har antingen blivit det för att de själva sökt hjälp där eller för att någon professionell eller privat person har kontaktat socialkontoret och gjort en anmälan gällande att någon, barn eller vuxen, är i behov av stöd från socialtjänsten. Personen som söker eller blir anmäld genomgår i regel en utredning där en socialsekreterare gör en bedömning av individens behov och ger förslag på behandling eller vård som finns i kommunen, både av kommunala och privata utförare. Inom socialtjänsten kallar man denna vård och behandling för insatser. Utredningen och bedömningen görs i mesta möjliga mån i samförstånd och samarbete med den enskilde, men i vissa fall vårdas både barn och vuxna mot sin vilja, enligt den tvångslagstiftning som heter Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), eller i vuxenfallen Lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). De utredningar som socialsekreterarna gör mynnar ofta ut i ett biståndsbeslut. Den enskilde kan beviljas bistånd i form av familjebehandling, kontaktperson, stödkontakt, kontaktfamilj, ungdomsboende med stöd, familjehemsplacering eller placering för ett hem för vård och boende (HVB). Om ett barn eller vuxen vårdas enligt någon av de tvångslagstiftningarna LVU eller LVM sker denna vård initialt på ett statligt behandlingshem, en så kallad SIS institution med målet att behandling så snart som möjligt ska fortsättas på ett behandlingshem under frivilliga former. Barn kan dock vårdas enligt LVU i ett familjehem.

En socialsekreterare fattar beslut på uppdrag av socialnämnden och vid mer omfattande och kostsamma vårdformer, såsom placering så föredrar socialsekreteraren ärendet inför socialnämnden. Om det blir aktuellt med placering mot någons vilja är det ett beslut som fattas i förvaltningsrätten och som nästan alltid föregås av en muntlig förhandling där den enskilde och dennes familj, om det är en underårig, företräds av en advokat. Den enskilde har rätt att överklaga alla beslut som socialnämnden fattar.

När ett barn blir föremål för utredning på socialkontoret gör socialsekreteraren en utredning av den unges nätverk, vilka styrkor och svagheter som finns och vilka risk och skyddsfaktorer som finns i barnets omgivning. Denna utredning ska göras skyndsamt men får som längst vara öppen i 4 månader. I vissa fall kommer man fram till att inget behov av insatser finns i nuläget, man avslutar då utredningen utan insats. I andra fall ges ett förslag på insats och det är socialkontoret som har ansvar för att se till att insatsen påbörjas och att den följs upp. Detta betyder i praktiken att en person som har insatser fortsätter att vara ett öppet ärende på socialkontoret även om den enskilde får sin vård eller behandling från ett annat ställe.

2.2 FoU Centrum och projektet *Familjer i socialtjänsten*

Socialkontoret i Linköping gick 2010 med i ett projekt som drivs av FOU (Forskning och utveckling) - Centrum med namnet *Familjer i socialtjänsten*. FoU Centrum för vård, omsorg och socialt arbete i Östergötland är en sammanlutning mellan kommunerna och Linköpings universitet. Grundtanken är att genomföra interaktiva forskningsprojekt där grunden är de medverkande verksamheternas behov av kunskap. De flesta projekt som drivs innehåller en eller ett par medarbetare från en kommun som arbetar tillsammans med en forskare för att belysa en del av arbetsplatsens utmaningar. *Familjer i socialtjänsten* är ett större projekt som inkluderar 6 Östgötska kommuner, Linköping, Motala, Mjölby, Kinda, Ydre och Åtvidaberg. Föregångare till FoU –projektet *Familjer i socialtjänsten* finns i Norge, där forskningsinstitutet Nordlandsforskning, genomfört en nationell studie av familjer som är aktuella inom socialtjänsten i Norge. Studien heter *Det nye barnvernet* och 715 familjer har sammanlagt deltagit. Det svenska projektet följer det norska projektets design och ett aktivt utbyte samarbete sker även mellan de båda projektgrupperna, se NF-rapport, nr 8/2009, Fauske et al. *Barnevernet på ny kurs?* för mer information.

Projektet *Familjer i socialtjänsten* har flera syften, dels att socialsekreterare och forskare ska arbeta tillsammans i en så kallad interaktiv design, dels att familjerna själva ska få komma till tals och ge sin bild av sitt liv men också av mötet med socialtjänsten, ett tredje syfte är att kunna utveckla nya metoder i kommunerna med hjälp av den kunskap som projektet producerar.

Projektgruppen består av 8 socialsekreterare från de olika kommunerna, 2 forskare från universitet och en projektledare från FoU-Centrum. I projektgruppen har socialsekreterarna gått under benämningen medforskare för att tydliggöra att de är frikopplade sin yrkesroll. I projektets första fas svarade 202 föräldrar som hade barn aktuella inom socialtjänsten i augusti 2010 på en enkät tillsammans med en medforskare. Enkäten innehåller 80 frågor som berör föräldern, deras livssituation deras barns livssituation, mötet med socialtjänsten,

tankar om behovet av hjälp osv. En FoU-rapport med detta material publicerades 2012, se Davidson, B, Bredmar, M. *Familjer i socialtjänsten levnadsvillkor och erfarenheter av socialtjänsten* för mer information.

Utifrån de 202 familjerna valdes de som angett den tyngsta belastningen, det vill säga de som beskrivit att de och deras barn haft en svår och stressfylld tillvaro under de senaste två åren (se även metodkapitel under rubriken datainsamlingsstrategi) ut till projektets andra fas. Dessa tillfrågades om att medverka ännu en gång och genomföra en djupintervju baserat på 4 teman, *uppväxt, nätverk, arbete* och *flyttning*. I den här gruppen fanns 30 stycken föräldrar till barn aktuella inom socialtjänsten. 24 mammor och 6 pappor. I denna fas intervjuades även socialsekreterare, barn och en mindre grupp föräldrar valdes ut och tillfrågades vid ytterligare två tillfällen om att medverka i 2 uppföljande intervjuer gällande sina barn och den hjälp de fått från socialtjänsten. Alla intervjuer liksom projektet i helhet syftar till att genom den insamlade kunskapen kunna genomföra förbättringar och metodutveckling i de medverkande kommunerna, som på sikt ska förbättra för familjerna som kommer till socialtjänsten. Projektets tredje fas rör just metodutveckling på basis av resultaten från fas ett och två. Projektet beräknas hålla på till och med 2014.

2.3 Studiens uppkomst

Under projektet *Familjer i socialtjänstens* gång påbörjade 5 av oss som är medforskare i projektet, alltså vi som har både anställning som socialsekreterare och medforskare, en magisterutbildning på Institutionen för beteendevetenskap och lärande på Linköpings universitet. Tanken väcktes då att kunna använda det insamlade materialet från *Familjer i socialtjänstens* andra fas, djupintervjuerna, i våra magisteruppsatser. Analyserna som görs inom ramen för FoU – projektet berör familjerna som helhet och hur socialtjänsten verkar i deras liv. Nu fick vi, som studenter, möjlighet att använda samma material för att titta på andra vinklingar och ställa andra frågor.

Jag var intresserad av familjerna utifrån föräldraskap, eftersom detta är föremål för både diskussion och bedömning inom socialtjänsten. Eftersom de djupintervjuer som gjorts med föräldrarna innehöll mycket beskrivningar av både uppväxt och föräldraskap och dessutom med föräldrar som utsatts för mer påfrestningar än genomsnittet så passade denna urvalsgrupp mitt undersökningsområde. Eftersom samliga intervjuer var gjorda före mitt val av ämne för denna studie så påverkades design och urval. Ingen egen forskningsdesign gjordes utan jag förhöll mig till det tillvägagångssätt och upplägg som varit. Jag hade dessutom endast genomfört två av de 24 intervjuerna som var gjorda med mammor med barn aktuella inom socialtjänsten. Min studie *Bilder av pappor* ska alltså ses som en delstudie av det material som redan insamlats FoU -för projektet *Familjer i socialtjänstens*

räkning. I metoddiskussionen (kap 8) resonerar jag vidare kring vad detta tillvägagångssätt kan ha inneburit för studiens resultat.

2.4 Syfte

Syftet med denna uppsats är att beskriva och analysera de bilder av pappor som framkommer hos de mammor som har barn aktuella inom socialtjänsten. Jag har intresserat mig för dessa mammors minnesbilder och beskrivningar av sina egna pappor under uppväxten och av sina barns pappor.

2.5 Frågeställningar:

Hur beskriver kvinnorna sina egna pappor?

Hur beskriver kvinnorna sina barns pappor?

Finns det några likheter mellan kvinnornas beskrivning av sina egna pappor och deras barns pappor?

Hur beskriver kvinnorna pappornas föräldraskap i förhållande till sitt eget?

2.6 Uppsatsens disposition

Uppsatsen tar avstamp i en inledning där ämnet och dess avgränsning presenteras och sätt i sitt sammanhang, därefter beskrivs både min personliga bakgrund och mina motiv för studien och det kommunala projekt, *Familjer i socialtjänsten*, som min studie är en del av. Jag redogör vidare för syfte och frågeställningar och fortsätter med att beskriva den forskning jag har tagit till mig i processen att förbereda och förstå den kontext som min studie placeras i. I metodkapitlet beskriver jag varför jag valt det angreppssätt som jag gjort, samt under vilka förutsättningar min datainsamlig utformats och genomförts. Ett resonemang förs också kring kvalitetskriterier och etik kontra mitt tillvägagångssätt.

Resultatkapitlet är uppbyggt kring teman, kategorier och subkategorier och består mestadels av citat. Mängden citat gör materialet tillgängligt för läsaren och öppnar även för en egen tolkning och indelning. I denna studie genomfördes resultatbearbetningen före teorianslutningen, materialet fick således styra processen och när indelningen av data gjorts och kategoriserats påbörjades teorisökning utifrån vilka teorier som skulle kunna tjäna som förklaringsmodell till resultaten. Därav kommer redogörelsen för vilka teorier jag använt mig av efter resultatdelen, som för att ytterligare tydliggöra arbetsprocessen. Avslutningsvis förs ett resonemang rörande om metoden varit ändamålsenlig och bidragit till en rättvis bild av materialet, samt i vilken grad kvalitetskriterierna uppfyllts. Jag avslutar med en konklusion och ett möjligt användande av mina resultat för bland annat yrkesverksamma inom socialtjänsten och frågor som väckts under arbetets gång.

3. FORSKNINGSOÖVERSIKT

*I kapitlet beskriver jag den forskning jag läst och tagit till mig inför skrivandet av denna uppsats. Jag började läsa om modersrollen men ändrade så småningom fokus till pappa och föräldrarollen, vilket också är de sökord jag främst använd mig av på bibliotek och på nätet. En del statistik har hämtats direkt från SCB:s hemsida och i LIU:s databas har jag gjort framförallt artikelsök i tidskrifterna *Child and family socialwork*, *Family process*, *Socialvetenskaplig tidskrift*, *The sociological review*, *Family relations* och *Journal of family psychology*. Sökord jag använt mig av har varit *fathers*, *abscent fathers*, *parents*, *familys*, *fatherrole*, *motherrole* och *fathers and mothers in social service*. Jag har också hittat litteratur under avdelningen familjesociologi på biblioteket samt tacksamt tagit emot tips från kollegor i projektet som vetat om mitt ämne.*

3.1 Mammor, pappor förväntningar och roller

Flera forskare har intresserat sig för just övergången från att vara kvinna/man till att bli mamma och pappa. Vilka uppfattningar och förväntningar man har på varandra och på sig själva och vad som händer när barnet är ett faktum. Riina och Feinberg (2012) har genomfört en studie med 169 mammor och pappor där de tittat på hur föräldrarnas föreställningar om föräldraroller kopplade till kön påverkar deras upplevelse och hur de hanterar föräldraskapet när barnet kommer. Deras studie visar att mammorna, som hanterar merparten av ansvaret kring barnet, far mer illa av en ojämlig ansvarsfördelning än vad papporna gör, samt att det är det relationsskapande/känslomässiga relationen till barnet som gör mammorna mer tyngda än de praktiska arbetsuppgifterna. Den visar också att papporna oavsett tidigare inställning till lika ansvarstagande upplever det som positivt att ta mer ansvar både för de praktiska och de känslomässiga arbetsuppgifterna. En av slutsatserna är att både mamman och pappan gagnar av att paret delar lika på arbetsuppgifterna.

Mc Bride et al. (2005) drar en något försiktigt slutsats att mammornas bild av pappornas föräldraförmåga påverkar pappornas verkliga föräldraförmåga, utifrån sin studie på 30 familjer med små barn. De förslår ett mer aktivt arbete med mammornas pappabilder i syfte att öka engagemanget hos en del pappor, de understryker dock att mammornas inställning är en av många faktorer som kan bidra till en mer frånvarande pappa. Cannon, E.A. et al. (2008) finner i sin studie av 97 familjer att i de fall mammorna tenderade att idealisera sina egna föräldrar så uppvisade papporna till deras barn sämre delaktighet i både omvårdnad och leksituation. Även pappornas idealiserande av sina föräldrar korrelerade med ett mindre kompetent föräldraskap. Författarna påpekar att det behövs mer forskning för att kunna säga exakt vad detta beror på men mönstret är tydligt i deras studie.

3.2 Frånvarande pappor

Det finns mycket skrivet om pappor, pappasrollen och den frånvarande pappan (Arvidsson 2003; Petersson 2006; Plantin 2009; Johansson, 2004) Framförallt är den frånvarande pappan belyst utifrån sin frånvaro som just pappa, inte så mycket som make eller livskamrat.

Plantin (1999) har studerat den manliga självbilden och hur mäns pappaskap avspeglas i den. Bland annat framkommer att männen ser sitt arbete som en viktig del i sitt pappaskap, och att rollerna både hemma och på arbetet förändras och samverkar i och med att man blivit pappa. Det handlar om mognad, trygghet och möjlighet att skapa försörjning för sitt barn. I Plantins (1999) studie framkommer inte några entydiga samband mellan vilken sorts förebild ens egen pappa har varit och den man själv vill vara/försöker att vara, männen pratar dock om känslomässig närhet till sina pappor och att detta varit viktigare än fysisk närhet. Det framkommer också att den egna mammans sätt att vara förälder och förebild har påverkat papporna i hur de vill vara som föräldrar och pappor. Plantin understryker att det är fler faktorer än just relationen och bilden av de egna föräldrarna som skapar pappornas självbild. Upplevelser, händelser i livet och andra relationer än just de till föräldrarna påverkar männens pappaskap. Han framhåller också att pappaskapet betydelse är väldigt individuellt, en del ser det som en omvälvande oväntad händelse och en del som ett naturligt led i sin utveckling.

Petersson (2006) påpekar att socialsekreterare ser olika på mammor och pappors föräldraroll. En pappa förväntas inte kräva att ha hand om barnen själv utan bedöms som tillräckligt adekvat om han bryr sig om barnen och närvarar på de träffar som berör barnen, medan en mamma som inte deltar på till exempel ett föräldramöte bedöms som mer bristfällig i sin föräldraroll. Domen faller enligt detta resonemang hårdare mot mamman när barnet placeras utanför hemmet, helt eller delvis.

3.3 Ensamma mammor frånvarande pappor

Ensamstående mammor beskrivs i aktuell forskning som extremt utsatta, de har sämre hälsa, de har sämre anknytning till arbetsmarknaden, de blir oftare utsatta för våld, har högre grad av sjukskrivningar och har lägre utbildning än genomsnittet (Fritzell 2011; Stranz & Wiklund; Salonen 2011) även deras barn löper större risk att drabbas av fattigdom och ohälsa Thornblad (2010)

Doherty och Craft (2011) har ringat in problematiken kring mammors attityder kring de frånvarande papporna, och argumenterar i sin artikel *Single mothers raising children with "male positive" attitudes*. För ett aktivt införande av mer positiva pappasberättelser. De ger exempel på olika strategier en mamma kan ha

när hon pratar om pappan inför barnet och hur hon kan handskas med relationen mellan barn och pappa. Författarna anser att det är viktigt som professionell att uppmärksamma hur mammorna pratar om papporna då de anser att detta kan blir betydelsefullt för barnet under uppväxten och i vuxen ålder när det ska skapa sig en bild av sig själv och av män i allmänhet. De säger också att det kan verka motiverande för mammorna att det inte bara blir bra för barnet utan också kan förbättra relationen till mamman när barnet som vuxen ska se tillbaka på hur mamman behandlade pappan.

När man ser på relationen med en förälder som inte bor stadigvarande med barnen så är det nästan uteslutande papporna man tittar på. Nixon et al. (2012) menar att en av de faktorer som påverkar hur nära relation ett barn tycker sig ha till sin pappa, när han inte bor med familjen, är hur involverad pappan är i barnets vardagsliv. Saker som regelbundenhet eller mycket tid tillsammans med pappan är inte lika viktigt som att denne är delaktig i och känner till barnets rutiner. Man nämner dagliga sms eller telefonsamtal som ett sätt att få en vardaglig kontakt och ett forum för pappan att kunna engagera sig i sitt barns liv.

3.4 Pappan i socialtjänsten

Bangura Arvidsson (2003) har studerat socialsekreterarnas syn på pappor dels genom vad som skrivs i utredningar inom socialtjänsten och dels genom intervjuer med socialsekreterarna. Hon har också pratat med pappor om hur de ser på sitt pappaskap och bemötandet från socialsekreterarna. I avhandlingen framkommer tre teman för gott pappaskap; närvaro, ansvar och gränssättning men också tillgången till en manlig förebild. Arvidsson menar att socialsekreterarna inte ser de missbrukande papporna som en resurs, något som även papporna själva kunde känna igen. Papporna själva menade dock att de var viktiga för sina barn främst p.g.a. relationen och kärleken till dem och att de som hade missbrukarbakgrund kunde tjäna som förebilder för sina barn om de själva skulle hamna i missbruk.

Vidare framkommer att papporna blir bedömda efter de så kallade modrande egenskaperna och att man från socialtjänsten ofta vill att papporna ska ha umgänge med sina barn, en kontakttyp som inte ger männen mycket ansvar mer än att just träffa barnet. Papporna är också en del i att de modrande egenskaperna ses som viktigast. De kan välja att inte vara närvarande de första åren av barnets liv. Enligt Bangura Arvidsson besitter socialsekreterarna stor makt i dessa barnavårdsutredningar gentemot papporna då det i många fall är upp till dem att bestämma om papporna ska kontaktas eller ej.

Många vill sätta fokus på mammornas möjlighet att styra pappornas involvering i barnens liv, bland de som är aktuella inom socialtjänsten. Brown et al. (2009)

tar i sin artikel upp olika aspekter på hur socialtjänsten påverkar bilden av familjen. De påtalar att mammorna av olika skäl kan känna sig tvingade att undanhålla pappans involvering i familjen inför socialsekreteraren. Detta kan till exempel gälla umgänge, då pappan kan ha en känd kriminalitet, eller hans bidrag till hushållet, då detta kan leda till minskat ekonomiskt bistånd för mamman. Författarna menar att pappan i många fall är att betrakta som ett spöke i familjen och att detta kan påverka även barnens syn på pappan som en icke accepterad familjemedlem.

Även Maxwell et al. (2012) tar upp hur mamman fungerar som en ”gatekeeper” och undanhåller information från pappan och från socialtjänsten på grund av bland annat rädsla för att bli sedd som en otillräcklig förälder och riskera att förlora inkomst. De redovisar också olika strategier och resultat av tidigare ”father involving activities” som att redan från födseln göra pappan delaktig i beslut kring barnen, att ha speciella öppettider och aktiviteter som passar pappornas intressen och att börja använda begrepp som pappautbildning istället för föräldrautbildning, då det visar sig att både mammor och pappor tänker att en förälder vanligtvis är en mamma. Författarna menar också att en del av papporna nämner att en sak som skulle göra dem till bättre pappor skulle vara att de hade ett arbete, då de då åter skulle ses som en försörjare och tillåtas av både mamma och socialtjänst att få tillgång till sina barn.

H.Johansson (2006) ställer sig något frågande till den allmänrådande föreställningen om att pappasfrånvaro leder till kriminalitet och andra sociala problem. Att pojkar behöver manliga förebilder verkar vara en allmän uppfattning både bland föräldrar och socialsekreterare. Franséhn och Bäcklund (2008) hävdar att man måste ta hänsyn till den roll den frånvarande pappan har i familjen. De har intervjuat mammor som är aktuella inom socialtjänsten, deras söner (13-18 år), en manlig kontaktperson och den ansvarige socialsekreteraren, även andra socialarbetare och några pappor intervjuades. De fann att sönerna och mammornas bilder av hur en pappa skulle vara ofta stämde överens. De fann också att mammorna hade en mer negativ bild av den frånvarande pappan ju äldre sonen var och ju mer problem familjen haft. Pappan ses på både som någon som inte klarar av föräldrakraven och som man lika gärna kan vara utan samtidigt som man ser att han är den som borde kunna hantera sonens problematik. Framförallt upptäckte Franséhn och Bäcklund att papporna var högst närvarande, trots fysisk frånvaro och att mamma, son och frånvarande pappa bildade en slags dold triad.

Brown et al.(2009) använder begreppet ”the ghostfather” när de pratar om pappans icke varande i familjen. De hävdar att socialsekreteraren riskerar att både ignorera pappan som en risk och en tillgång, när de enbart fokuserar på mammans föräldraroll. De är också kritiska mot hur socialtjänsten begär av mammorna att de ska kontrollera och rapportera om papporna, något de anser

ska vara upp till socialsekreteraren, inte till mamman. Även Strega et al (2007) diskuterar vad de kallar "the father absence- mother blame paradigm" i sin artikel. Även här diskuteras synen på pappan som antingen frånvarande eller våldsverkande, samt mammans skyldighet att se till att barnet skyddas från sin pappa. Författarna menar här att det här synsättet även återspeglas i utbildningen av socialsekreterare och det könsneutrala begreppet "förälder" ofta syftar till att beskriva just mamman och väldigt sällan pappan, varför begreppet inte tjänar till att förändra synen att en pappa och en mamma har ett lika stort ansvar för barnens välbefinnande.

Franséhn och Bäcklund (2008) påtalar att bilden mamman har förmedlat av sonens pappa är en blandning av den han är men också av hennes föreställning av hur en man/pappa bör vara. Denna bild kan sedan antingen försvagas eller förstärkas av sonens egen uppfattning och erfarenhet av sin pappa. När sonen inte har någon tillgång till sin pappa blir det mammans bild och uppfattning om hur en pappa bör vara som formar sonens framtida uppfattning av hur en god man/pappa bör vara. Vidare finner Franséhn och Bäcklund att mammorna är av uppfattningen att det behövs en manlig pappafigur för sonen, framförallt i tonåren. Men författarna tror att mammorna själva behöver stärkas i att de är kapabla att uppfostra tonårssönerna till ansvarsfulla vuxna genom att förmedla en positiv bild av hur en man kan vara och att de ibland tenderar till att ge den i vissa fall helt frånvarande pappan orimligt stor betydelse när det kommer till uppfostran av sönerna.

T. Johansson (2004) använder sig av materialet från forskningsprojektet betydelsen av manliga förebilder - om socialtjänstens insatser för ensamstående mammor med söner. (Se även Franséhn 2004) studien består av intervjuer med mammor och söner med frånvarande pappor och insatsen kontaktperson. Johansson påtalar här att när de unga männen talar om sina kontaktmän/personer så använder de ofta egenskaper som har med regler ordning och kontroll att göra. Något som också omgivningen, här mammor, och socialsekreterare tycker är viktiga egenskaper när det gäller att föra de unga männen in på "rätt väg" igen. T. Johansson (2004) menar att en av sakerna sönerna saknar med sina pappor är den materiella statusen, men också yrkesidentifikation och försörjning. De nämner också den moraliska yrkesvägledaren men också aktivitetspappan, som gör saker med sonen som inte mamman kan, mest för att mamma och son inte delar samma intressen. Mammorna i T. Johanssons studie har blivit lämnade av papporna ganska tidigt i sönernas liv, de har dessutom ganska svaga sociala nätverk samt lite stöd från familj och släkt. Deras söner har ju som urvalet indikerar problem av något slag med anpassning till samhället och det är tydligt att mammorna söker den förklaringen i just pappans frånvaro. Detta är ju en uppfattning de delar med många: Att unga män som inte har en närvarande pappa riskerar att identifiera sig med "fel" förebilder.

4. METOD

I kapitel 5 beskrivs hur jag positionerar min uppsats vetenskapsmässigt. Hur jag gått tillväga för att nå fram till mina resultat. Hur datainsamling gått till, vilka som varit förutsättningarna för mitt arbete och hur jag har resonerat kring det insamlade materialet. Här beskrivs också mer detaljerat den undersökningsgrupp jag valt och under vilka omständigheter intervjuerna genomförts.

4.1 Forskningsstrategi

Denna studie syftar till att beskriva mammors bilder av pappor. Den är till sin karaktär kvalitativ, och handlar om förståelse för människors berättelser snarare än faktiska händelser eller orsakssammanhang. Även om det är frestande att tänka att man ser förklaringar till pappornas beteende i mammornas berättelser så måste studien enbart ses som en beskrivning av vad mammorna, ser känner, uppfattar och värderar gällande pappor, inte vad papporna tycker, gör, eller tänker.

När det gäller min uppsats har materialets tillgänglighet i viss mån styrt mitt angreppssätt. I projektet *Familjer i socialtjänsten* genomfördes 30 djupintervjuer med föräldrar 24 mammor och 6 pappor. 24 intervjuer gjorda med mammor gällande deras uppväxt, nätverk, arbete och flyttning var det grundmaterial jag hade, vilket också styrt mitt val av metod. I dessa intervjuer beskrivs mammornas bilder, föreställningar, minnen, förutfattade meningar och åsikter och då min ståndpunkt är att människors uppfattningar, bilder och beskrivningar är av betydelse dels för handlingar men också för relationer och orsakssammanhang så använder jag mig av de begrepp som en kvalitativ ansats innebär.

För att studiens ansats ska bli tydlig behöver man se närmare på de ontologiska frågeställningarna. Ontologin berör ”de sociala entiteternas art eller natur” (Bryman, 2011, s. 35) och man diskuterar här vad som egentligen finns. Är sociala fenomen något som existerar därute, likt ett verkligt objekt, eller är det något som skapas och konstrueras av individer som uppfattar och agerar i förhållande till varandra? Bryman skiljer här på Objektivism och konstruktionism. Ett konstruktionistiskt synsätt säger att sociala egenskaper uppkommer och är ett resultat av att individer agerar i förhållande till varandra (Bryman, 2011).

Om man jämför med den objektivistiska ståndpunkten, som kan förklaras med att egenskaper liksom andra företeelser existerar oberoende av de som är med och skapar och upprätthåller dem så är min studie klart konstruktionistisk, då den upprätthåller sig vid människors berättelser i syfte just att berättelser och

uppfattningar om saker, såsom till exempel pappor, är betydelsefullt för hur både pappor och mammor agerar. När jag analyserar mammornas berättelser gör jag det ut ifrån tankegången att individer skapar och omskapar sina sammanhang. Naturligtvis finns det i just detta fall yttre saker att förhålla sig till, såsom rådande fördelningspolitik för att nämna ett exempel, men i att intressera sig för någons berättelser ligger ju också, enligt mig, föreställningen att dessa är med och skapar rörelser.

När det gäller hur man ser på de resultat man får behöver man se på vad som betraktas som kunskap inom ett visst ämnesområde, vilket de epistemologiska frågeställningarna handlar om. Här delas uppfattningarna i positivism och interpretativism (Bryman, 2011).

Enligt Kvale (1997) uppkom under 1800-talet idéer om att samhällsvetenskap skulle ha samma grunder som naturvetenskap och därigenom särskiljas från t ex ”religiösa dogmer och metafysisk spekulation” ett av syftena var att samhällskunskapen skulle få samma tyngd som naturvetenskapen om den följde samma lagar och redovisades på samma sätt som den. (Kvale, 1997, s. 62). En annan sak som utmärkte positivismen var att helt utesluta forskaren påverkan på materialet, varför den kvalitativa forskningsintervjun inte är en tillförlitlig källa till kunskap (Kvale, 1997).

Att beskriva människors beteende och handlingar med positivism säger i någon mening att det finns ett objektiva sätt att se på riktningar och skeenden inom sociologin och samhällsforskningen, vilket många ställer sig kritiska till. Epistemologiskt bygger min studie på uppfattningen att den konstruerade verkligheten är något både att förstå och att förhålla sig till. Om man inte tror att en konstruerad verklighet påverkar människors agerande är studien tämligen meningslös. Bryman (2011) redogör för den motsatta uppfattningen till positivismen: interpretativismen. Den Interpretativistiska skolan, när den ställs jämte den positivistiska, hävdar att människor skiljer sig så mycket från djur och växtriket att de måste studeras med andra metoder. Interpretativism eller tolkningsperspektivet förespråkar vikten av att tolka människors uppfattningar både utifrån vilka de är och utifrån vem forskaren är och att dessutom kunna sätta detta i ett samhällsvetenskapligt sammanhang (Bryman 2011).

I min mening bär studien också drag av en gren från interpretativismen; fenomenologin. Bryman beskriver fenomenologin som ”...hur individen skapar mening i den värld de lever i och framförallt hur filosofen ska sätta sina egna förutfattade uppfattningar inom parentes när det gäller att förstå den världen” (Bryman, 2011, s. 33)

Patton (2002) beskriver fenomenologin som att den fokuserar på hur människor förstår sina egna upplevelser och hur de sedan översätter denna förståelse till handling och medvetande. Både på ett individuellt plan men också som ett kollektivt medvetande. Alla våra föreställningar kommer ur en känslomässig upplevelse av ett fenomen, men denna upplevelse måste beskrivas, förstås och tolkas.

Utmaningen ligger dock i att använda styrkan i att vara en tolkande, analyserande individ med egna värderingar och förutfattade meningar, medans man tolkar andras värderingsstyrda tolkningar. En utmaning som under arbetet med föreliggande studie ibland har framstått som oöverbörjligt. Att ständigt konfronteras med egna uppfattningar kan göra både arbetet och tillvaron i övrigt både utmanande och utmattande. Jag har dock syftat till att ge en deskriptiv redogörelse av mitt material varför uppsatsen innehåller en relativt stor mängd citat. Bryman (2011) menar att en viktig del av förståelsen för en grupp individer ligger i att kunna se i vilken kontext de agerar inom. Ett visst resonemang eller handling kan bara tolkas och förstås utifrån var det sker, ett agerande kan uppfattas som rationellt i en kontext och ologisk i en annan.

Genom att ge läsaren tillgång till mycket av materialet är förhoppningen att även de ska kunna göra sig en bild av mitt material och kunna ställa den mot min bild.

4.2 Induktiv ansats

”Med ett induktivt angreppssätt är teorin resultatet av en forskningsansats. Den induktiva processen innebär således att man drar generaliserbara slutsatser på grundval av observationer” (Bryman 2011, s. 28). Valet av en induktiv ansats tilltalar både mig som person, men också omständigheterna under vilka mitt material har samlats in. Eftersom min studie är en del av en större studie så fanns materialet redan där. Eftersom materialet i det här fallet var djupintervjuer med föräldrar som berättade om sin uppväxt, sitt arbete, sina nätverk och sitt boende så stod det mig ganska fritt att läsa och se mönster förbehållningslöst. Dock hade jag en tanke tidigt om att titta på hur mammorna uppfattade sin föräldraroll och på hur man såg på den andre förälderns roll. Jag gjorde därför till en början en litteratursökning för att få veta mer om vad som var skrivet kring föräldraroller, samtidigt som jag läste intervjuerna.

Att arbeta induktivt innebär också att upptäcka mönster och teman i materialet samtidigt som man sorterar det, den kvalitativa analysen är ofta induktiv i början av arbetet, d.v.s. under den ”öppna kodningen” (Patton 2002) Efter att ha sökt i intervjuerna efter hur mammorna såg på sin egen föräldraroll märkte jag att materialet inte var speciellt rikt på det här området. Modersrollen var dessutom något som det skrivits mycket om, något som också påverkade min inriktning, då det verkade som det jag ville veta mer om redan var grundligt undersökt.

Däremot berättade flera av mammorna om pappor, alltså skiftades fokus från mammornas beskrivning om sin egen föräldraroll till mammornas beskrivning av papporna.

Till en början hade jag ambitionen att använda grundad teori, men efter hand övergav jag den tanken. Dock är den induktiva ansatsen i föreliggande studie till viss del inspirerad av tillvägagångssättet i grundad teori. Bryman (2011) menar att när man arbetar induktivt medför ofta att man rör sig fram och tillbaka mellan datainsamling och teorifördjupning, liknande den teknik man använder sig av i grundad teori. Han nämner även den iterativa processen, då man går tillbaka till materialet och omvärderar det man skrivit.

På samma sätt har jag i sökandet efter applicerbara teorier återgått många gånger till materialet för att försäkra mig om att de teorier jag hittat var applicerbara. Denna del av processen har nog varit den mest tidskrävande, då jag efter en period blev besatt av att hitta den ultimata teorin för mitt material. Att hitta teorier var inte svårt, men då jag gick tillbaka till materialet fann jag ofta att den teori jag fallit för inte egentligen var applicerbar på mitt material, varpå jag fick börja om på nytt.

4.3 Undersökningsgruppen

Jag har valt att redogöra för 24 kvinnors berättelser om pappor. Kvinnorna har eller har haft ett eller flera barn aktuella inom socialtjänsten. Att vara aktuell inom socialtjänsten kan betyda olika saker, att man är föremål för en utredning på grund av att någon anmält oro för ditt barn, att vara föremål för en utredning på grund av att du eller ditt barn själva sökt hjälp eller att få behandlande insatser som socialtjänsten har som skyldighet att följa upp med jämna mellanrum. Mammorna är i åldrarna 29-53 år. Dessa mammor är utvalda från en stor grupp intervjuade föräldrar, inom ramen för Fou-projektet *Familjer i socialtjänsten*, (se kapitlet bakgrund) där 202 föräldrar deltog. Dessa föräldrar är de som uppgett att de har tyngst belastning, med detta avses de som uppgett att de och deras barn haft en svår och stressfylld livssituation under de senaste åren, inom flera områden. Den metod som använts för att räkna ut belastningen innebär att två olika belastningsindex skapas av variabler som ingår i den enkätintervju som gjordes inledande med föräldrarna, nämligen ett index för barnets belastning och ett för föräldrarnas. Dessa båda index korsas sedan för att kunna identifiera gruppen med den tyngsta belastningen. Det ena indexet skapas genom att slå samman de delfrågor som berör barnets psykosociala situation och det andra indexet skapas på motsvarande sätt genom att slå samman de delfrågor som berör stressfaktorer hos föräldrarna. Notera att dessa belastningsindex sålunda baseras på de intervjuade föräldrarnas egna uppfattningar. För båda indexen gäller att ett högt värde motsvarar hög belastning och ett lågt värde en låg belastning.

Av de 30 föräldrar som hade tyngst belastning var 24 stycket mammor och 6 stycken pappor. I den utvalda gruppen mammor hade 8 stycken stödinsatser från socialtjänsten till dem som föräldrar, 12 stycken hade ett barn, här avses alltid urvals barnet, som hade stödinsatser, 5 stycken hade ett barn som var placerat i familjehem och 2 hade ett barn som var placerat på en institution, 4 stycken hade en kontaktfamilj till barnet och 5 stycken hade en kontaktperson till barnet. 15 av mammorna saknade anställning, 6 stycken hade fast anställning, en hade ett vikariat och två var internt bortfall.

4.4 Datainsamlingsstrategi

De 24 utvalda kvinnorna är de som uppgett att de och deras barn har en förhållandevis tung eller svår livssituation. Dessa kvinnor har blivit uppringda och presenterade för det faktum att de ingår i denna grupp, baserat på deras egna svar från den inledande enkätintervjun, och att vi är intresserade av att göra ännu en intervju med dem. De allra flesta kände igen sin beskrivning och kunde tänka sig att ställa upp på ännu en intervju. Jag och mina kollegor i projektet har intervjuat de 24 kvinnorna. Jag har även transkriberat ett par intervjuer, men de flesta transkriberingarna gjordes av utomstående. Jag har haft tillgång till samtliga ljudupptagningar och transkriberade intervjuer. En intervju kan vara allt mellan 45 min till 3 timmar. En del av intervjuerna genomfördes med hjälp av tolk vilket naturligtvis påverkade intervjuens längd utan att nödvändigtvis ge mer innehåll. Jag har i mitt analysarbete också haft tillgång till sammanfattningar av var intervju på ca en A4 sida, gjorda av den som intervjuade, detta har hjälpt mycket i det direkta analysarbetet, för att få en snabb bakgrundsbild till den som uttalat en viss mening. Jag har även haft möjlighet att fråga den som gjorde intervjun om vissa detaljer, om jag funnit något oklart eller velat få en känsla eller tanke bekräftad. Jag har också haft tillgång till vissa bakgrundsuppgifter genom projektets första fas, där dessa kvinnor fick svara på en enkät innehållande 80 frågor, om bland annat sin kontakt med socialtjänsten, sin nuvarande situation och sina barns situation och mående. Detta kvantitativa material har ibland kunnat ge mer bakgrund och en bättre helhetsbild till den kvalitativa studie jag gjort.

4.5 Intervjuns upplägg

När man genomför kvalitativa intervjuer ligger fokus på den intervjuades uppfattning av saker och det är därför också viktigt att intervjun till sin struktur är flexibel och kan byta inriktning. Den som intervjuar vill kunna följa informanten och få ut så mycket detaljer och information som möjligt, varför intervjun ibland kan avvika från den ställda frågan och börja röra andra frågor som dyker upp under vägen (Bryman 2011). Intervjuerna i föreliggande studie kan i det närmaste betraktas som semistrukturerade. En semistrukturerad intervju utmärks av en intervjuguide med teman då intervjupersonen har är fri att

både utforma svaren såsom hen önskar och fritt hoppa mellan teman (Bryman 2011). En del av intervjuerna bär drag av livsberättelser. Bryman beskriver olika versioner av livsberättelser till exempel nämner han reflexiva och rekursiva livsberättelser, där man utgår alltid från att själva berättelsen är en konstruktion där också den som intervjuar ingår.

Kvinnorna som deltagar i studien är ombedda att berätta om sina liv utifrån fyra teman; uppväxt, arbete, flytt och nätverk. De kvinnor som deltagar i studien är alltså inte intervjuade främst för att berätta om sina barns pappor eller sina egna pappor utan för att öppet beskriva sina liv. Den som genomför intervjun har som uppgift att presentera de fyra teman, se till att man pratar lite om varje men i övrigt inte styra samtalet. Intervjuaren får ställa följdfrågor om något är oklart eller behöver förklaras djupare. Vi som intervjuade hade ingen bakgrundsinformation om den personen vi mötte. Även om vi i projektet hade tillgång till materialet från enkäten i fas 1 så kodades dessa uppgifter om till fas 2, så att ingen information skulle följa med i intervjusituationen. En viss förståelse hade vi dock, att kvinnorna tillhörde den grupp som hade tyngst belastning och att de vid intervjutillfället hade eller hade haft kontakt med socialtjänsten utifrån sitt/sina barns räkning.

Intervjuerna är genomförda både i kvinnornas egna hem, alternativt på socialkontoret i respektive kommun eller ett rum på biblioteket. Vi som intervjuade försökte i möjligast mån hitta en plats där kvinnan kände sig bekväm. Vid vissa tillfällen var det svårt att genomföra intervjuer. Lokal och tid var bokad men intervjupersonen dök inte upp. Ibland fick vi tag på personen direkt eller efter några dagar. Vi gjorde då klart för personen i fråga att vi fortfarande var väldigt måna om att få genomföra en intervju och i vissa fall hoppade personen av men ofta gick det att boka ännu ett möte. Om personen i fråga inte dök upp på den andra inbokade tiden gjordes en individuell bedömning, men oftast togs en tredje kontakt där vi påpekade att deltagandet var frivilligt men att vi fortfarande var intresserade av att genomföra en intervju med dem. Om personen valde att hoppa av tackade vi för visat intresse, men om personen fortfarande uttryckte en vilja att delta bokades en tredje träff. Få intervjuare bokade en fjärde, utan då tog vi kontakt på något sätt, mobil, sms eller brev och meddelade att intervjun inte skulle äga rum p.g.a. tidsbrist men att vi tackade för visat intresse. Vi var noga med att behålla en trevlig ton och aldrig skuldbelägga någon för att de inte dök upp till intervjutillfället. Det blev däremot en avvägningsfråga i vissa lägen om hur länge man skulle ”jaga” en person. Här uppstod en situation som vi som socialsekreterare var vana vid, men där vi kunde agera på ett annat sätt i vi kanske kunde i yrket. Personligen upplevde jag det som befriande att inte ha kravet att genomföra en utredning för att det fanns oror för ett barn, utan att kunna motivera personen i fråga enbart med det faktum att jag faktiskt var väldigt intresserad av vad hon hade att säga.

4.6 *Analys*

Det övergripande syftet med djupintervjuerna ur projektets vinkel var helt enkelt att få de mest belastade föräldrarna att berätta om sina liv. Dels för att se hur de hanterade sin vardag och sin livshistoria, men också för att se på vilket sätt socialtjänsten fanns närvarande i dessa människors liv och i förlängningen för att se om den hjälp och de bemötande man ger från socialtjänstens sida är skapad att möta dessa familjer och deras förutsättningar.

Som jag tidigare beskrivit gick jag via mammornas bilder om sitt eget föräldraskap för att hamna på ämnet mammornas bilder av papporna. Efter att ha läst igenom intervjuerna började jag rikta in mig på det mammorna berättade om pappor. I sina berättelser talar de inte bara om papporna till deras barn utan också om sina egna pappor. Det stod ganska snart klart att det fanns väldigt många olika pappahistorier. För att få en mer strukturerad bild färgkodades "pappahistorierna med uppdelningen "min pappa", "min styvpappa", "min andra styvpappa", "min tredje styvpappa" osv. Barnens pappor delades också in i "mina/mitt första barns pappa", "mina/mitt andra barns pappa" och "mina tredje barn/ barns pappa". Detta ledde till att pappaberättelserna också kom att innehålla berättelser om styvpappor, både egna och barnens.

Meningen var att använda enbart de citat som berörde just papporna. Inte när mammorna pratade om sin familj i stort eller när de pratade om saker runt papporna utan bara just vad de sa om papporna. Då intervjuerna fanns i fulltext med markerade citat fanns hela tiden möjligheten att gå tillbaka och genom helheten utläsa och förstå citaten i kontexten, vilket också gjordes vid ett flertal tillfällen.

Även med denna avgränsning blev mängden citat väldigt stor. Materialet var tvunget att skalas ner ännu mer för att det skulle bli hanterbart. Fokus kom då att ligga på pappan till kvinnornas första barn och kvinnornas egna pappor. Anledningen till detta var att materialet visade sig vara rikast där. Alla kvinnorna i studien hade en pappa, även om inte alla hade kontakt med honom, och alla kvinnorna hade barn med minst en man. Nu blev texten mer hanterbar och det gick att skönja de teman som var vanligast vilket möjliggjorde skapandet av kategorier och subkategorier. Patton (2002) beskriver kodningsprocessen som ett sätt att göra hanterbara kategoriseringar. Kategoriseringarna behöver bearbetas och värderas, och till slut måste de leda till en sammanhållen bild. Genom att söka återkommande mönster i materialet kan man så småningom bilda kategorier. Efter detta arbetar man fram och tillbaka mellan data och kategoriindelning, om kategorierna överlappar varandra eller blir otydliga är detta ett tecken på att något inte stämmer i kategoriseringen.

Texten fick forma sina egna mönster och kategoriindelningen för kvinnornas pappor skiljde sig därför också från den gällande barnens pappor, även om de naturligtvis påminde om varandra. Jag tog sedan de kategorier som var vanligast förekommande och tittade närmare på de citat som behandlade dessa kategorier. När citatinsamlingen var färdig återgick jag till ursprungsintervjun, enkätintervjun och sammanfattningarna för att få en bakgrund och ett sammanhang till varje citat. Grupperingar bildades inom kategorierna och man började kunna se mönster och återkommande teman.

När jag kommit såhär långt hade jag fortfarande en tanke om att det var beskrivningen av papporna till kvinnornas första barn som skulle ge mest information om hur dessa kvinnor såg på papporna och pappans rollen. Materialet ville dock annorlunda. Det var kvinnornas egna pappahistorier som så småningom kom att dominera materialet. Historierna om kvinnornas egna familjer och deras pappor i familjerna blev den här uppsatsens största tillgång. Bilderna av papporna till kvinnornas första barn fick träda tillbaka och blev mer som en fortsättning på deras egna pappaupplevelser.

När mönster och antaganden om resultatet började formas fortsatta jag att söka efter applicerbara teorier för att få ytterligare djup eller perspektiv på materialet. Jag sökte teorier via avhandlingar i angränsande ämnen och fann två teorier som var applicerbara på mitt material. Materialet bearbetades och analyserades med de centrala begreppen från sociologerna Raewyn Connell och Pierre Bourdieu. Teorierna hjälpte mig att se mönster kring genus och kapital som inte uppenbarat sig innan. En del saker stämde överens med mina tidigare tankar och en del slutsatser övergavs på grund av teorierna.

4.7 Kvalitetssäkring

Målet är naturligtvis att studien ska säga något om det den undersöker, även om urvalsgruppen är specifik och gruppens sammansättning unik. Den kvalitativa forskningsintervjun syftar till att ge inblick i den intervjuades livsvärld, samt förståelse för den nyanserade beskrivningen av denna. De mönster man ser går inte att mäta med siffror utan meningen måste beskrivas och tolkas Kvale (1997) Enligt Bryman är kvalitativa studier till sin karaktär mer kontextbundna och diskursen vad gäller kvalitativ och kvantitativ forskning fick 1985 forskarna Yvonne. S. Lincoln och Egon.G. Guba att komma fram till att det är nödvändigt med speciella regler och metoder för att kvalitetssäkra just den kvalitativa forskningen. De första termerna är tillförlitlighet och äkthet: Tillförlitligheten består av *trovärdighet*, *överförbarhet*, *pålitlighet* och en möjlighet att *styrka* och *konfirmera*.

För att en studie ska uppvisa *trovärdighet* ska man som forskare dels ha följt de regler som finns men man kan också återge sin bild till dem som studien berör för att se om de upplever sin verklighet på samma sätt som forskaren, sk respondentvalidering. Man kan också använda sig av flera undersökningsmetoder och informationskällor för att få en mer trovärdig bedömningsgrund, Lincoln & Guba kallar detta triangulering (Bryman 2011)

När det kommer till *överförbarhet* kan det vara svårt hävda att det man ser i studien är applicerbart på andra miljöer eller ens på andra människor. Man kan dock ge beskrivningen mer djup än bredd till exempel genom att göra sin beskrivning av intervjuer och materialet så noggrant som möjligt. Att använda många citat kan också vara ett sätt att ge läsaren en chans att bedöma resultaten och huruvida man kan använda dem i andra sammanhang (Bryman 2011).

Genom att så noggrant som möjligt beskriva alla faser i processen, hur man valt område, ämne, metod, intervjuobjekt kan man styrka studiens *pålitlighet*, men man kan också låta kollegor granska det man gjort och huruvida det man kommit fram till kan anses vara pålitligt utifrån medel, uppsåt och metodval (Bryman 2011).

Det sista tillförlitlighetstemat som Lincoln & Guba berör är möjligheten att *styrka och konfirmera*. Här handlar det om att som forskare redogöra för sina egna ståndpunkter och sin förkunskap för att utomstående ska kunna se att forskaren inte låtit sina resultat styras av sina personliga åsikter och värderingar (Bryman 2011). Även Patton hävdar att forskaren är ett av instrumenten inom kvalitativ forskning, därför är det viktigt att en kvalitativ uppsats innehåller en kort presentation av den som har skrivit den, inte bara bakgrund och tidigare yrke utan den informationen som i någon mening kan ha betydelse för tolkning och datainsamling (Patton 2002)

Lincoln & Guba diskuterar också äkthet. Här avses vilka konsekvenser forskningen får för de som blivit studerade. Frågeställningar att ta hänsyn till här är bland annat huruvida den bild som ges är rättvis, om de som medverkar får något ut av resultaten, om studien hjälper dem att förstå sig själva och sin omgivning och om de som medverkar kan använda resultaten till att förbättra sin situation (Bryman 2011).

I metoddiskussionen (kap 8) redogörs för hur väl studien uppfyller kvalitetskriterierna.

4.8 Etiska överväganden

Innan en forskningsintervju startar behöver man som forskare överväga 1) vad är skälet till att samlas in informationen? 2) Vem är informationen för, hur ska den bli använd? 3) Vad ska frågas i intervjun? 4) Hur kommer svaren behandlas, konfidentiellt? 5) Vilka risker/förmåner är det för respondenten? (Patton 2002)

Forskningsprojektet, *Familjer i socialtjänsten*, har godkänts av regionala etikprövningsnämnden i Linköping 2011-04-04 (Dnr 2011/124-31) några kompletteringar begärdes in, vilka främst rörde de dokument som användes i kontakten med barn som skulle intervjuas, se Lina Helgstrand uppsats D uppsats *Trasslig barndom?* (2013.) Kompletteringarna lämnades in och inget nytt beslut behövde fattas. Vetenskapsrådets fyra forskningsetiska principer är, som både projektet och min studie har haft att förhålla sig till är:

Informationskravet vilket innebär att intervjupersonen ska ha fått information om studiens syfte och att de som deltagare har möjlighet att avbryta sin medverkan om de önskar. De ska också få veta hur studien är upplagd. *Samtyckeskravet* rör deltagarnas medverkan, att de själva, om de är myndiga ska godkänna medverkan, och vid omyndiga är det vårdnadshavare som ger sitt godkännande. *Konfidentialitetskravet* rör hanteringen av data som kan kopplas till deltagarna, ingen obehörig ska kunna komma åt eller utläsa vem som medverkat i studien. Det sista kravet är *nyttjandekravet*, vilket avser nyttjandet eller användandet av det material som samlats in, det får endast användas till forskningsändamålet.

Många saker behöver tas hänsyn till när man genomför en kvalitativ studie med djupintervjuer baserade på teman. Intervjusituation kan leda till både bra och dåliga saker för den som blir intervjuad och även om det är en svår sak att bedöma på lång och på kort sikt vilket som är vilket. I en reflekterande process kan människor lära sig saker om sig själva, som de inte tidigare var medvetna om. Det kan också hända att intervjuerna blir som bekännelser och att intervjupersonen säger mer än hen tänkt från början. Att lova sekretess kan vara svårt om man får tillgång till känsliga uppgifter (Patton 2002).

I metoddiskussionen (kap 8) redogörs för hur väl studien uppfyller de etiska kraven.

5. RESULTAT

Nedan redovisas de kategorier och subkategorier som jag valt att dela upp mina resultat i. Materialet är indelat i 2 grupperingar av pappor, som sedan förgrenas till huvudkategorier eller teman i intervjuerna, vilka sedan mynnar ut i subkategorier under varje huvudkategori. I kapitlet redovisas citat som illustrerar kategoriindelningen. Citaten är markerade med nummer för att de ska gå att skilja dem åt och se kopplingar i materialet. Texten är ibland förkortat vilket illustreras med /.../ namn, städer och alltför specifika detaljer är borttagna och ersatta med förklaringar i parentes, detta för att det ej ska gå att spåra vem som berättar. Tabellen nedan visar de analyskategorier som materialet antar.

5.1 Min pappa	5.2 Pappan till mitt/mina första barn
5.1.1 Separationen	5.2.1 Föräldrarna bor ej tillsammans
<i>5.1.1.1 Pappa lever sitt liv</i>	<i>5.2.1.1 En förändring inträder</i>
<i>5.1.1.2 Tidiga separationer, få minnesbilder</i>	<i>5.2.1.2 Kvinnan agerar på grund av pappans beteende</i>
<i>5.1.1.3 Pappa på heltid</i>	5.2.2 Alkohol
5.1.2 Sjukdom och död	<i>5.2.2.1 "En jävla alkoholist"</i>
<i>5.1.2.1 Nya förhållanden</i>	<i>5.2.2.2 Livet tillsammans med en som dricker för mycket</i>
<i>5.1.2.2 Pappas död som en lättnad/vändpunkt</i>	5.2.3 Underkänd som pappa
5.1.3 Arbetet definierar honom	<i>5.2.3.1 Pappan prioriterar inte som mamman önskar</i>
<i>5.1.3.1 Pappans arbete påverkar familjen</i>	<i>5.2.3.2 Barnens reaktioner</i>
<i>5.1.3.2 Arbetet tillför pappa glädje</i>	<i>5.2.3.3 Pappan förstår inte barnen på samma sätt som mamman gör</i>
<i>5.1.3.3 Karriären avbryts av sjukdom</i>	
5.1.4 Missbruk och misshandel	
<i>5.1.4.1 Minnesbilder av missbruket</i>	
<i>5.1.4.2 Pappas begravning</i>	

5.1 Min pappa

Materialet är uppdelat i min pappa och pappan till mitt/mina första barn. En stor del av materialet kom att röra just kvinnornas uppväxt och deras berättelser om sina egna pappor. Av 24 stycken kvinnor är det 11 som har erfarenhet av separation mellan föräldrarna. Det finns tidiga separationer, när kvinnan varit 9 månader vid separationen, och även separationer där kvinnorna varit i tonåren. 11 kvinnor berättar också om deras pappor sjukdom och dödsfall. 8 stycken låter sina pappors arbete ta så mycket plats i intervjun att de delats in i en egen kategori.

7 stycken pratar uttryckligen om pappor som missbrukat alkohol, narkotika och eller misshandlat dem, enbart 2 nämner dock misshandel, sexuella övergrepp i sina berättelser. 6 stycken pratar med bitterhet om sina pappor, 3 stycken benämner sin pappa som frånvarande, 3 stycken som kärleksfull och en beskriver pappa som otrogen och svekfull.

Separationen mellan kvinnans mamma och pappa är något som är frekvent förekommande i berättelserna, alltså behövde berättelserna om separationer mellan föräldrarna få stort utrymme. De kvinnor vars föräldrar separerade tidigt har olika sätt att förhålla sig till sina minnen av både händelser och papporna.

5.1.1 Separationen

Övervägande del av kvinnorna har är uppväxta med sina mammor men 3 stycken har växt upp enbart med sina pappor. De flesta nämner separationen i sina berättelser om uppväxt. Men medan vissa har mycket minnen har vissa enbart ögonblicksbilder eller ”ärvda” bilder. Naturligtvis tillskriver man också separationen olika mycket betydelse. Här nedan redogör jag för några olika teman som går att urskilja hos kvinnorna när de berättar om föräldrarnas separation. Separation och skilsmässa är att betrakta som likvärdiga och i texten benämns alla uppbrott som separation oavsett om föräldrarna varit gifta eller inte. Anledningen till detta är främst att det inte har varit möjlighet att ta reda på vilka som varit gifta eller ej, men en annan anledning är att jag tycker att det är av större betydelse att paret som valt att gå skiljda vägar har gemensamma barn, än om de är lagligt vigda eller ej.

Resultatet beskriver kvinnorna och hur de minns sina pappor före under och efter separationen. De beskriver också vad de tror kan ha varit anledningen till att föräldrarna separerade.

5.1.1.1 Pappan lever sitt liv

Kvinnan nedan hade föräldrar som separerade när hon var i 4 års ålder. Hon bodde mest med sin mamma men hade kontakt med sin pappa och bodde hos honom ibland. Efter ett tag glesades dock kontakten ut och när kvinnan blev lite äldre dog pappan i cancer.

Och en, hade då en mamma som skilde sig från min pappa./.../Och sen var jag ner till pappa nån gång, det var inte ofta./.../ Utan det var mer när jag var kanske upp till en 7 år som jag kom ner på somrarna./.../Då och lite på lov. Men sen så var det ju inte så mycket kontakt. /.../ Men mamma och pappa kom ju inte bra överens, gjorde dem inte. För han, han var otrogen och jag har en halv, ja halvsyster, halvbror. Halv, halv, halv, det är ju halvör överallt. Tror jag, han var riktigt otrogen tydligen./.../Och vi fick ju leva fattigt ihop med honom, för han gav ju fruntimren som han träffa pengar och så dära. Sen spelade han. /...//Man visste ju aldrig vem som var där när man kom hit./.../Visste man inte. Men att det höll inte så länge, vi hade inte sån kontakt sen. För att vi slutade skriva till varann och sen var det bara nån enstaka gånger vi träffades. (V01)

Kvinnan nedan hade föräldrar som skilde sig när hon var ca 10 år. Hennes pappa flyttade och kvinnan bodde kvar med mamma som också tog hand om fosterbarn i hemmet.

Jag vet att pappa börja på (skola) i X-by. Jättefint och trevligt ställe./.../Men det var där de började växa ifrån varandra. Pappa var ju fackligt arbetande också, så han var ju borta mycket./.../Och sen att han hade så mycket med (skolan) och allt. Han hade ju sitt liv./.../ Det hade han ju innan det också. Jag såg inte så mycket av honom i alla fall. (V08)

Kvinnan nedan beskriver hur båda hennes föräldrar bildade nya familjer med barn och hur hon inte kände sig hemma någonstans:

Ja, det vart väl lite sådär när mamma och pappa skiljde sig, jag var väl 6 år och min bror var 4 och de träffade nya respektive det liksom det var ju nytt överallt och pappa jobbade hela ti'n med åh, och jag ville ju inte åka dit om pappa inte var hemma åhh. Så Då vart det att Mormor bodde ju också i (X-by) där pappa bodde så då vart det att jag åkte till mormor istället så kunde jag gå till pappa när jag ville (V20)

Det som förenar de här berättelserna är att papporna har saker utanför familjen, andra kvinnor, spel, arbete, fackligt engagemang och studier som bidrar till bilden av pappan som en egen individ med egna intressen som är svåra att förena med familjens gemensamma intressen. Pappornas engagemang utanför

familjen bidrar i dessa redogörelser både till att förklara separationerna och hur det blev efter separationerna. Kvinnorna beskriver också hur de själva försöker hålla kontakten efter separationen men att det inte alltid lyckats.

Eftersom flera av kvinnorna var ganska små när deras föräldrar skildes, är minnen stundtals både få och oklara.

5.1.1.2 Tidiga separationer, få minnesbilder.

Kvinnan nedan beskriver sina föräldrars separation med få ord, då hon säger att hon inte har några minnen av sin pappa. Hon bor med mamman och senare även med sin styvfar som förgriper sig på henne under uppväxten. Kvinnan förlåter dock styvpappan och söker kontakt med honom som vuxen.

Min mamma å pappa gick isär när jag var 3 år, Jag kommer inte ihåg så mycket före det.

Jag kommer inte ihåg honom heller faktiskt./.../Han var väl någonstans där omkring också skulle jag tro, kanske några år äldre eller nånting sånt./.../Men som sagt var, har inget minne av honom överhuvudtaget så (V09)

Kvinnan nedan har haft mycket lite kontakt med sin pappa under uppväxten. Hennes första styvpappa missbrukade alkohol och narkotika och var våldsam mot mamman, men hennes andra styvpappa benämner hon som sin pappa och hon kan beskriva hur han har ställt upp för henne som vuxen. Kvinnan blev själv också senare hotad av sina barns pappa och tvingades flytta till skyddat boende.

Dom skiljde sig när jag var nio månader eh, men sen hur kontakten var där, vet jag inte men jag har träffat min pappa två gånger mellan jag var sex o femton tror jag./.../ Eh, näe jag träffa inte alls honom nånting mellan jag var sex till femton men sen när jag var femton träffa jag honom två gånger./.../Så att när dom separerade så bodde brorsan hos pappa o jag hos mamma./.../Ja....eh o pappa var en sån här toffel så att ville inte hans tant att jag skulle komma så fick inte jag komma(V23)

Kvinnan nedan beskriver en uppväxt med en pappa som använde droger och en mamma som hon kände inte ville ha henne, samma kvinna berättar under nästa rubrik, missbruk och misshandel, om sin pappas missbruk:

Eh.. min mamma och pappa skiljde sig ganska tidigt. Jag kommer inte ihåg riktigt hur gammal jag var men tre fyra år kan jag ha vart./.../ Eh.. Sen har väl hänt saker under högstadietiden så fick min pappa nåt tokspel och körde igenom grindarna hos min farfar med bil. Och skulle väl.. tanken va väl att han skulle köra ihjäl farfar tror jag. Och hamnade då i (en institution för psykiskt sjuka) så jag va inne och besökte honom vid ett tillfälle i alla fall. Och de va en

skräckupplevelse. Det va jättebehagligt./.../Och eh.. ja jag visste ju inte riktigt då vart han va man visste ju bara att dom låste in dom här som man tyckte va mer eller mindre tokiga där inne då./.../Och jag vet inte hur jag fick reda på.. om han har ringt mig.. eller om han har skrivit brev. Jag vet inte, jag kommer inte ihåg det. (V17)

Kvinnorna ovan beskriver att de har få eller inga minne av sina pappor. Detta torde vara den naturliga följd av en tidig separation. De flesta skulle nog säga att de har få minnen från sina pappor i de här åldrarna oavsett separation. Men även om det är naturligt i förhållande till den tidiga separationen så tycks det inte vara självklart eller naturligt för kvinnorna. De reflekterar i intervjun över att de inte minns. Två av kvinnorna ovan beskriver ju också att de har haft kontakt med sina pappor vid flera tillfällen även upp i tonåren, men de har ändå svårt att minnas anledningar och omständigheter.

En annan sak som förenar dessa 3 kvinnors berättelser är att de alla beskriver ganska svåra uppväxtförhållande då deras styvpappor både var missbrukare och misshandlat mamman. En av styvpapporna utsatte också kvinnan för sexuella övergrepp. De har även själva haft relationer med sina barns pappor som innehållit missbruk och misshandel. Dessa faktorer måste man ta i beaktande vad det gäller minnesbilder av uppväxten.

De flesta kvinnor har växt upp största delen av tiden med sin mamma, ett par exempel finns dock på de som bara växt upp med sin pappa.

5.1.1.3 Pappa på heltid

Kvinnan ovan är född i ett utomnordiskt land, hon beskriver i intervjun att det i hennes land är vanligast att barnen bor hos pappan efter en skilsmässa. Pappan blir ensam med försörjningsansvaret och omvårdnaden. Hennes pappa har gift om sig och fått barn med 3 olika kvinnor, alla kvinnans syskon har vuxit upp hos sin pappa.

Mm.. Så pappa gifte sig om tre gånger så det är inte aa, det alla barn är med olika kvinnor, hur ska man säga det, men alla barn stanna hos pappa liksom och gick i skolan, hade lite tufft för pappa hade inte jobb en tid. Sen när han fick då var det bra.(V06)

Kvinnan nedan berättar att hon själv fick välja efter föräldrarnas skilsmässa och att hon valde att bo med sin pappa. En stor del av intervjun handlar om hennes pappa, hans arbete, hans relation till hennes barn och hans bortgång.

När min mamma och pappa separerade var jag nio år./.../ Dom tyckte jag var tillräckligt gammal för att bestämma det, det är jag tacksam för idag för min

pappa och jag vi var väldigt tajta och jag säger var för min pappa dog (20--). /.../Det var mycket bråk mellan mamma och pappa kommer jag ihåg. Innan de separerade hörde jag många gånger när jag låg i sovrummet och skulle sova att jag var boven i dramat hela tiden, pappa tog min sida av alltihopa och hjälpte inte mamma ett dugg och såhär. (V11)

Kvinnan nedan beskriven sin familj som en lagom stor familj och skilsmässan tar inte upp stor plats i hennes berättelse. Hon beskriver sin relation till sin pappa idag som bra, hon hjälper honom då han har blivit sjuk.

mina föräldrar skiljdes sen när jag var eehhh fjorton tror jag, oook, jag flyttade med min pappa då så jag blev, jag har vuxit upp med honom de sista åren ehhe, min uppväxt va bra kärleksfull åå, eehhh, ja.....(V14)

Kvinnorna ovan har växt upp med sina pappor. Det som förenar dem är att de alla beskriver att deras relation har fortsatt upp i vuxen ålder, där de alla 3 har valt att finnas där för sina pappor. De beskriver saker de gjort, planerat och i viss mån uppoffrat för att kunnat finnas där för sina pappor.

Eftersom kvinnorna som berättar om sina pappor befinner sig i åldrarna 31-58 år så är sjukdom och död ett frekvent inslag i berättelserna. Här beskriver kvinnorna hur pappornas hälsa påverkat dem både under uppväxten och idag.

5.1.2 Sjukdom och död

När kvinnorna beskriver sina pappor kommer de ofta in på vilka sjukdomar de har haft, hur detta har påverkat familjen. Detta gäller både sjukdomar under uppväxten och idag. En del kvinnor har pappor som avlidit, även här kan det gälla både en pappa som avlidit när de varit små eller i vuxen ålder.

Flera av kvinnorna beskriver att deras pappa träffar en ny kvinna efter separationen.

5.1.2.1 Nya förhållanden

Kvinnan nedan är uppväxt med båda sina föräldrar. Hennes pappa var idrottsintresserad och drack en del på helgerna. I vuxen ålder förlorade hon sin mamma i en sjukdom och hennes pappa blev ensam:

Sen har pappa vart ensam då och så träffa pappa en ny kvinna då. Så att, och det, var ju, ja verkade jättebra då. Men sen åkte ju min pappa på can, åkte på cancer, sån här lungcancer va. Och sen satte det sig i huvudet och den kvinnan han levde med ihop ville att han skulle träffa sina gamla vänner och det. Han skulle ju definitivt inte hålla på och va bland folk i och med infektionsrisker. Så

han åkte ju på en lunginflammation då. Så han gick ju bort då, ska vi se här, (19--). Gick han bort.(V26)

Kvinnan nedan hade föräldrar som separerade när hon var 4 år. Till en början hälsade hon på sin pappa ibland men allteftersom glesades kontakten ut. De tappade dock aldrig kontakten helt, här beskriver kvinnan sin relation med sin pappa i vuxen ålder:

Men pappa dårå, hade ju en, ett fruntimmer som inte tålde oss./.../ Och han tyckte ju det var kul att komma och hälsa på oss. Men han var ju ändå på sin vakt. Så det vart ju inte så ofta vi träffades. Vart det inte ändå. Men sen så åkte ju han på cancer dårå. 99. /.../Så då dog ju han. Gjorde han.(V01)

Kvinnan i det första exemplet ger i sin berättelse, hans nya kvinna, skulden för pappans för tidiga död. Hennes sätt att agera leder till pappans infektion och hans död. Även i det andra exemplet påverkar den nya kvinnan pappan så att hans relation med kvinnan blir dålig och sedan får pappan cancer och dör. I citaten ovan hägrar ett alternativt scenario, hur det skulle ha sett ut om de nya kvinnorna inte funnits där. Även här är berättelserna färgade av det efterspel som följer, främst i det ena fallet, där kvinnan upplever att pappans nya kvinna, tog mer än vad hon borde vid bouppteckningen.

Många av kvinnorna har sina fäders död med i sina berättelser. Händelsen i sig kan betyda både sorg och lättnad men den kan också påverka familjens handlingsutrymme.

5.1.2.2 Pappas död som en lättnad/vändpunkt

Kvinnan nedan berättar om sin pappa som inte längre finns. Han missbrukade alkohol och droger under hennes uppväxt och han kunde också vara hotfull. Det framkommer i slutet av intervjun att kvinnans betraktar sin styvpappa som morfar till sina barn.

ehm...sen dog min pappa när jag var 12, så ja ente, jag har sluppit honom sen dess./.../

Intervjuaren: Du har inte berättat att du har en an, alltså att du har en annan pappa?

Nä... det har jag inte...

Intervjuaren: Vad är det som gör att du inte har gjort det?

Ser ingen anledning tror jag--- behöver inte dom liksom veta nu. Tycker dom är för små för att höra det faktiskt. Behöver ju inte lida för det med...(lågmlt skratt)..så. Dom har ju en bra morfar. Å han är ju deras allt så man behöver ju inte...förvirra dom ännu mer.(V05)

Kvinnan nedan har växt upp med föräldrar som båda missbrukat alkohol under större delen av hennes uppväxt., de både drack och arbetade och kvinnan fick ta hand om hemmet. När pappan fick arbete i Norra Sverige flyttade hela familjen dit. Kvinnan beskriver sin pappas bortgång såhär:

Pappa är död./.../Han dog (19--)./.../Nej, vi flyttade ner allihop när pappa dog. Det var han som höll oss kvar där jag ville ju där ifrån, men han låg (flera) år på lasarettet. (V07)

Kvinnorna ovan förenas av att de inte beskriver sina pappors bortgång som något negativt, utan snarare som något förlösande i både psykologisk mening, och i mer praktisk mening. Tanken att man slipper en förälder som går bort kan ju vara mer eller mindre realistisk. Man kan ju faktiskt påverkas hela livet av en förälder som man anser har åsamkat en smärta och lidande. Populärpsykologiska teorier brukar förespråka att man ska ”göra upp” med sina föräldrar innan de dör, kvinnan ovan verkar dock nöjd med att hon slipper sin pappa. Hon har också större möjligheter att styra över verkligheten nu när han är död, eftersom hon låtsas, inför sina barn, att det är hennes styvpappa som är deras riktiga morfar, vilket också kan vara en anledning till att hon finner lättnad i pappans bortgång. Den andra kvinnans lättnad är mer av en praktisk natur. När pappan dör behöver familjen inte längre bo i den stad han vårdas i, utan är fria att flytta var de vill.

Arbetet tar upp stort utrymme i pappaberättelserna. Trots att kvinnorna inte alltid varit med papporna på arbetet har de ofta en bild att förmedla kring pappans arbete, utifrån flera aspekter.

5.1.3 Arbetet definierade honom

5.1.3.1 Pappans arbete påverkar familjen

Kvinnan nedan hade föräldrar som både drack mycket alkohol och arbetade mycket. Kvinnan fick som liten ta hand om hemmet och hon flyttade hemifrån tidigt:

Pappa jobbade som bilplåtslagare./.../Och innan det har det väl varit bilar för pappa hela tiden./.../Pappas jobb skar ner på personal, så det var endast ägaren som skulle vara kvar. /.../Och pappa liksom sökte jobb i hela landet. Sen fick han ett bra jobb med bra lön uppe i (ort i sverige), så de flyttade dit(V07)

Kvinnan nedan växte upp mestadels hos sin pappa. Stora delar av intervjun går åt till att prata om pappans arbete, hur omtyckt han var på arbetsplatsen och kvinnan har även minnen av hur pappans arbetskamrater pratade med henne när hon var och hälsade på.

Pappa jobbade som brandman så han var ju borta väldigt mycket. Jag var med även på brandkåren när han jobbade ibland, jag älskade att springa där./.../Jag behövde egentligen inget busskort för jag åkte sällan buss, åkte med pappa dom gångerna han jobbade. Dom gångerna som han inte jobbade, för att de jobbade dygn så då kan de ju börja halv åtta på morgonen och så kunde de sluta halv åtta på morgonen dagen efter, då kunde jag ju dock inte åka med honom. Då åkte jag buss hem men sen var det de gångerna han jobbade kväll, då jobbade han ju från sex på kvällen till sex på morgonen och då kunde jag inte heller åka med honom. Men allt som oftast åkte jag med pappa..(V11)

Kvinnan nedan berättar att hennes föräldrar separerade när hon var i tonåren men lyckades ändå ha en bra relation och umgås för barnens skull. Kvinnan beskriver att hennes mamma var elak mot henne när hon var liten och att hennes pappa jobbade mycket.

Nej. Men han mår bra av det. Han trivs med sitt jobb liksom./.../Mm. Men han är mera pappa nu än han har varit. För han har jobbat väldigt mycket jämt. Jag kan inte minnas honom när jag var liten. Han kom alltid hem när jag skulle sova liksom./.../Han jobba jämt. /.../Han är lite så. (V31)

Kvinnan nedan berättar att hon och hennes familj flydde till Sverige när de var i tonåren. Föräldrarna kom först och hon och hennes syskon kom efter.

och vi hade mycket problem därför för min min far va prefekt ehh i våra vad ska man säga område och ehh (landets) militär de följde honom och fick döda honom(V34)

Kvinnorna ovan berättar hur pappornas arbete påverkar dem både i stort och smått. Allt från hur man hanterar sin vardag kring pappas arbete till mer avgörande saker som att man flyttar, flyr ett annat land eller blir ensam med en mamma som man inte känner sig älskad av. Pappans arbete är legitimerat i berättelserna. Man hör väldigt sällan någon anklaga en pappa för att han prioriterat sitt arbete. Man hör inte heller några applåder för att han försörjer familjen. Arbete är arbete och oavsett vilket arbete, arbetsförhållande, arbetstid eller krav från arbetsgivare som presenteras så påverkar detta hur dessa kvinnor minns sin barndom och sina pappor.

Arbetet beskrivs i intervjuerna inte som något betungande för papporna, tvärtom upplever flera kvinnor att deras pappor tyckte om sitt arbete.

5.1.3.2 Arbetet tillför glädje

Kvinnan nedan hade föräldrar som skiljde sig när hon var i tonåren. Föräldrarna ansträngde sig dock att komma överens för barnens skull. Hon berättar att hennes mamma var elak mot henne när hon var liten och de inte har så mycket kontakt idag. Hennes pappa var mycket borta när hon var liten.

Ja. Men min pappa har ett eget företag/... /Och han jobbar än och han är 67. Och han kan inte sluta med det./.../Han har jättemycket jobb. Och han älskar det. /.../Ja. Han sa när han fyllde 50 att han skulle trappa ner. /.../Och det har han inte gjort än. Jag tror inte att han kommer att göra det./.../Nej. Men han mår bra av det. Han trivs med sitt jobb liksom(V31)

Kvinnan har vuxit upp med mamma hemma och en pappa som arbetade. Det framkommer inte med vad han arbetade men kvinnan nämner att han hade alkoholproblem och drack främst på helgerna, i samband med att han spelade fotboll:

Och i och med att han jobba mycket, han la väl sin fokus på mycket, vad heter det, ideellt då så att säga. Det var ingenting så betalt för, utan han gjorde för sitt eget intresse och för att andra skulle må bra också. /.../Han mådde ju bra av det med/.../Så att dem hade nog rätt så roligt, pappa och dem, dem åkte iväg då och liksom man fick liksom bekosta grejer själv och det här med på ett annat sätt och man fick samåka i bilar och det.(V26)

Kvinnan nedan levde med sin pappa och sina syskon efter det att föräldrarna separerat när hon var 3 år. Hon minns sin uppväxt som bra och pappan hade stöd av sina släktingar vad det gällde kvinnan och hennes syskon:

...hade lite tufft för pappa hade inte jobb en tid. Sen när han fick då var det bra.(V06)

Kvinnan nedan hade föräldrar som separerade när hon var i 10 års ålder. Själv var hon sjuk mycket under uppväxten och hon berättar också att hon var mobbad i skolan:

Jag vet att pappa börja på (skola) i (X-by). Jättefint och trevligt ställe./.../Men det var där de började växa ifrån varandra. Pappa var ju fackligt arbetande också, så han var ju borta mycket. (V08)

Citaten ovan innehåller beskrivningar av hur papporna har haft det på sina arbeten och hur det har påverkat deras mående. Oavsett om deras arbete lett till att de spenderat mindre tid hemma än vad kvinnorna skulle velat, eller om deras engagemang i arbetet leder till en separation mellan föräldrarna så är det tydligt

att kvinnorna ser att deras pappor mår bra av att arbeta och har det ofta väldigt roligt på sina arbeten. Om det beror på att detta främst är barndomsminnen ska vara osagt, men anmärkningsvärt är att ingen av kvinnorna benämner det faktum att papporna är tvungna att arbeta, utan deras arbete beskrivs i närmsta som något de gör för att de vill, för att det är roligt och för att de blir olyckliga om de tvingas vara utan det.

Flera av kvinnorna beskriver hur det påverkat papporna att inte kunna arbeta längre.

5.1.3.3 Karriären avbryts av sjukdom

Kvinnan nedan beskriver att hennes pappa hade en chefsposition och att hennes mamma var hemmafru. Kvinnan själv hade problem med magen under uppväxten, vilket påverkade hennes liv mycket.

Och ..ehh...så småningom sen när jag blev äldre så jobbade ju mamma litegrann och pappa blev.. fick hjärtinfarkt när han var 40 och blev så småningom sjukpensionär. Men han kunde inte va helt utan jobb utan jobbade lite iallafall när han kunde./.../ Och när pappa eh..var deprimerad för att han inte kunde jobba mer, han var ju mitt uppe i karriären när han blev sjuk så tog jag på mig det, och tyckte synd om honom./.../ Varför skulle jag vara glad när han var så ledsen? Det var svårt ibland att gå iväg och va glad när han var deppig? (V02)

Kvinnan nedan har en stor familj med många syskon. Hennes föräldrar skilde sig när hon är 6 år och hon hade svårt att känna sig välkommen hos någon av dem. Här berättar hon om sin pappa:

Näe, för att min pappa jobbade jämnt....Eh...gjorde han...jag vet till och med han skulle passa grabbarna när jag skulle få min tjej och jag ringde och sa att nu får du hämta grabbarna för nu måste jag åka. Jaja, men kan du inte vänta lite, jag sitter i ett möte...skratt...så han har alltid jobbat jämnt om man säger så. Och sen så fick han en stroke. Det var precis innan min dotter föddes så han hann ju precis krya på sig så det kanske inte var läge då...för han skulle ju sälja företaget då och sen har ju inte han orkat efter stroken och han orkade ju inte med ljud och sådana grejer.(V20)

Kvinnan ovan förmedlar en bild av sin pappa som alltid har jobbat och hon illustrerar det komiska i detta med en anekdot om när hon ska föda barn och pappan undrar om hon kan vänta. Värt att observera i båda ovanstående berättelser är att sjukdomstillståndet får en extra dimension av att papporna inte kan arbeta såsom de vill. Övriga berättelser om föräldrars arbeten innehåller få exempel på mammor som får en försämrad livskvalité på grund av att de inte kan arbeta. Sjuka mammor finns men det beskrivs inte att de sörjer sitt förlorade

arbetsliv på samma sätt. Papporna tycks i dessa berättelser uppskatta sina arbeten så mycket att de blir extra nedsatta av att inte kunna arbeta.

Andelen berättelser om missbruk och misshandel är inte dominerande i materialet. Flera av kvinnorna berättar dock ganska ingående om en uppväxt som innehåller svåra uppväxtförehållanden, med missbruk och våld från båda föräldrarna, övervägande är det dock papporna de berättar om.

5.1.4 Missbruk och misshandel

5 av kvinnorna har upplevt missbruk under uppväxten, antingen har pappa druckit eller använt droger eller också så har både mamma och pappa druckit. Det finns också exempel där föräldrarna ”turats om” när den ene har varit nykter så har den andra druckit i smyg, eller också så berättar kvinnan att den ene drack, enbart för att den andre gjorde det. Misshandel och övergrepp är inte så vanliga i intervjuerna, endast 2 nämner misshandel, antingen mot sig själva eller mot mamman. En kvinna som berättar ingående om hur pappan har slagit och våldtagit henne och hennes syster under hela uppväxten.

5.1.4.1 Minnesbilder av missbruket

Kvinnan nedan beskriver sin familj som olycklig. Efter att föräldrarna separerade träffar hennes mamma flera män som både dricker och är våldsamma. När kvinnan blir äldre träffar hon också en man som misshandlar henne och en annan med alkoholproblem.

Så det har vart mycket strul med eh.. en pappa som har gått på droger och eh.. det har förekommit under delar av vår uppväxt.. eh.. en del stökeri med alkohol och eh.. misshandel hemma och såna saker då som inte har vart så kul./.../Man åkte in till stan så satt pappa ehr.. ofta i (X-parken) utanför (X) i (X-stad) med samhällets utslagna då. Det va ganska jobbigt. /.../För att jag tyckte ju att alla såg att det var min pappa som satt där borta.(V17)

Kvinnan nedan beskriver en uppväxt med en missbrukande pappa. Föräldrarna separerade när hon var 11 år och hennes pappa dog året därpå. Kvinnan får en bättre relation med sin styvfar som senare i livet finns där för henne när hon behöver hjälp.

Eh min pappa han eh...gick på droger, så det var mycket sånt inblandat i min uppväxt så. Han kom och gick som han vill å vi fick smyga kan man så säga. Han eh.. kunde ligga innanför hallen och vi fick gå över å, honom för å inte väcka honom å ibland så jaga han oss med bil och skulle köra över oss och såna saker. Eh, det var mycket sånt som, som va hela tiden, så vi gick på nålar kan man säga.(V05)

Kvinnan nedan hade föräldrar som både drack och arbetade, hon fick ta hand om hushållet. Vid ett tillfälle uppmärksammar en lärare hennes situation och försöker ordna ett annat boende till henne, kvinnan vill dock hellre bo med sin pojkvän och flyttar ihop med honom i tonåren.

Mina föräldrar var ju alkoholister/.../Det kommer jag ihåg./.../Det var ju jobbig tid, men så här när jag är vuxen det så stör det mig inte längre liksom så. /.../Jag flyttade ju hemifrån när jag gick i nian./.../På grund av det. /.../Men de jobbade ju rätt så rejält och bra, bara att dem drack väldigt mycket. /.../Då kunde de vara hemma från jobbet och bara supa hela tiden./.../Och jag tog hand om hemmet. (V07)

Det som förenar de 3 citaten ovan är att de alla ger ganska klara bilder av hur livet med en missbrukande förälder kan se ut. Kvinnorna måste alla förhålla sig till pappornas agerande på något vis, det går inte att låtsas som ingenting. De smyger, tar kanske en annan väg när de rör sig i samhället eller måste stanna hemma och städa. Deras beteende kan ha uppmärksammats av omgivningen eller inte, beroende på hur väl de lyckats dölja det, men de har varit tvungna att agera runt det på något vis.

De kvinnor som har en uttalad dålig relation med sina pappor på grund av deras beteende i barndomen resonerar kring hur de ska förhålla sig när deras pappor dör.

5.1.4.2 Pappas begravning

Kvinnan nedan har blivit fysiskt och psykiskt misshandlad och sexuellt utnyttjad, av sin pappa under större delen av sin uppväxt. Kvinnan säger att hon började säga ifrån när hon var 12 år, men att övergreppen började redan när hon var under året.

Naej, naej, jag vill inte träffa honom. Inte ens om han dör eller./.../Alltså, det kanske låter mm, jag vill inte, jag ska inte gå på begravning eh som jag sa jag kissar på hans grav. Så det finns alltid nån annan du vet eh dom har också jag ska kissa på den där graven, jag tycker det blir helbra. (V37)

Kvinnan nedan nämner incest i familjen, men det är oklart om det är av pappan eller någon annan. Det är också oklart när föräldrarna separerade. Klart är att kvinnan inte har kontakt med sin pappa för att hon inte vill det, och att hon funderar över hur hon ska förhålla sig till pappan när han dör:

Under min uppväxt, var min pappa alkoholist./.../Ja, a fassan ja, ja ha ha, han bor där...(X-stad), han lever med en ny kvinna sen många många år, långt

innan mamma dog skaffa han ju henne. Fan händer när han dör/... /hur ska jag hantera det då, ska jag gå på begravningen eller hur blir det egentligen?(V24).

Båda dessa kvinnor uttrycker starkt missnöje och hat mot sina pappor. Båda papporna är dock i livet och utan att de blivit tillfrågade explicit i intervjuerna så nämner de båda tankar de har kring pappornas död. De nämner inte bara det faktum att han inte ska finnas längre utan de för ett resonemang kring hur de ska förhålla sig till det mer symboliska, pappans grav eller pappans begravningsceremoni. Man kan se i berättelsen att det finns ett önskvärt scenario som ”går bredvid” det faktiska scenariot, det vill säga, hur de skulle förhållit sig om de haft goda relationer med sina pappor när de skulle begravas.

5.2 Pappan till mitt/mina första barn

Den andra huvudkategorin är alltså kvinnornas barns pappor. Här ligger händelser närmre i tid än i kategorin ”Min pappa” och kategoriindelningen skiljer sig åt, även om vissa gemensamma drag återfinns. 21 stycken av de 24 intervjuade kvinnorna lever ej med den första man de skaffade barn tillsammans med. 9 stycken beskriver papporna som alkoholister och 9 stycken beskriver papporna som underkända, både som far och som make. 7 stycken beskriver att männen slagit dem, 3 är underkända som pappor och 3 stycken är underkända som makar. 3 stycken beskrivs som arbetsnarkomaner och en är godkänd som pappa och en är godkänd som make. En är godkänd som både pappa och make och en benämns enbart som den jag fick barn med.

I kategorin ”Pappan till mitt/mina första barn” är separationerna vanligare än i berättelserna om ”Min pappa”. Kvinnorna beskriver mycket om situationen både före och efter separationen och hur de ser på relationen till barnens pappa idag.

5.2.1 Föräldrarna bor ej tillsammans

Det som förenar samtliga pappahistorier vad det gäller mina/mitt barns första pappa är att alla utom tre stycken ej lever tillsammans med mamman. 21 stycken av berättelserna är från kvinnor som inte lever tillsammans med det första barnets/barnens pappa. Detta gör att historierna i mångt och mycket är avslutade och innehåller ofta en förklaring till varför relationen tog slut. Historierna kan också innehålla också en slags helhetsbedömning både av tiden tillsammans med pappan och av honom som person. I vissa fall är relationen beskriven väldigt kortfattad och man förstår inte alls varför relationen tog slut, på vems initiativ eller hur relationen ser ut idag.

Många av kvinnorna beskriver att det händer något med relationen till barnens pappa när första barnet kommer.

5.2.1.1 En förändring inträder

En kvinna som växte upp med en missbrukande våldsam pappa och som i perioder mådde mycket dåligt psykiskt säger såhär om pappan till hennes första barn:

Eh tills jag träffade en kille eller en äldre, mycket äldre än mig, eh... jättetrevlig va han, skickade blommor, kort å amen såhär jätterar. Men ja, jag fick flytta ihop med honom sen och eh...då va han inte så trevlig längre faktiskt. Men väl jag vart gravid med min son som jag har nu, och jag flydde ju därifrån hem till mamma och dom, efter det, när jag var gravid och eh.... Sen bodde jag där under hela graviditeten. (V05)

Även den här kvinnan kommer från ett föräldrahem med missbruk och misshandel. Pappan till hennes första barns uppfattar hon som trevlig först men sedan tycker hon att han blir avundsjuk på barnen. De separerar och han misshandlar henne.

Jag har aldrig haft nåt stöd av flickornas pappa. /.../Eh... å till en början så va.. vart han väldigt snäll och trevlig o hjälpsam o såhär./.../Och eh.. men han vart ju.. Jag upplevde att eh.. ju mer tid jag la på barna ju mer, mindre tid fick ju han. (V17)

Kvinnan nedan beskriver att hon ville gifta sig, dels för att komma undan kriget i sitt land och dels för att hon kände ett inre tvång, att hon måste vara gift. Hon träffade en man som hon umgicks lite med och beskriver att början av relationen var okej. När de gifter sig ångrar hon sig dock väldigt snabbt:

En månad. Vi träffas. Sen jag gifte mig med honom. Från första dagen vet vilken djävla man jag hade efter med mig. (V25)

I berättelsen framkommer att hon vill lämna honom men att hon har svårt att få hjälp att göra det. Han förföljer och misshandlar henne under flera år. De försök hon gör slutar alltid med att han hittar henne och att hon går tillbaka till honom. När intervjun genomförs lever hon inte med mannen i fråga.

Kvinnorna ovan beskriver att något, enligt dem, ändrades när barn och äktenskap/ samboskap blir aktuellt. Som de ser det så uppvisar mannen plötsligt ett beteende han inte hade innan. I det översta citatet berättas det inte på vilket sätt mannen förändrades, bara att han inte längre ”var trevlig” och att kvinnan kände sig tvingad att flytta hem till sin mamma och styvpappa. För kvinnan i mitten verkar förändringen ha att göra med barnen och på det sätt som kvinnan prioriterade dem istället för mannen. Den sista kvinnan känner sig i någon mån

tvingad att gifta sig, men hon beskriver trots en svår livssituation att hon snabbt ångrade giftermålet.

En del kvinnor beskriver att barnets pappas beteende som får dem att agera och ta nya beslut.

5.2.1.2 Kvinnan agerar på grund av pappans beteende

Kvinnan nedan har inte haft sin pappa närvarande under uppväxten, enligt kvinnans mamma ska han ha misshandlat henne. Kvinnan växer upp med en styvpappa som förgriper sig på henne. Hon skaffar barn i tidiga tonåren med en man som hon så småningom lämnar efter mycket bråk om pengar.

Näe för att jag gjorde ju allt för honom....såg till att maten stod på bordet när han kom hem./.../Han styrde och ställde rätt bra under en period där men å andra sidan var inte jag stark nog att säga ifrån heller..å sen flytta vi ju då.....han ville väl inte riktigt förlora oss när han insåg att vi hade flyttat så då fria han på telefon och jag sa åt honom att det gör man inte, skulle man fria skulle man fria ordentligt inte på telefon. (V09)

Kvinnan i berättelsen nedan har växt upp med sin pappa sedan föräldrarna skildes. Hon hade en mycket nära relation till sin pappa ända tills han gick bort för några år sedan. Kvinnan lever inte med dotterns pappa och hon uttrycker att hon tycker att han träffar sin dotter för lite:

Sen flyttade dottern och jag ut från hennes pappa och då flyttade vi till (X-stad)/.../Mmm.. Ehh p.g.a. att han misshandlade mig och även min syster./.../ Det var rättgång och hela köret och han dömdes till sex månaders (behandling).. Och skadestånd och sen var det inget mer med det, besöksförbud på mig då men det höll han inte..(V11)

Kvinnan nedan kommer från en familj där mamman och pappan var tillsammans hela uppväxten, familjen flyttade till Sverige i omgångar och kvinnan kom sist eftersom hon hade ett jobb och bostad i hemlandet. I Sverige träffar hon en man som hon gifter sig med och paret får så småningom två barn:

Och sedan skiljde vi oss när han börja dricka för mycket tyckte jag. Och det blev så att han flyttade till (x-stad)) och jag fortsatte mitt liv...(V12)

Kvinnan nedan kommer från en familj där pappan använde droger. Föräldrarna skiljde sig tidigt. Hon beskriver barnens pappa såhär:

Han vart hotfull, han börja misshandla mig. Och det är.. euh.. rullade på så jag lämnade honom...V17)

Här är kvinnornas agerande direkt kopplat till pappornas beteende mot dem. Även om den första kvinnan lägger en del skuld på sig själv för att hon inte ”sa ifrån” så kommer de alla förr eller senare till beslutet att avsluta relationen och de uppger att det är pappornas agerande som är anledningen till avslutet. En del berättelser innehåller också information om hur papporna agerat efter uppbrottet.

Alkoholmissbruk och dess verkningar bildar en egen kategori, även här är det mer vanligt förekommande än i berättelserna om kvinnornas egna pappor.

5.2.2 Alkohol

9 av 24 mammor berättar att pappan till deras första barn har druckit för mycket. Det finns få redogörelser om drogmissbruk. I en del fall nämner man alkohol eller annat, men det hör till undantagen. I flera berättelser nämner kvinnorna just termen alkoholist när de beskriver barnens pappa.

5.2.2.1 ”En jävla alkoholist”

Den här kvinnan är uppvuxen med två missbrukande föräldrar, hon fick ta mycket ansvar för hushållet som liten och flyttade i tidiga tonåren hemifrån. Här beskriver hon kort pappan till sina första barn:

Sen tog det slut för han var också alkoholist. Jag vet inte om man dras till alkoholister, eller va fasen det är för fel. Att det sitter i från barndomen, men han var en jävla alkoholist.(V07)

Kvinnan nedan kommer även hon från ett hem med missbrukande föräldrar och hon har varit utsatt för både misshandel och övergrepp som barn. Hon lever i över 20 år med barnens pappa och hon beskriver hans alkoholproblem:

Och då hade jag ju, fyra barn, hade precis lämnat pappan till barna år (årtalet) också en fruktansvärd jobbig period med misshandel av mig, barnen för illa, han då, alkoholist genom alla år. Man har ju blivit medberoende i det förhållandet då,.../ han har, skämt ut sig, han har ljugit, han har fablat, han har hållit på alltså genom alla år jag har aldrig sett det där att, han är sjuk, han är jätte jättesjuk, han går in i psykoser./.../ när jag lämnade pappan till barna, då mådde jag så fruktansvärt dåligt själv, av allt, ekonomiskt, alltså det eh, hela hela ja hade nästan 20 år med honom, jag har fyra barn med samma karl, å, han drack ju dagligen.(V24)

Kvinnan i berättelsen nedan beskriven en uppväxt som bestod av mycket flyttar och en period av mobbing på högstadiet som ledde till att hon fick dåliga betyg och inte kunde välja vilken gymnasielinje hon ville. När hon träffade pappan till

sitt första barn gick hon sista året på gymnasiet och han satt i fängelse när barnet föddes. Relationen tog slut kort därefter:

Han bor i (X-by), han är ju tyvärr.....jaaa vad har han han är alkoholist så han bor ju på ett nåt sorts behandlingshem mä då men dit brukar ju sonen åka ofta mä då och så (V35)

I berättelserna ovan benämns mannens drickande just med termen alkoholist. Epitetet blir en identitet, nästan som ett yrke eller en sjukdom, obetvivaligt; mannen är alkoholist, då och nu. Alkoholist är här ett statistiskt begrepp, de egenskaper och händelser som följer, kommer direkt av alkoholismen.

Nedan beskriver kvinnorna hur de hanterar vardagen när barnens pappor har alkoholproblem.

5.2.2.2 Livet tillsammans med en som dricker för mycket

Kvinnan nedan hade föräldrar som skilde sig när hon hade flyttat hemifrån. Hon har aldrig upplevt sig älskad av sin mamma och har därför mycket lite kontakt med henne idag. Hon har barn som har neuropsykiatriska diagnoser och hon lever ej med barnens far. Här beskriver hon livet med barnens pappa:

Jobbnarkoman typ. Men liksom, han har haft lite problem förr med, då drack han mycket mellanöl. Och då blev han helt manisk och han drack hela tiden liksom. Men då jobba han som kock och jag som servitris.(V31)

Kvinnan nedan kommer från en familj där föräldrarna separerade när hon var 4 år, hon flyttade med mamman men hade svårt att acceptera sin mammas nye man. Hon träffade barnens pappa i tonåren och fick 3 barn med honom. Han drack och misshandlade henne både psykiskt och fysiskt.

Och sen var det ju det, att han söp ju så mycket vet du när han var ute, så att då hade man ju ofta chaffis då. Så dem lämnade ju ofta bilen sen fick ju jag, vad heter det, försöka göra allt för att få in han. För att han låg ju oftast så länge och var så borta, så han fick ju ofta astmaanfall dårå.//Men det var ju inte så lätt att få in honom när det var 25 grader kallt ute. För dem orkade inte ha med han att göra till slut, kompisarna eller.(V01)

Kvinnan nedan har växt upp med två missbrukande föräldrar och träffade sedan en man som också drack för mycket, här beskriver hon hur mannens drickande får konsekvenser för familjen:

...när (dotterns namn) var nyfödd, kan hon ha varit två månader då då då sa han upp sig från en fast anställning. Då hade han ljuget å fablat å hållt på härjat så

in i helskotta på det där jobbet vet du såatt dom ville ju placera om han. Han jobba ju treskift åm ville ju att han skulle börja jobba dagtid då å det ville ju inte han för då skulle han vara tvungen å fejsa, kontorsfolk å sånt där då, som han hade ljuget å, sjukskrivet sig lite nu å då å, vill inte jobba förmiddag fatt då är han ju fullsjuk och så vidare.(V24)

Berättelserna ovan skildrar vardagen för de kvinnor som lever med en man som dricker för mycket. Allt från praktiska detaljer, såsom att försöka bära in en man som är berusad i 25 minusgrader, till de mer långtgående konsekvenserna av drickandet, som innebär att man inte kan ta ett arbete på dagtid.

Mödrarna beskriver genomgående ett stort missnöje med papporna till barnen, både hur de agerar och prioriterar, nedan ges exempel på situationer där kvinnorna riktar kritik mot papporna.

5.2.3 Underkänd som pappa

Många av kvinnorna ger en bild av att pappan inte duger som pappa. Detta kan vara både de som fortfarande lever tillsammans men också de som har separerat. En del av berättelserna är gamla och pappan kanske idag inte finns kvar i barnets liv, men även de pappor som har aktiva relationer med barnen blir bedömda, både efter hur de har agerat tidigare och hur de agerar idag.

Resultatet visar att många kvinnor beskriver situationer där de tycker att barnens pappor agerar fel.

5.2.3.1 Pappan prioriterar inte som mamman vill

Kvinnan nedan kommer från ett hem där föräldrarna drack och hon fick sköta hushållet. Hon missade mycket i skolan och vid ett tillfälle var det en personal på skolan som vill hjälpa kvinnan att flytta men kvinnan valde istället att flytta till sin pojkvän. Efter ett par samboförhållanden som hon själv avslutar träffar hon sina barns första pappa, som hon berättar också har alkoholproblem.

Jag fick hämta pappa från krogen för att han skulle med på bb.(V07)

Kvinnan nedan separerade från barnets pappa ganska tidigt då han misshandlade henne. Hon beskriver att hon försöker ha en kontakt med barnens pappa kring dottern eftersom han är just hennes pappa och eftersom hon inte vill leva i det förflutna. Hon beskriver dock att han inte tar initiativ till kontakt med dottern ofta:

Han har inte haft sin dotter på 1 år och en månad nu.../Jag skulle kunna hämta papper på när han inte haft na och allting om det vore så. Det är alltså du skulle bli skrämmd om du såg alla dom papprena, det är väldigt, väldigt sällan

han har haft henne. Han har haft henne kanske, förra året hade han henne två gånger..(V11)

Kvinnan nedan beskriver en pappa som inte vill ha barn och som när barnen är födda inte heller vill ta hand om dem. Kvinnan beskriver också att mannen i fråga misshandlat henne under många år och att hon har fått ta hjälp av olika skyddsboenden för att komma undan honom.

Så jag var gravid, han ville inte ha barn, jag ville inte göra abort./.../Men han sa till mig det "Jag kommer inte å försörja barnen. Jag kommer inte å ta hand om (otydligt ord) det du vill ha barn, det ska du göra."/.../Och han är hemma. Han vill inte ta, hämta barnet från dagis och sånt.(V25)

Kvinnan nedan berättar om en relation mellan pappan och barnen efter separationen. Barnens pappa var alkoholist och kvinnan beskriver att under de 20 åren hon levde med honom hade familjen stora ekonomiska svårigheter samt att pappan ljög för familjen.

och framförallt just det här att deras pappa då...klev åt sidan, å inte hade dom eller nånting, alltså dom har ju ingen relation till sin pappa, det har ju gått snart tolv år/.../ Han (parets gemensamma son) är väldigt lik far sin. En väldigt omogen kille på 29 år, inget körkort, inget eget boende, ingen utbildning, inget jobb./.../Han är verkligen pappas pojke, i allt. Ljuger å, fablar å, försöker lura mamma på pengar å, avundsjuk på sina syskon å (V24)

De gemensamma dragen i ovanstående berättelser är att mammorna inte tycker att papporna prioriterar barnen. Den första kvinnan beskriver hur pappan inte prioriterar barnets ankomst. De andra historierna handlar mycket om att papporna inte "har" sina barn. Mammorna uttrycker stor förvåning och besvikelse över att papporna inte på samma sätt som de vill spendera tid med sina barn.

Kvinnorna berättar om barnens reaktioner på situationen som uppstår när barnen ska träffa sina pappor.

5.2.3.2 Barnens reaktioner

Kvinnan nedan berättar att hon upplevde att barnens pappa tyckte att hon prioriterade barnen framför honom och att han nog inte förstod hur mycket tid det tar att ha barn. Förhållande slutade med misshandel av henne inför barnen och även efter separationen har paret svårt att komma överens. Hon beskriver en situation som uppstår när pappan kommer för att träffa sin dotter:

Och eh.. han har alltid försökt att vända henne emot mig, fast det är alltid jag som har stått kvar och funnits för barna. Han skaffa sig en ny familj, gifte om sig, och sen hade han nästan inte tid för våra barn. Och (dotterns namn), när hon va runt elva, tolv, då vägra hon att åka till pappa. Hon kunde sticka hemifrån när hon visste att "snart kommer pappa o ska hämta oss". Då stack hon. Så kom hon inte hem förn hon visste att han hade åkt. (V17)

Kvinnan nedan är uppvuxen med både mamma och pappa. Hon beskriver att hon var mobbad hela skoltiden och hon har två barn med två olika pappor. Hon är fåordig kring dotterns pappa, men hon säger att det hänt andra saker hos honom, med de andra barnen som gör att hon har svårt att lita på honom.

Men det, han ville in, han klara inte av ett./.../Så nu vill inte hon ha kontakt med honom./.../Så nu är det bara mamma som gäller. Han klara två och en halv månad./.../Han trodde att han skulle klara av att ha (dotterns namn), på, eeh, så här ih, ena veckan./.../Han klara två och en halv månad...(V18)

Kvinnan nedan beskriver barnens pappa som inte bor i samma stad som henne och sonen. Kvinnan tycker att det är viktigt att pappa och son har en bra relation och hon säger att hon ringer och påminner honom när sonen fyller år så att han säkert ska komma ihåg och uppmärksamma det.

Ja men då ringer han ju lite mer sporadiskt och så. Och sen hamnar han i svackor ibland, då hör han inte av sig på ett halvår liksom. Och där sitter ju (sonens namn) då och blir jätteledsen./.../ Och undrar varför inte pappa ringer. Jag hatar min pappa och så där./.../Och sen dyker han upp som gubben i lådan [gör ljud] och då blir ju (Sonens namn) jätteglad. Och sen försvinner han igen. Så, så är han.(V31)

I berättelserna beskriver mammorna hur barnen reagerar på pappornas agerande. De reaktioner som beskrivs stärker mammornas uppfattning av att pappornas agerande skadar barnen.

5.2.3.3 Pappan förstår inte barnen på samma sätt som mamman gör

I berättelsen nedan har kvinnan levt i många år med en alkoholiserad man som slagit och hotat henne. Hon har 3 barn med mannen. Hon beskriver att mannen har mobbat den äldste sonen och att denne också har ett våldsamt beteende, samt svårigheter med relationer och att han ofta är sjuk. Kvinnan separerar från barnens pappa och han träffar en ny kvinna och flyttar till en annan del av landet. I tonåren vill sonen prova att bo med sin pappa och kvinnan beskriver en händelse som inträffar under tiden han bor hos sin pappa:

Och samtidigt som han får sömntabletter i sig så börjar ju pappan reta han till helvetet ungefär. Så mer sömntabletter och ett liksom dagligen humöret totalt så slog han ju sönder varenda ruta och hoppa på bilen och allt möjligt. Under tiden pratar pappan med mig.// Och jag sa det, herregud gå och ta hand om honom.// Du kan ju inte prata med mig. Så jag ringde ju polisen då.//Så att det var mycket bråk mellan pappan och honom.(V01)

Kvinnan nedan har 3 barn och alla barnen har neuropsykiatriska diagnoser. Hon bor med barnens pappa men beskriver att hon får klara den mesta vardagen med barnen själv. Både hon och mannen arbetar men hon säger att hon är den som har mest tid hemma. De får hjälp från socialtjänsten för att kunna stötta barnen bättre, men kvinnan upplever att hon är den enda som kommer ihåg vad som bestämts när de väl kommer hem

(sonens namn)har vänt sig till mig och jag förstår (sonens namn) problematik. Det gör alltså inte pappa. Han har svårt att förstå det här./.../men samtidigt måste man förstå varför han han är rädd och varför han får ont i magen. Medan pappa är mycket, ja de svårt att förstå. Så relationen mellan mig och (sonens namn) är mycket bättre än mellan pappan och (sonens namn)./.../ Min man har jobbat och gömt sig många gånger i jobbet för att han inte kan hantera det. Han har även själv svårt, han har förmåga, oförmåga att kunna strukturera upp det. Att kunna planera, att ta tag i saker och eh.. se vad de behöver helt enkelt/ (V02)

Kvinnan nedan berättar att sedan hon och barnens pappa separerade har han motverkat samarbete kring barnen och enligt kvinnan har detta lett till att hon gett upp tanken på att de ska kunna samarbeta. Kvinnan beskriver att mannen inte har barnen så mycket hos sig och när han har det så tar han hjälp av sina föräldrar. Vid ett tillfälle framkommer misstankar om att dottern ska ha blivit utsatt för övergrepp av sin bror hemma hos pappan:

Å hur man kan lägga två ungar en....en ja sex sju åtta nioåring i samma säng skavfötters samtidigt det kan jag inte heller förstå men det får stå för honom så./.../ men jag har aldrig utsatt mina barn för å komma i en sån situation alltså när sonen börja skolan då fick dom inte bada ihop längre o dom har haft olika sängtider o så så dom har inte haft möjligheten så ehhh..... (V23)

Kvinnan nedan har 3 barn med barnens pappa och de är separerade idag. Kvinnan beskriver att pappan egentligen aldrig har prioriterat barnen och att det alltid är hon som haft dem på semester och när de varit sjuka. Familjen går i samtal kring barnen men kvinnan upplever att det bara är hon som engagerar sig.

(Pappans namn) inte har funnits i barnens liv, för han säger ju såhär; a, men det är bra om du gör det. A, men det är ju bra om du sköter det./.../ jag sa det;

man ska inte prata skit om (Pappans namn) för jag tycker om honom som pappa och allting, annars hade vi inte haft tre barn. Men just sättet. En annan skulle ju offra högra handen för liksom... om det hände barnen något. (pappans namn) liksom; oj då, men det där såg ju tråkigt ut. [Skratt] Det vill jag inte göra. Jag vet inte. Och det där hänger ju med alltså, det... och han kommer ju inte på möten. När (dotterns namn) började snatta och det, fick åka och hämta... och kliva upp som förälder, då sa (pappans namn); nej, jag går inte dit för jag känner ju folk inom polisen./.../ Och det har ju (Pappans namn) med, haft sina föräldrar. Men mina barn har inte det. Fast han är där. Och det är ju ännu värre. Än att han bor långt bort eller inte finns alls. Att han är nära men inte uppnåelig liksom. Och det förstår inte (Pappans namn) då. (V28)

Ovanstående citat har det gemensamt att kvinnorna beskriver situationer som visar att papporna inte förstår barnen. Mammorna beskriver att papporna inte förstår vad barnen behöver, hur man ska hantera dem eller hur man ska gränssätta dem. Kvinnorna har även här en ganska självklar ton när de beskriver händelser och det sätt som papporna agerat. Det är inte fråga om en subjektiv bedömning utan när en händelse beskrivits så är den självklara slutsatsen att bristerna i pappornas agerande helt enkelt beror på att de inte förstår sina barn på samma sätt som mammorna gör.

6. TEORI

Den induktiva ansatsen i studien har lett till att jag efter resultatbearbetning tog mig an sökandet efter relevanta teorier. Att arbetet skett i denna följd tydliggörs även genom att teorikapitlet kommer efter resultatkapitlet. Nedan beskriver jag i korthet de huvuddrag från två teorier, en genusteori och en sociologisk teori som jag valt ut för att ge ett djup och möjligt tolkningsstöd för mitt material. Jag presenterar de begrepp och nyckelord som jag har använt i analysen av mammornas berättelser.

6.1 Genusteori

Raewyn Connell, är professor i sociologi vid universitet i Sydney och har blivit mest känd för sina teorier om skapandet av genus och maskulinitet. Hennes böcker är översatta till flera språk och hennes teorier är tongivande för hur vi idag ser på genus och maskulinitet bland annat i Sverige. Hon har studerat skapandet av genus i många kulturer, både i sitt hemland Australien, men också i USA, Storbritannien och under senare år även i Chile och i Japan.

6.1.1 Genusprocessen

Raewyn Connell (2009) förespråkar en interaktionistisk syn på genusprocessen och menar att genus handlar om hur samhället förhåller sig till människokroppen. Det finns inte en typ av maskulinitet utan det finns en mängd variationer och de skapas och vidmakthålls av både män och kvinnor som ständigt befinner sig i förändring och utveckling. ”Den sociala världen är inte någonting som bara reproduceras. Den måste hela tiden återuppbyggas genom praktik” (Connell, 2009, s. 100)

Connell är kritisk till den mer klassiska socialisationsmodellen vad det gäller skapandet och vidmakthållandet av genus, där vuxenvärlden och media behandlar sanktionerar ett könsbestämt beteende genom att klä barnen i vissa färger och uppmuntra alternativt ogilla könsspecifikt beteende. Hon menar att alla är aktörer inom genusfältet och att barnet som blir klätt i en viss klädsel utformar ett sätt att bemöta detta som i sin tur ger verkningar som leder till förändring(Connell 2009). ”Klassklyftor, etnisk mångfald, regionala skillnader, nationellt ursprung och migration leder till olika barndomsupplevelser. (Connell 2009, s.139)

6.1.2 Makt, produktion och katexis

Connell beskriver genusstrukturen genom en tredelad modell, innehållande relationer byggda på makt, produktion och emotionell bindning (katexis). Inledningsvis talar hon om en tredelad modell, men i den andra upplagan av Maskuliniteter 2008, har hon lagt till en fjärde relationskategori; Symbolism. Med relationer byggda på makt talar Connell om den allmänna underordningen

av kvinnor och den manliga dominansen, vilken existerar trots att det finns enskilda exempel på det omvända förhållandet, t ex en kvinnlig chef, en kvinna som arbetar och en man som är föräldraledig. Män kontrollerar också det offentliga rummet och det är i stort sett enbart män som våldtar och slår och kvinnor och andra män. Denna struktur leder till en mängd uppenbara nackdelar för kvinnorna, men också för männen. Det är t ex dem som oftast arresteras och avrättas, och de är oftare utsatta för våldshandlingar i krig och kriminalitet. (Connell, 2008)

När det gäller relationer byggda på produktion talar man också här om den manliga dominansen inom produktionen, de ekonomiska medlen tillfaller i högre grad männen än kvinnorna och det är även de gifta männen som har markservicen från kvinnan som gör oavlönat arbete i hemmet. Männen kontrollerar de stora förmögenheterna och har större karriärmöjligheter. Nackdelarna med denna struktur är till exempel att männen har ett större tvång vad det gäller arbete och förmågan att behålla arbetet för att kunna försörja familjen, de drabbas oftare av skador i arbeten då deras arbeten många gånger innehåller stora fysiska påfrestningar och risker. De betalar också mer skatt än vad kvinnor gör (Connell, 2008).

Med katexis menar Connell den känslomässiga bindningen men även sexualiteten och åtråns genusförtecken i praktiken. Connell avser här, enligt Jarnqvist (2008) att de känslomässiga bindningarna äger rum mellan två människor, och de traditionella familjebildningarna bygger på dessa bindningar. Bilden av dessa bindningar eller relationer förstärks även av media där romantik och kärlek är starkt sammankopplade med dessa bindningar (Jarnqvist, 2008). Män får stöd, värme och omsorg från kvinnor. Mäns sexualitet och njutning har en mer självklar roll i det offentliga rummet och mäns sexuella behov är mer stöttade och konformerade av sexindustrin. Nackdelarna med detta kan vara att män inte kan uttrycka sårbarhet i relationer, att de har en större rädsla för homosexuella relationer och att de i viss mån inte får tillträde till närhet med små barn. (Connell, 2008)

Connell läger även till, i den andra upplagan av Maskuliniteter, kategorin Symbolism. Med detta menar hon att män har de symbolist viktiga rollerna i idrottsvärlden, kyrkan, medievärlden och universiteten. Nackdelen av detta kan vara att männen tappar förankringen i de ”mjukare” ämnena som humaniora. En annan nackdel med symbolvärdet för männen är att de genom att förknippas med de ”hårda” egenskaperna inte ses på som t ex fullvärdiga föräldrar och att deras vilja inte tillvaratas vid skilsmässor då de inte kan konkurrera ut kvinnornas självklara modersroll, med sina intressen.

6.1.3 Kristendenser

Connell (2009) beskriver förändringsprocesser inom genusstrukturer med begreppet *kristendenser* "det vill säga inre motsägelser eller tendenser som underminerar rådande mönster och framtvingar förändring i själva strukturen" (Connell, 2009, s.124) Hon menar att genom att identifiera vilka krafter som kan verka för eller emot förändringar som följd av reaktioner på det rådande genussystemet samt att göra en analys av de krafternas olika inbördes ordning, så kan man förklara varför vissa *kristendenser* leder till kriser och kräver snabba förändringar och vissa inte leder till förändringar eller leder till långsamma sådana. Ett exempel kan vara en påkallad genusstrukturordning som går stick i stäv med en klassordning, vilket resulterar i att även om det finns krav på att en genusordning behöver ändras, t ex mer möjligheter/krav för kvinnor att komma ut på arbetsmarknaden, så kanske de kvinnor som har makt i samhället, inte skulle vara betjänta av en sådan förändring, och därför blir processen trög och en förändring kanske inte kommer till stånd. Här ställs alltså genuspraktiken emot klassamhället, ett så kallat intersektionistiskt perspektiv (Connell, 2008).

6.1.4 Socialt förkroppsligande.

Connell menar att "Kroppar är både *objekt* för sociala praktiker och *agenter* i sociala praktiker" (Connell,2009, s.95). Detta beskrivs som ett kretslopp där praktikerna i sig, genom de deltagare som uppehåller sig där, ständigt ombildas och utvecklas. Deltagarna både agerar, reagerar och påverkar och bygger därigenom nya praktiker ständigt. Både kön, personliga livsbanor och tiden påverkar detta skeende. Connell kallar detta för *socialt förkroppsligande*.

Connell menar att genus främst handlar om de sociala relationer som vi agerar inom. Inte de skillnader som finns mellan könen. Genus är en social struktur men den måste förhålla sig till människokroppen, men detta betyder inte att vi interagerar på ett visst sätt därför att vi är en produkt av våra biologiska processer. För att exemplifiera termen *socialt förkroppsligande* nämner hon att det t ex är vanligare med arbetsskador i mansdominerade yrken, vilket inte kan tolkas som att de har ömtåligare fysik än kvinnor, utan för att de oftare har yrken där man utsätts för fysisk påfrestning. Hon nämner också sexuella trakasserier som i högre grad drabbar kvinnor än män. Båda är exempel på företeelser som inte nödvändigtvis har sin förklaring i vilket kön du tillhör men det är könet/kroppen som drabbas av dem.

Denna term kan appliceras både på individer och på större grupper och sammanhang. När man söker förklara genus just med termen *socialt förkroppsligande* måste man ta hänsyn till kön och fortplantningsförmåga, samt de fysiska aktiviteter som av nödvändighet följer med dessa. Connell benämner detta som den *reproduktiva arenan*. Mycket av förståelsen kring genus kommer just från denna arena, både sexualitet, fortplantning och det som följer därpå,

barn, är ämnen som upptar en stor del av genusområdet. Connell menar att detta är intressant med tanke på att det finns många arenor i det sociala livet som inte har med barnafödande att göra, men som likväl styrs av tankar formade kring den reproduktiva arenan, Connell benämner detta som *genusdomän*. Det är dock genusrelationer som är de mest betydelsefulla strukturerna i alla samhällen. Det vill säga, det mesta av vårt sätt att organisera och förhålla oss till vårt samhälle är sprunget ur den reproduktiva arenan. Connell drar det hela så långt att hon påstår att oavsett med vilket filter vi ser på samhället så kommer vi att finna att genusvillkoren har skapat strukturer på alla plan. (Connell 2008, 2009)

6.1.5 Hegemonisk maskulinitet

Hegemoni är en benämning på det faktum som gör att en grupp i samhället kan resa sig över en annan i status. Hegemonin är inte statisk eller fullkomlig, den kan rubbas och omformas när olika grupper av är tvungna att förhålla sig till den. Connell understryker att den något naiva föreställningen att det bara finns en maskulinitet inte är riktig. Maskuliniteter uppstår som allt annat i förhållande till andra maskuliniteter och i förhållande till tidsanda, andra kvinnor, barn och klass för att nämna några exempel.

Den hegemoniska maskuliniteten är således den allmänt rådande föreställningen bland män och kvinnor som gör att män har en överordnad ställning i samhällslivet. Även om föreställningen inte alltid stämmer överens på individnivå med de män i samhället som har mest makt, t ex kan ju en inflytelserik företagsledare med mycket pengar inte alls se ut som den vita, välbyggda medelklassmannen som är härdig och stark, men det är ändå den rådande kulturens ideal som skapar bilden av den hegemoniska maskuliniteten (Connell, 2008).

6.2 Bourdieus teori

Pierre Bourdieu 1930-2002 var en fransk sociolog, som utvecklade Karl Marx och Max Webers klassteorier till att även omfatta socialt, ekonomiskt och kulturellt kapital. Enligt Braody (1997) lade mycket av Bourdieus antropologiska studier ibland annat i Algeriet, grunden till hans sociologiska teorier men han studerade också det franska samhället och utbildningssystemet (Broady, 1997). Jan Carle anser att Bourdieus teorier beskriver både hur maktstrukturer omskapas och därmed bevaras över tid samhällsförändringar till trots, men också hur människor agerar i ett samhälle som ständigt förändras. Detta gör att teorin kan bli något svårfångad (Carle, 1990).

6.2.1 Habitus

Habitus beskrivs som ”...den enlighet i stil som förenar praktiker och tillgångar hos en enskild agent eller hos en klass av agenter...” (Bourdieu, 1995, s.18)

Att man inom olika grupper gör samma saker, ägnar sig åt samma handlingar betyder inte att det betyder samma sak för alla. Att bete sig på ett visst sätt, prata om vissa saker, ägna sig åt vissa aktiviteter eller presentera sig och sin grupp på ett visst sätt är ett resultat av habitus. Hur man t ex agerar när en närstående gått bort, eller hur man hanterar ett glädje besked som en födelse eller framgång i yrkeslivet kan förklaras med habitus. Habitus bestämmer vad som är ”bra och dåligt, gott och ont, distingerat och vulgärt o.s.v.” (Bourdieu, 1995, s. 19)

Bourdieu vänder sig i sin förklaring av Habitus mot det mer substantialistiska sättet att se på människors agerande. Han menar att det finns en risk i att tolka handlingar och preferenser som biologiskt eller kulturellt givna, han anser bland annat att rasismen kommer ur detta synsätt. För att kunna tolka och förstå människor handlande och val, tycke och smak måste man istället använda en mer relationell ansats. Man måste också kunna jämföra olika praktiker, system och tidsepoker för att förstå vad Habitus innebär. Att en grupp uppvisar vissa egenskaper måste ses i ljuset av tidspunkt, historia, möjligheter och position, inte som inneboende cementerade av naturen nedärvda egenskaper. Ovanstående är menat att fungera som ett analytiskt verktyg när man tittar på hur de *sociala positionerna* förhåller sig till *dispositionerna* och *ställningstagandena* (Bourdieu, 1995).

När Bourdieu pratar om klass i förhållande till Habitus beskriver han att klassen är en grupp av människor eller agenter ”...underkastade homogena existensbetingelser” Han menar att detta är i sig både präglade, det vill säga man är uppväxt med ett visst sätt att prata, prioritera och uttrycka sig och för medvetet eller omedvetet detta vidare, men också att man har ett habitus utifrån vilka möjligheter och omöjligheter man är född i. Enkelt uttryckt så är habitus inte något man väljer, även om det ofta beskrivs som en samling val, preferenser och dispositioner skapade ur den fria viljan och önskan att skapa en bild av sig själv som konkurrenskraftig (Bourdieu, 1986).

Carle beskriver Bourdieus tankegångar som att alla våra tankar och handlingar sociala och kollektiva. Vi utsätts för olika miljöer och sammanhang under vårt liv och för att kunna navigera och agera naturligt i dessa så skapas vårt habitus. Vi påverkar vårt habitus genom att utsätta oss för olika miljöer men det finns ändå de sammanhang som dominerar skapandet av vårt habitus, oavsett vår intention och vilja, uppväxten är ett sådant exempel. Dock kan omskapandet av ett habitus ske om vi rör oss i nya miljöer, får ny kunskap och ändrar position i samhället. Hur väl vi lyckas omskapa vårt habitus handlar om individuella förutsättningar och om de strukturer som omger individen. Hur väl man lyckas erövra ett nytt fält och behålla en ny status beror alltså inte enbart på individens strävan utan också på vilken funktion man fyller i det nya fältet (Carle, 1998)

6.2.2 Kulturellt kapital

Broady beskriver Bourdieus kulturbegrepp som avskilt från andra ”kulturer” så som invandrar eller -idrottskulturer. Med kultur menas istället här den kulturella bildningsbas som allmänt brukar kallas finkultur. Det som utmärker denna bättre smak, eller kulturkompetens är att den är erkänt överlägsen i alla miljöer. (Broady, 1997)

6.2.3 Ekonomiskt kapital

Enligt Carle menar Bourdieu här hur mycket tillgångar och makt över ekonomiskt kapital en person har. Bourdieu menar också att det ekonomiska kapitalet förs över genom det symboliska kapitalet. De som har makten över det ekonomiska kapitalet för vidare det till de utvalda genom rätt utbildning, smak, karriärvägar och giftermål. Det ekonomiska kapitalet tycks dock ligga överst i hierarkin. De som har mycket ekonomiskt kapital fokuserar mest på att föra detta vidare till sina barn, utbildning kan vara en del, men de med mest pengar är inte lika beroende av utbildningssystemet för att behålla sin status. Om en familj har främst kulturellt kapital så är utbildning för barnen en större nödvändighet för att inte tappa i status (Carle, 1998).

6.2.4 Socialt kapital

Med socialt kapital menas en persons sociala bakgrund (Carle, 1998) Bourdieu (1986) menar att det sociala kapitalet är ”ett kapital av kontakter, relationer och umgängeskretsar varifrån man vid behov kan hämta erforderligt ”stöd” (Bourdieu, 1986, s. 272-273) kultursociologiska texter. Han menar också att beroende på vilket kapital en familj har kan de också göra strategiska investeringar i sina barns kapital för att försäkra sig om ett fortbestånd av den position och makt de innehar. Till exempel när det gäller utbildning och konsumtion.

6.2.5 Symboliskt kapital

Här pratar Bourdieu om ”...de symboler och attribut som man behöver behärska och känna till för att ständigt kunna uttrycka sin tillhörighet och konkurrensförmåga” (Carle 1998 s. 406) Maktstrukturer byggs upp med symboliskt kapital som blir tydligt i vanor, bilar, kläder och titlar. Bourdieu framför här en grundläggande kritik mot utbildningssystemets idé om att utbildning är till för alla, enligt Bourdieu måste den som kommer från en lägre klass, där utbildning ej varit självklar inte bara behöver lära sig innehållet i kursplanen utan också den uppsättning symbolvärden som kommer med att vara utbildad. Detta gör att de utsätts för dubbla utmaningar och krav på anpassning (Carle, 1998)

6.2.6 Socialt rum och maktens fält

Bourdieu (1986) vill förstå den sociala världen utifrån ett relationellt perspektiv. De enheter som finns formas utifrån de enheter som redan finns att förhålla sig till. Genom att beskriva rummet som ett fält menar han att det både är ett kraftfält och ett slagfält och att de som befinner sig i fältet agerar i det beroende på sina egna positioner och beroende på vilka medel de tilldelats. Detta gör att de antingen blir bevarare av strukturen alternativt omvandlare av den. Bourdieu menar att rörelsen inom det sociala fältet bestäms både av individens egenskaper men också av hur olika praktiker förhåller sig till varandra över tid, han menar också att ett samma beteende kan uppträda i olika klasser men det som skiljer dem åt är tiden. Ett beteende i en grupp av agenter var självklart på 60 talet men återfinns nu i en helt annan grupp, och skulle uppfattas som omodernt i den första gruppen. Ett annat exempel är individens ålder, som i sig kan avgöra hur en position bedöms. Om en individ t ex gör karriär sent i livet kan detta tyda på en annan bakgrund eller ett utbildningsglapp som skulle varit onaturligt för en individ ur en annan grupp (Bourdieu, 1986).

6.2.7 Bourdieu och familjen

Bourdieu beskriver familjen som "...en verklighet överordnad dess medlemmar, en transpersonlig person som hålls samman av ett visst sätt att uppfatta tillvaron och som har en helt egen världsuppfattning" (Bourdieu, 1994, s. 115) han menar också att både bostaden och familjens slutenhet bidrar till att den kan uppfattas som separat från övriga samhället, att den idealiseras och att de den lever efter egna regler som ofta inte är synliga för omvärlden. Ett visst mått av idealisering kan också pågå i familjen, och Bourdieu benämner till och med "tröskeln" som ett symboliskt hinder. Han säger också att vårt sätt att se på familjen som norm, benämna den och dess välkända värde är en del av vårt habitus. "...en mental struktur som är på en och samma gång individuell och kollektiv" (Bourdieu, 1995, s. 116) Familjeskapandet innehåller både en rituell del och en mer teknisk del. Både i ord och i handling upprätthåller vi bilden av familjen som gör att känslorna inom familjen stärks, vilket är nödvändigt för att den ska bevara sin integritet och fortsätta att existera. Känslorna som skapas är dock enbart de av frivillig sort utan också ett förpliktigande och ett skyldighetstänkande. Familjen beskrivs som ett eget "fält" med fysiska, ekonomiska och symboliska styrkeförhållanden. De familjer som har ett stort kapital är sammanbundna av flera orsaker än just familjegemenskap, de har även gemensamma intressen, utöver ett gemensamt habitus. Främst ekonomiska intressen men även familjenamnet, ett slags symboliskt kapital och det sociala kapitalet, är viktigt för bevarandet av makt, position och det ekonomiska kapitalets fortlevnad. (Bourdieu, 1994)

6.2.8 Connell och Bourdieu- likheter och skillnader

Både Connell och Bourdieu söker förklaringar till varför sociala mönster både fortgår och ibland förändras eller bryts upp. Connell talar om relationerna som de arenor där detta sker och Bourdieu talar om kapital.

Båda använder sig av kolonialmaktstiden när de formar sina teorier om dagens kulturer och mönster. Connell hävdar att kolonialismen närde en maktordning i hemmet mellan man och kvinna som inte var rådande i de mindre utvecklade kulturerna förrän dessa samhällen koloniserades, tvärtemot vad man anser idag om att jämställdhet är mer utvecklad i det västerländska samhället så hävdar hon att många ursprungsbefolkningar hade en mer jämställd arbetsfördelning, och att synen män producerar, kvinnor konsumerar kom till i och med kolonialismen och industrialismen. Bourdieu tycks mer ha använt mötet med just Frankrike som kolonialmakt och Algeriet som en möjlighet att se en relativt fristående och fungerande kultur utifrån, utan någon förförståelse. Hans studier tycks inte beröra effekterna av kolonialiseringen så mycket som beskrivandet av kulturen. Värt att nämna är dock att dessa både sociologer ser just kolonialismen som ett fenomen eller fält, för skapandet av just sociologiska teorier.

7. RESULTATDISKUSSION

Nedan beskriver jag mina resultat utifrån tre olika perspektiv: Först allmänna reflektioner, mönster och tendenser jag har uppfattat, sedan resultaten i förhållande till tidigare forskning och slutningen mina resultat kopplade och beskrivna med hjälp av de teorier och begrepp jag valt. Jag besvarar i detta kapitel också mina frågeställningar:

Hur beskriver kvinnorna sina egna pappor?

Hur beskriver kvinnorna sina barns pappor?

Finns det några likheter mellan kvinnornas beskrivning av sina egna pappor och deras barns pappor?

Hur kvinnorna de pappornas föräldraskap i förhållande till sitt eget?

7.1 Allmänna reflektioner

7.1.1 Bilden av pappa utsätts inte för förändring

När en pappa lämnar familjen, blir utkastad, skiljer sig från mamman eller av andra anledningar, t ex sjukdom eller död, försvinner från den kvarvarande familjen, d.v.s. de som blir kvar hemma, de som utgör barnets uppväxtmiljö, så omformas bilden av honom som en individ. Hur man pratar om pappa, hur man förhåller sig till pappa beror på dels hur det gick till vid uppbrottet, men också vilka av hans egenskaper de som lever kvar i familjen väljer att förstärka. Man kan se svårigheten med att behålla inte bara en positiv bild, utan en nyanserad bild av någon som lämnar en familj. Men det kan också vara så att pappan tillskrivs många egenskaper som han kanske inte besitter. En separation sägs ju ta fram de sämsta av två människor och faktum är att i uppbrottet kan både mamman och pappan agera som sämre versioner av sig själva. All besvikelse, all ilska all rädsla för framtiden läggs på den andre föräldern med skillnaden att den förälder som finns kvar tillåts att presentera en ny bild av sig själv allteftersom tiden går och såren efter separationen läker. Pappornas svårighet i det här läget, eftersom det är dem som i vår studie oftast inte finns kvar i familjerna, blir att de inte reparerar den bild av sig själva som familjen bildat under just separationsfasen. Omvänt förhållande verkar dock gälla vid sjukdom och död. Även här lämnar en pappa familjen när denne är en sämre version av sig själv eftersom sjukdom, liksom stressen av en separation påverkar både vår kropp och vårt psyke. Här verkar kvinnorna dock vara mer benägna att minnas den bild av pappan som han var innan sjukdomen och vid tillfället för hans bortgång.

Pappornas ofta korta karriär i barnens liv leder till att minnet av dem blir onyanserat. När kvinnorna i vuxen ålder ska försöka förstå sig själva och sin

uppväxt har de mycket material att hämta ur minnet av mammorna, medan papporna representeras av sina få och inte sällan desperata handlingar. De kvinnor som haft närvarande föräldrar under lång tid kan ofta beskriva dem mer nyanserat. Även om en förälder vid ett tillfälle svikit dem har denne kunnat agera bättre vid andra tillfällen, vilket har gjort den samlade bilden mera positiv. Om man slår ut en förälders agerande under en livstid så är det sannolikt att barnets upplevelse av den blir ett slags genomsnitt av dennes agerande. Detta naturligtvis om föräldrarnas agerande inte innehåller några allvarliga former av svek som misshandel eller övergrepp. I dessa fall är upplevelserna av kränkning och rädsla så tongivande i berättelserna att det är tveksamt om övrigt agerande kunnat avhjälpa den sammantaget negativa upplevelsen.

7.1.2 Arbete och förankring i samhället

Berättelserna om den på grund av arbete eller andra fritidsintresse, frånvarande papporna innehåller också förvånansvärt lite skuldbeläggande. Pappornas engagemang i sitt arbete och fritid ses som en icke värderad företeelse. Pappornas arbete väger tungt i familjerna. Många beslut om hur familjen ska leva sina liv baseras på pappornas arbete. Arbetet styr var familjen bor och hur pappan mår. Man skulle till och med kunna dra resonemangen så långt att arbetet är en nödvändighet för att pappan ska ha det bra. Arbetet blir en fjärde familjemedlem att ta in i beräkningen; Pappas behov, mammas behov, barnens behov och arbetets behov, utan inbördes rangordning. Idag resonerar man mycket kring jämställdhet vad det gäller mammors och pappors arbete varför just detta en av de upptäckter jag tycker är mest intressanta. Inte bara arbetets vikt för familjens försörjning utan även dess vikt för pappans välbefinnande. Få berättelser handlar om just nödvändigheten att försörja sig, utan mer om hur pappa mådde på arbetet, hur han trivdes och framförallt att han vantrivdes när han inte fick eller kunde arbeta. Likaså beskrivs pappa genom sina arbeten eller intressen på ett helt annat vis än kvinnornas mammor. Få berättelser handlar om en mammas arbete, eller hur avsaknaden av arbete påverkat henne som person, medan för pappa är detta en självklarhet.

Att en pappa väljer att hellre spendera tid med vänner eller på sitt arbete är ett återkommande tema, men det återberättas med förvånansvärt mycket acceptans och en näst intill objektiv ton. Flera av kvinnorna kopplar dock ihop pappans mående med deras förmåga eller möjlighet att arbeta. Men kopplingen till samhällets struktur, arbetslöshet eller brist på utbildning nämns inte. På så sätt blir pappornas öde, liksom familjernas en individuell angelägenhet. Idag för vi en aktiv regeringspolitik för att främja jämställdhet och för att underlätta för pappor som vill ha mer tid i hemmet, tillsammans med barnen. Detta kan ses som en följd av att vi tillskriver samhället mer ansvar än individen. Kvinnorna i uppsatsen tycks hantera sin historia utan kritik mot samhället.

7.1.3 Familjeplanering

Kvinnorna beskriver ofta att de blir gravida ganska oplanerat. Få beskriver att själva barnalstrandet föregicks av någon planering, utan detta verkar var något som händer när de träffar en man som man har en relation med. Få beskriver preventivmedel som inte fungerar eller att man blivit oplanerat gravid. Naturligtvis är både männen och kvinnorna medvetna om hur barn blir till, men det framkommer sällan i intervjuerna att barnen skulle vara planerade. Detta kan tyda på att mammorna inte har planerat sin graviditet men det kan också tyda på att man faktiskt räknat med att bli gravid och att man ser det som ett naturligt steg i livet som inte föregåtts av så mycket ältande eller resonering.

Hur påverkar detta i så fall papporna? Kanske är de ännu mindre förberedda när barnet kommer och detta leder till att de i större utsträckning lämnar familjen när livet förändras. Även om kvinnan inte planerat att bli gravid kanske hon räknat med att bli det på ett annat sätt än pappan än vad pappan gjort och omställningen kanske därför drabbar honom hårdare.

Även vad det gäller andra områden i livet så går detta igen i kvinnornas beskrivningar. Berättelserna innehåller inte mycket resonering kring varför saker händer, eller vem som bär skulden för att det inte blev som man tänkt sig. Inte mycket skeenden beskrivs som valda eller planerade: Livet bara händer. Detta skulle kunna tolkas som att kvinnorna inte upplever att de har möjlighet att påverka sin situation, och att resignationen som går igen i vissa berättelser står för en maktlöshet.

7.1.4 Något förändras

Ett tydligt drag mönster i berättelserna om barnens pappa är att något förändras när barnen/barnet kommer. Naturligtvis är detta något som gäller för alla föräldrar. Vissa skulle kanske gå så långt som att säga att allt förändras när barnet/barnen kommer. Men det intressanta är inte det unika, eller icke unika, i företeelsen utan att förändringen i dessa berättelser sker som ett startskott och som en förklaringsmodell till separationen. Om den upplevda förändringen kan sägas att den kan bero på att både mamman och pappan haft olika föreställningar om hur livet med barn skulle bli. De kan också ha haft samma föreställningar, men de infrias inte hos båda. De kan också haft föreställningar eller till och med förhoppningar om att den andre parten skulle förändras när barnet kom, och när dessa inte infrias så upplevs det som att en förändring har skett, fast det i själva verket är precis tvärtom. Det kvinnorna beskriver är att de själva förändras, de blir mammor, när barnet kommer. De stannar upp i sin pågående rörelse och vänder sig inåt mot barnen och familjen. De sätter barnens behov före sina egna och prioriterar tid och resurser för barnet. Något som de i hög grad upplever att papporna inte gör. Kvinnorna blir mammor, men de upplever inte att männen blir pappor. Kvinnorna reflekterar också över hur de själva agerar i förhållande till mannen, hur de har kompenserat för de brister de upplever att han har och

vid vilken tidpunkt de börjat agera för att göra någonting åt situation. En kvinna får hjälp av sin ursprungsfamilj att flytta från en man som är kontrollerande, då hon inte har någon egen inkomst. Hur kvinnorna har kunnat agera när de kommit fram till att förhållandet till barnens pappa inte blev som de hade tänkt sig är i mångt och mycket beroende på hur deras omgivning ser ut. En kvinna berättar att hon år efter år har levt med, lämnat och gått tillbaka till en man som behandlar henne mycket dåligt. Man kan resonera kring vad nätverk och ekonomi har för betydelse när en kvinna har en önskan om att lämna mannen hon lever med. Om kvinnan har haft möjlighet till stöd utifrån som möjliggjort till exempel en flytt eller en flykt ger detta en större kraft när hon berättar sin historia. Hon kan klart beskriva vad hon såg, hur hon ville agera och hur hon gjorde för att kunna agera. I de fall kvinnan har velat agera men av olika anledningar inte kunnat är historierna mörkare och fyllda av mer bitterhet.

Man kan också se ett tydligt mönster i berättelserna när det gäller de konflikter som finns i familjen. Skapandet av just familjen, i och med barnets födelse, gör att alla konflikter blir synligare. De pappor som dricker, upplevs dricka mer, har familjen ont om pengar blir det extra tydligt vem som prioriterar fel och om det finns svartsjuka så blir den extra tydlig när mamman ägnar all sin tid åt barnet. Man kan säga att barnet sätter en lupp på familjens svaga punkter, och i mångt och mycket är det denna upplevda klarsynthet som man hänvisar till när man beskriver anledningen till separationen. Detta fenomen är, som jag sa tidigare, inte i sig unikt för denna urvalsgrupp, men det blir tydligt att den normala påfrestning som det innebär att få ett barn, ofta inte blir hanterbar i en grupp som ofta utmärks av dålig ekonomi, alkoholproblem och relationsproblem. Detta kan förklara varför antalet separationer bland familjerna i denna urvalsgrupp är extremt hög.

7.1.5 Otidsenliga berättelser utan anklagande

Historierna om min egen pappa och mina barns pappa påminner mycket om varandra. Framförallt innehåller de separationer, missbruk och betydelsen av pappas arbete kontra familjen. Det finns väldigt få tidsmarkörer i historierna, vilket blir tydligt när man jämför *min pappa* med *pappan till mitt/mina första barn*. Kvinnorna använder sällan eller aldrig tidsandan som förklaringsmodell när de beskriver skeenden under sin uppväxt. Berättelserna är, om man vill använda ett negativt ord; omoderna, men kanske i ännu större utsträckning tidlösa. Det bör ha förflutit åtminstone ca 20-30 år mellan beskrivningarna av mammornas egen uppväxt och deras nuvarande familjeliv men detta är svårspåret i texterna. Praktiskt taget ingen nämner mobiltelefoner, datorer, förändringar i lagstiftningar eller förändringar i den allmänna debatten om vare sig familj, missbruk, misshandel eller arbetsmarknadsförändringar. Detta gör att det blir svårt att skilja berättelserna åt. Det som avslöjar att en kvinna pratar om sin pappa och inte om sina barns pappa är naturligtvis benämningen av ”pappa”

och även ofta en mildare, mer försvarande och förklarande ton av händelser. Inte i alla berättelser, det finns de som med stor ilska och bitterhet pratar om pappor som slagit eller utnyttjat dem, men de är in dominerande i materialet. Om man bortser från detta så är historierna om papporna väldigt lika i innehåll, separationer, pengar, alkohol och arbete berörs. Det som skiljer *min pappa* från *mitt/mina barns pappa* åt är att kvinnorna generellt sett uttrycker mindre ilska mot sina egna pappor än mot sina barns pappor, olikheten ligger därigenom i kvinnornas förhållningssätt inte i berättelsernas innehåll. Så för att besvara frågeställningen om likheter, ja de finns, men det finns också olikheter och det går ej att spåra några lik eller -olikheter som leder till någon specifik slutsats om urvalsgruppen.

7.2 Diskussion i förhållande till tidigare forskning

7.2.1 Pappan och hans arbete

Av den tidigare forskningen om pappasroller, pappan inom socialtjänsten och pappa i förhållande till mamman så framkommer att bland annat att arbetet är en viktig del pappans identitet (Plantin, 1999; Maxwell et al. 2012). Detta återspeglas även i mammornas berättelser om sina pappor. En del pappor uppger att de skulle kunna komma närmare sina barn om de hade ett arbete eftersom de då skulle ha statusen som krävs för att uppfattas som en bra pappa både av mammorna och av socialtjänsten (Maxwell et al., 20012). Detta är intressant eftersom, jag har sökt tecken på att kvinnorna varit besvikna på sina arbetande pappor för att de prioriterat arbetet istället för familjen, men inte funnit något stöd för att mammorna uppfattat det så. Kanske ser både mammorna och papporna det som att en arbetande man uppvisar ett engagemang i familjen genom att försörja den, ett engagemang som blir symboliskt viktigt även om detta betyder att han inte är fysiskt närvarande lika ofta eller tar hand om de praktiska uppgifterna kring barnen? Ovanstående tyder på att de pappor som inte har ett arbete riskerar att dömas hårdare av mammorna. Det ligger också nära till hands att tolka det som att det ingår i papprollen, att ha ett arbete.

7.2.2 Mamman vet hur en förälder ska vara

När kvinnorna beskriver sina mäns pappasegenskaper, handlar det främst om konkreta beskrivningar av hur de behandlar barnen, ofta med slutledningen att pappan helt enkelt inte förstår hur man ska hantera barnet. De ger i sina historier uttryck för att de dels vill att papporna ska agera självständigt och ta egna initiativ med barnen, samtidigt som de inte tycker att de val och prioriteringar papporna gör är de rätta. Fler exempel finns där kvinnorna beskriver att de får hjälp från socialkontoret eller Barn och ungdomspsykiatri men att det bara är kvinnorna som ”förstår” och ”tar till sig” hjälpen. Mammorna vet hur en bra förälder är. Detta blir tydligt i mammorna berättelser när de med en ganska stor självklarhet bedömer pappornas sätt att hantera barnen och deras sätt att

prioritera. Om man ser på mammornas berättelser så är det tydligt att de ser sig som den förälder som vet vad som är bäst för barnet.

Ett återkommande tema både i tidigare forskning och i kvinnornas berättelser är den om hur en pappa ska vara (Doherty & Craft, 2011; Johansson, 2006; Franséhn & Bäcklund, 2008). Det ligger nära till hands att bedöma papporna efter mammornas mall och i viss mån även efter socialsekreterarnas mall. Forskningen pekar på många risker med att mammor och socialsekreterare, företrädevis när de är av samma kön, bedömer papporna efter hur lika de kan var mammorna (Bangura Arvidsson 2003; Brown et al. 2009; Strega et al. 2007). Om man tittar på kvinnornas egna berättelser om sina pappor verkar det dock inte ha betydelse om papporna haft ”modersegenskaper”, när de kommer till döttrarnas uppfattning om dem. Mammor och pappor beskrivs helt enkelt väldigt olika, de gör olika saker, bidrar med olika saker och det ställs inte likadana krav på en mamma som på en pappa. Naturligtvis är idén om ett jämställt samhälle, där både mamman och pappan tar lika ansvar för barnet en av de faktorer som gör att både forskare och föräldrar beskriver och identifierar brister när det uppstår olikheter. Materialet i studien stödjer uppfattningen att barn kan uppfatta sina föräldrar som positiva förebilder även om de inte gör samma saker. Mitt uppsåt här är inte argumentera för en ojämlik, gammaldags uppdelning av hushållssysslor men man ska nog våga se att barn nödvändigtvis inte far illa av att pappa inte är en likadan förälder som mamma.

7.2.3 Vad saknar man om man inte har en pappa?

Kvinnorna som beskriver hur livet utan pappor blir pratar mycket om relationerna. Att de som barn saknade pappan, försökte ha kontakt med honom och att det var jobbigt att inte kunna träffa pappa såsom de ville. När det gäller deras egna barn är berättelserna liknande. De beskriver att papporna inte finns där för barnen. Ingen nämner egentligen de mer könsstereotypa rolluppdelningarna, såsom framgår av tidigare forskning, att papporna ska vara gränssättande och står för försörjning och fritidssysselsättning (Franséhn & Bäcklund; Johansson 2004). En tanke som väcktes tidigt i mig var att socialtjänsten på något vis ersatte papporna, både deras funktion och roll. Forskning pekar på att en del av sakerna sönerna saknar med sina pappor är den materiella statusen, försörjning, den moraliska yrkesvägledaren men också någon att göra fritidsaktiviteter med (Franséhn & Bäcklund, Johansson 2004). Här ser man en tydlig koppling till tanken att socialtjänsten ersätter pappan. Biståndet (försörjningsstödet) täcker upp det ekonomiska bortfallet en frånvarande pappa leder till, en kontaktperson kan ersätta den moraliska vägledningen en pappa kunde ha bidragit med och en placering utanför hemmet kan i ersätta gränssättningen som en pappa kan förväntas stå för. Även barnens önskan om fritidsaktiviteter via sin pappa kan socialtjänsten ersätta. Helgstrand (2012) kommer i sin magisteruppsats fram till att det är vanligare att barn som är

placerade inom socialtjänsten har ordnade fritidsaktiviteter än de barn som fortfarande bodde hemma. Att mammorna skulle sakna pappornas förmåga att aktivera barnen är inget som återfinns i mammornas berättelser. Deras berättelser rör sig på det känslomässiga planet, besvikelsen och bitterheten som finns i en del av berättelserna handlar om den smärta många av mammorna upplever att papporna tillfogat dem och hur uppbroten har sett ut, samt besvikelse över att de inte ser eller prioriterar sina barn på det sättet som mamman önskat. Om man ser familjernas mönster och öden på en metanivå så kan det finnas fog för att säga att socialtjänsten går in där papporna faller ifrån, men i mammornas berättelser uttrycks enbart de interpersonella konsekvenserna av svikna löften och relationer som slutat med ilska sorg och bitterhet.

7.3 Diskussion i förhållande till teori

Att förstå papporna genom mammornas berättelse låter sig inte göras. Deras egen röst saknas, som jag tidigare påpekat, i materialet och det går alltså inte att varken genom mammornas röst eller genom min tolkning att förstå deras motivation, grunderna för deras agerande eller deras känslor inför och efter det som skett. Min förhoppning är dock att man genom att se på materialet genom de teorier som jag har valt, ska kunna nå djupare förståelse för vilket sammanhang de agerar inom och vilken bild de som agerar runt dem, skapar och förhåller sig till.

7.3.1. Familjens försörjare

Hur kan vi förstå mammornas berättelser utifrån Connells teori? När kvinnorna beskriver sina pappor blir det främst produktionsrelationsmodellen som bidrar till att förklara berättelserna. Om man ser till den roll pappan har som familjeförsörjare och vad detta betyder för familjen så är det fullt begripligt varför det läggs stort fokus på att beskriva papporna just som arbetare. Man beskriver val som hela familjen gjort utifrån pappornas möjlighet till arbete och det är en naturlig resignation i berättelserna om papporna som heller inte kan sluta arbeta, trots att de ”på äldre dar” faktiskt kan. Ingen bitterhet dock. Snarare beskriver kvinnorna med lite stolthet och med ett litet skratt sina ”galna” pappor som fortsätter att lägga mycket tid och kraft på arbetet.

Att kvinnorna beskriver sina våldsamma och missbrukande pappor med stor bitterhet är inte svåröklarat. Om man ser på beskrivningarna utifrån Connells teori om makt och hur män dominerar det sociala rummet, så har ju pappornas agerande fler konsekvenser än de personliga. Kvinnorna som beskriver sina våldsamma pappor har haft inte haft möjlighet att påverka sin situation. En pappa som blir hotfull är något de, så länge de har en relation till honom, varit tvungna att förhålla sig till. Detta kan också vara anledningen till den lättad kvinnorna uttrycker att de upplever i de fall en våldsam pappa av någon anledning lämnat familjen, deras liv kan ha förändrats till det bättre och de kan

ha känt en ökad trygghet och frihet när hotet från pappan inte längre var en del av vardagen.

Jag har tidigare nämnt att jag ville se om kvinnornas val av partner på något sätt gick att spåra i deras bilder av sin egen uppväxt. Jag lyckades inte hitta några sådana tydliga tendenser eller förklaringar. Connell pratar om genusordningen och varför socialisationsmodellerna inte är tillräckliga då de ser på den som blir ”socialiserad” som en passiv mottagare som inte förhåller sig till det den upplever. Eftersom en individ innehåller andra egenskaper än den att bli just stöpt i en form så kan olika individer reagera olika på de föreställningar om manligt och kvinnligt som presenteras. Till exempel kan en dotter till en missbrukande mamma antingen identifiera sig med mammans och själv anamma ett missbruksmönster eller också reagera tvärtemot och framleva sitt liv som nykterist. Connell menar att vi reagerar och agerar olika och att det därför inte går att tala om entydiga mönster när det kommer till genus. Detta skulle kunna förklara att jag inte ser några mönster i döttrarnas beskrivningar av sina egna pappor och deras barns pappor. Att vissa från en svår missbrukarbakgrund själva har en fungerande relation till alkohol medan andra har sökt sig till män som har liknande problem som kvinnorna är vana vid hemifrån. Den rådande synen på socialiseringsprocessen som Connell utmanar kan också förklara varför jag förväntade mig att det skulle finnas mönster och att jag i viss mån blev förvånad när det inte fanns.

7.3.2. Idealpappan blir synlig i berättelserna

Kvinnornas berättelser om sina barns pappor skiljer sig från deras berättelser om sina egna pappor. De är mer negativa till pappornas agerande, engagemang och livsval. Det ligger nära till hands att dra slutsatsen att de hade högre förväntningar på sina barns pappor än de hade på sina egna. Papporna utsätts för hård granskning och i kvinnornas berättelser är det tydligt att det är de som kvinnor och mammor som vet hur man ska vara som förälder. Hur kan Connells teorier om manlighet hjälpa till att förklara detta?

För det första kan man konstatera att nästan ingen av papporna lever med mammorna och mammorna beskriver de flesta uppbrotten som nödvändiga eftersom pappan inte var bra för familjen. Pappans beteende, alkoholmissbruk, våldsamhet och bristen på pengar har gjort att mamman i många fall tagit beslutet att lämna honom. Varken kvinnornas berättelser eller deras agerande kan antas leda till en förändring av strukturen. Om något så kan man säga att strukturen omskapas av dessa kvinnor och mäns agerande då bilden av den våldsamme pappan som inte är lämplig lever kvar ännu starkare för de här kvinnornas barn än vad de själva hade för uppfattning av sina pappor. Men hur kan det komma sig att de beskriver dessa män som sämre än vad deras egna pappor var? Och hur kan man förklara att de är övertygade om att de är den bästa föräldern? Att söka svar hos Connell känns här känns som att gå över ett

minerat fält. Naturligtvis är missbruk och våld inte en trygg miljö för ett barn. Jag vill förespråka ett resonemang som går ut på att kvinnorna förväntar sig detta av männen på grund av den rådande bilden av den symboliske mannen och att han som blir beskriven som en sådan också tappar alla bra och vårdande egenskaper. Men om man tittar på hur vissa egenskaper inte går ihop, till exempel ”alkoholist” och ”omvårdande pappa” så kan man kanske se en förklaring till varför berättelserna ofta är ganska onyanserade. Om en man uppvisar vissa egenskaper så tillskrivs han automatiskt även en del andra egenskaper som i de här fallen inte går ihop med att vara en bra och omvårdande förälder. Här kan man se spår av både de symboliska relationer som Connell pratar om. Män som grupp tillskrivs en mängd egenskaper som ej är förenliga med det mjuka omvårdande som vi ser som typiska föräldraegenskaper. Vi kan också se att männen här beskrivs utifrån den hegemoniske mannen. I kvinnornas berättelser upplever jag som läsare ofta att det ”går en pappa bredvid” den riktiga pappan. Denna pappa finns där som en påminnelse om hur allt borde göras. Det är först när man jämför med honom som man ser att den pappan som finns fallerar inom flera områden. Den pappa, mamman jämför med har fast arbete, prioriterar barnen, skyddar familjen och är framgångsrik på jobbet men ändå närvarande hemma. Han har få egna problem som tar sig uttryck i missbruk eller psykisk ohälsa, hans gränssätter barnen utan att vara våldsam och kränkande. Han kräver inte att ha full kontroll över ekonomin, han lyssnar på behandlingspersonal och på mamman när det gäller föräldraskap och han prioriterar både familj, hus, arbete, fritid och mamman. Naturligtvis finns inte denne mannen i verkligheten. Det som dock blir intressant med Connells teori om den hegemoniske mannen är att den sätter fingret på att även män utsätts för stereotypa mansroller som de omöjligt kan leva upp till. En tanke skulle kunna vara att detta mansideal är så starkt även för papporna, vilket gör att de kan ha svårt att ta plats som pappor om de inte uppfyller den.

7.3.3. Relationer till pappornas nackdel

Connell diskuterar genusprocessen och relationsmodellen, makt, produktion och katexis. De nackdelar männen blir utsatta för genom sin överordning i maktrelationer syns tydligast i de levnadshistorier som handlar om familjer som flytt krigsdrabbade land. Men också i de där mannen misshandlat kvinnan och fått besöksförbud, eller där han på grund av olika anledningar inte kunnat behålla eller få ett arbete. Med hjälp av Connells teori blir det tydligt att männen förlorar något viktigt på grund av de här relationsmönstren och hur samhället är strukturerat; möjligheten till en nära relation med sitt barn.

Connell tar också upp att det är männen som oftast är måltavlorna i krig och att det faktum att de har en överordnad position i familjen, resulterar i att det är de som är orsaken till att familjerna behöver fly. Deras maktposition leder här till att de utgör en risk för sin familj, även om det i vissa fall kan vara ett mer eller

mindre medveten risktagande från mannens sida, till exempel om en man deltagar aktivt i en organiserad rörelse som protesterar mot landets ledning, så kan man anta att det i många fall inte är en risk de är villiga att utsätta sig eller sin familj för och att det är en roll tilldelat dem mot deras vilja.

Inom området produktion blir pappans försörjningsansvar ett område som tydligast exemplifierar Connells tankar om de nackdelar mannen får av maktfördelningen. I mammornas berättelser finns mycket som vittnar om att familjens försörjning är mannens ansvar och om han agerar så att han inte får ha kvar sitt arbete så ifrågasätts hans duglighet.

Många berättelser vittnar om att papporna spenderat en stor del av sin tid och sitt engagemang på arbetet men också hur hela familjen påverkas när pappan inte kan fortsätta arbeta. Det är tydligt i alla dessa historier att arbetet på gott och ont är en viktig del i pappans identitet. Bilden av pappan i mammornas berättelser gör att det ligger nära till hands att tro tänka att männen trivdes bättre på sitt arbete än i hemmet, vilket ju kan ha varit fallet. Om man använder Connells tanke om relationer byggda på produktion så kan man tolka pappans hängivenhet till sitt arbete också som en lättnad, i det att han kan försörja familjen. Man kan också dra slutsatsen att det generellt sätt borde drabba en pappa värre att bli arbetslös än en mamma. I intervjuerna framkommer flera berättelser som visar att papporna sörjer när de av olika anledningar inte kan arbeta, det framkommer sällan någon berättelse om en mamma som sörjer att hon inte kan arbeta, inte så att detta blir tydligt för barnet, man kan ju dock anta att oron för att familjen inte ska kunna bli försörjd drabbar både mamman och pappan, men uppgiften att lösa den bli i många fall pappans.

7.3.4. Mönstren befästs av flera

Många beskrivningar av papporna vittnar om att mammorna ser dem som dåliga förebilder för sina barn. Där man i praktiken skulle önska att mamman och pappan kunde närma sig varandra uppstår istället i orden ett stort avståndstagande. Hur påverkar dessa berättelser den faktiska situationen och möjligheten att förändra? Om man ser på Connells resonemang om kristendenser och varför dessa ibland går oerhört trögt så blir mammornas berättelser väldigt intressanta. Man kan se spår av bitterhet och kanske också av skuld när mammorna beskriver hur barnen drabbas av att papporna inte är närvarande. Eftersom samtliga av de mammor som deltagar i intervjun är aktuella inom socialtjänsten utifrån barnen så kan man också se att dessa mammor har många anledningar att försvara och förklara sitt val. Både socialtjänstens personal, barnen och säkert papporna själva som försöker stötta familjen kan undra och ifrågasätta själva separationen. Vårt samhälle är strukturerat efter kärnfamiljen och det omak det för med sig att inte ha en kärnfamilj gör att valet att inte leva tvåsamt ifrågasätts. Detta kan vara en förklaring till att mammornas berättelser är så tvärsäkra och så fyllda av

exempel på varför man inte lever tillsammans med pappan längre. Man har fått förklara och försvara detta i flera sammanhang och får säkert fortfarande. En av anledningarna till att det blir svårt att i detta läge få till stånd en förändring kan alltså vara att processen stannar hos socialtjänsten. Mammorna får en del kompenserande stöd, papporna kontaktas inte eller tas med i beräkningen om de inte har vårdnaden, eller om de har ett våldsamt förflutet eller en fängelsedom bakom sig och de har svårt att kräva insyn och delaktighet. Socialtjänstens personal består till stor del av kvinnor och om de utifrån könstillhörighet, eller av andra orsaker, delar synen på pappan som en mindre lämplig förälder än mamman så blir de kristendenser som finns hindrade. Mammornas berättelser vittnar ju egentligen om att de önskar en ökad inblandning, ansvarstagande och delaktighet från papporna när det gäller barnen, men förändringsprocessen går trögt och få krafter verkar för en förändring som skulle kunna ge detta.

7.3.5 Betydelsen av Habitus i min urvalsgrupp

Som jag uppfattar Bourdieu menar han att alla ständigt strävar mot något. Mot mer makt, mer pengar, mer anseende och respekt. Att göra en så kallad klassresa är möjligt enligt Bourdieu, dels om man kan tillförsäkra sig rätt habitus, förstå hur man ska bete sig, vilka symboler som gäller men också att det finns en plats i det fältet man vill ha tillgång till. Alltså hänger det inte enbart på individen som vill och strävar utan också på att hen blir insläppt. Som jag ser det så gäller inte samma inträdessvårighet när du förflyttar dig neråt i hierarkin. Om du blir sjuk, förlorar ditt arbete, om dina barn har olika svårigheter eller om du blir misshandlad av den du lever med, eller om någon i familjen missbrukar alkohol eller andra droger, så kan det omvända ske. Du tvingas byta fält, inte på grund av din egen strävan eller önskan att flytta på dig utan på grund av att du blir så att säga utknuffad från det fält du befann dig i. I min urvalsgrupp berättar mammorna om hur deras pappor inte kunnat arbeta på grund av sjukdom och hur detta har påverkat deras självbild. Kanske är en stor del av urvalsgruppens habitus just detta; Arbetet. Kan man härleda samma sak till familjen? I flera av de familjer som deltagit i studien är det ekonomiska kapitalet litet, likaså det sociala. Detta gör att finns få befintliga skyddsnet. Det finns också ofta lite kulturellt kapital. Utbildning har kanske inte prioriterats, varken av mammorna eller av papporna, då deras föräldrar ofta inte själva haft stora möjligheter till utbildning. Enligt Bourdieu har barn som växer upp med litet ekonomiskt eller kulturellt kapital ett mycket större motstånd när de ska tillgodogöra sig utbildning, eftersom de inte bara ska göra uppgifter och läsa utan också behöver kunna agera som om skolsituationen, litteraturen och kraven var självklara för dem.

Hur tänker Bourdieu kring de icke eftersträvansvärda fälten såsom, arbetslöshet, barn med diagnoser och skolproblem. Även här för man ju över vissa mönster, sätt att bete sig och vissa vägar är ju även i dessa fält eller klasser upptrampade,

men inte eftersträvansvärda. När Bourdieu beskriver den ekonomiska och kulturella eliten tycks han utgå ifrån att det är en medveten handling, i syfte att försäkra sig om att ens familj eller umgänge/krets även fortsättningsvis ska ha makt, inflytande och ekonomi men om man ser på symbolvärdena sett från arbetarklassen så ligger det nära till hands att tolka överföringen som en icke värderad handling. En nästan mekanisk handling som följd av ett fälts redan befintliga symbolkapital. Driver den socialt och kulturellt privilegierade klassen befästandet i en riktning eller driver den bara den vidare i den riktning den redan befinner sig i? Detta kan vara en förklaring till att familjer med mycket arbetslöshet och ekonomisk utsatthet för detta vidare till sina barn. Men man kan också misstänka att de som inte har mycket kapital gör aktiva försök att byta habitus och få tillträde till ett annat fält. Att lyckas med detta kräver dock enligt Bourdieu, en mycket större ansträngning, dels eftersom man måste tillskansa sig ett nytt språk, sätt att vara, sätt att agera, men också eftersom de som dominerar fältet helst fortsätter att göra det, och därmed lämnas inga naturliga tomrum.

7.3.6. Vad betyder pappas agerande?

När kvinnorna beskriver sina pappor är fokus mycket på deras arbete, sjukdomar, intressen eller om de har haft ett missbruk och hur detta har påverkat familjen. Om man med hjälp av begreppet Habitus tittar på berättelserna så blir formuleringen ”liknande existensbetingelser” ganska framträdande. Gruppen vi har intervjuat är kvinnor, uppväxta under 60, 70 och 80 talet, i en mellanstor svensk stad. De flesta har arbetar eller -medelklassbakgrund och de har också, i vissa fall redan under uppväxten, men i alla fall i vuxen ålder blivit aktuella inom socialtjänsten. Att berättelserna innehåller mycket information om papporna men inte lika mycket om mammorna kan vara en tidsmarkör, trots att jag tidigare påstått att sådana saknas. Pappornas välbefinnande och framförallt deras försörjningsförmåga måste ha varit mycket centralt under den här tiden då det var mer vanligt att pappan var den enda inkomstbringaren. En anledning till att det läggs mycket fokus på pappornas intresse och motivation kan vara att man i familjen, slakten diskuterade detta mycket och öppet då det ju var viktigt för familjens överlevnad och självständighet att pappan dels mår bra, var frisk psykiskt och fysiskt och dels hade och kunde behålla ett arbete. Om man vill förstå varför kvinnorna inte belastar sina pappor med skuld för att de valde arbete istället för familj så kan man se till tidsandan och de förutsättningar som fanns då. Möjligtvis kände inte kvinnorna sig bortprioriterade eftersom det var ”i sin ordning” att papporna helt enkelt gjorde mest nytta för sin familj på arbetsplatsen och att det därför pratades mycket om pappornas arbete i familjen. Att kvinnorna inte pratar lika mycket om sina mammor kan bero på att de trots fattigdom fullgjorde sin roll och det förväntningar som fanns på dem, de tog hand om hemmet. Naturligtvis arbetade en del mammor, det kan till och med ha varit så att fler mammor än vad som nämns i intervjuerna faktiskt hade en

anställning. Men det kanske trots allt inte sågs om bärande, på samma sätt som pappornas arbete.

Det blir också tydligt i de berättelser om pappor som inte lever upp till förväntningarna att pappan är ett ansikte utåt. Pappan är mer synlig i samhället både på gott och ont. När pappan missbrukar så försätter han familjen, dels i en skamfylld situation, detta dels beroende på att de flesta familjerna kommer från mellanstora och mindre samhällen, men också för att den ekonomiska situationen blir svårare. Eftersom mamman inte har samma möjligheter att försörja och ta hand om en hel familj så tar en missbrukande, icke arbetande pappa också bort mycket av hoppet från en familj. I berättelserna kan man se att sveket handlar både om att han skadar dem men också om att de tvingas inrätta sina liv efter pappornas beteende. Om man ser deras berättelse i ljuset av Bourdieus beskrivningar av symboliskt kapital såväl som ekonomiskt och socialt så leder pappornas frånfalle inte bara till personlig olycka utan även till social och ekonomisk sådan, vilket är något många av dessa kvinnor är uppväxta med och väl medvetna om konsekvenserna av.

7.3.7 Vi är vad vi gör

När Bourdieu beskriver vårt omskapande av habitus säger han dels att det kommer av våra värderingar såsom vi lärt oss dem, men också att våra preferenser och dispositioner har blivit till utifrån vilka möjligheter och förutsättningar vi har. Vi kan möjligtvis skaffa oss en finare filmsmak, genom att hyra franska filmer istället för amerikanska om vi ändå hyr eller laddar ner film på en regelbunden basis, men vi kan inte skaffa oss vanor vi inte har förutsättningar att utföra. Hur mycket jag än må tycka att skidföret i Chamonix är överlägset, eller att bröllopsmiddagar bör vara bjudtillställningar så är detta inte ett val jag kan göra om jag måste förlita mig på socialtjänsten för min försörjning. Vi gör vad vi kan, inte alltid vad vi vill. Kanske kan Habitus också förklara den överlägsenhet mammorna tycks känna inför pappornas föräldraskap. Mammorna beskriver ofta att de finns där för barnen när papporna inte gör det. I pappornas frånvaro skapas mammornas närvaro. De blir en förälder, bra eller dålig, för att de lever, hanterar, interagerar och vägleder barnet, varje dag. Oavsett anledning till att papporna lämnar så kan man förklara kvinnornas föräldraförmåga med det enkla faktum att du blir en förälder om du tvingas vara en förälder. Vi har i vår kultur stor tilltro till att de biologiska banden ska vara så starka att du ska känna dig som en förälder även alla dagar, timmar och veckor du inte är en förälder. Huruvida habitus omskapas hos mammorna för att de är mammor eller för att de lever med barnen är svårt att säga. Men en tanke kan vara att om papporna inte visar engagemang och intresse i sina barn så skulle det kunna var ett enkelt resultat av att de inte lever med barnen. Att de blir mindre och mindre pappor för varje dag de inte är nära sina barn.

Hur kan Bourdieus teorier hjälpa oss att förstå mammornas berättelser? Om mammornas fält är just sin status som mamma så är en beskrivning av papporna som mindre dugliga i viss mån nödvändig. En del av mammornas symboliska och sociala kapital ligger just i att presentera och omskapa sig som den bättre vetande föräldern. Det är en alltför enkel förklaring att påstå att mammorna medvetet stänger ute papporna ur barnens liv, men en del av deras sätt att prata om papporna som misslyckade föräldrar kan leda till att papporna hålls utanför det område som mammorna själva behärskar. Mammorna uttrycker att de vill ha in papporna i barnens liv men bara om papporna prioriterar och agerar som de gör.

Om man med hjälp av habitus vill förklara mammornas mer negativa bilder av papporna till sina barn så måste man titta på kontexten i vilken de befinner sig och har befunnit sig. Eftersom urvalsgruppen består av kvinnor som har barn aktuella inom socialtjänsten, kan deras berättelser vara påverkade av att socialtjänsten velat ha insyn i familjen. Kanske har mamman en vana att beskriva sig om den bättre föräldern eftersom det finns ett hot att deras barn kan bli omhändertagna? Kanske är det nödvändigt och därigenom, i mammornas habitus att ha en ständig beredskap för att bli betraktad som en dålig förälder. Som utomstående, eller som en person med ett annat habitus kan jag naturligtvis reagera på att berättelserna innehåller så mycket exempel på pappornas felprioriteringar, men för en som har ett hot om att inte duga som förälder kanske det ligger i habitus att ständigt påpeka den andra förälderns tillkortakommanden. Det kan här också ligga en förklaring till historierna om hur mammorna lämnat papporna på grund av pappornas felaktiga agerande. De mammor som berättar om papporna är ju, i stort sett allihop, separerade från papporna. Detta är något de har med sig i sin historia och när de genomgår utredningar på socialkontoret så behöver man förklara och rättfärdiga varför ens barn enbart har en förälder att tillgå. Eventuellt har man också flera gånger behövt förklara för ett besviket barn varför mamma och pappa inte är tillsammans, detta gör att berättelserna är slipade och filade på. I de här kvinnornas vardag är det vanligt förekommande att behöva motivera sitt val att separera, även det här hänger säkert ihop med ekonomin. Om man använder Bourdieus teori om habitus så kan man alltså se att mammornas sätt att beskriva papporna som mindre lämpliga föräldrar kan hänga ihop med det habitus som förenar dem utifrån den gemensamma faktor att de är aktuella hos socialtjänsten, under uppsyn och i ständigt beredskap att motivera sitt föräldraskap då detta när som helst kan bedömas som olämpligt.

7.3.8. Familjemönster utifrån berättelser

De berättelser som jag tagit del av är mammornas, inte pappornas och att dra slutsatser om pappornas agerande utifrån dessa är något som ska göras med försiktighet. Subjektiviteten till trots så är det en del information som i det

närmaste kan sägas vara obestridbar, till exempel antalet separationer, samt att merparten av kvinnorna saknar anställning. Urvalsgruppen som helhet kan ses som en grupp med i genomsnitt ganska lite kapital vilket för tankarna till Bourdieus teori om bibehållandet av kapital och vikten av att försäkra sig om sin släkt och familjs makt och status.

Mest med tanke på att så många i vår urvalsgrupp inte tillhör kategorin som har makt, status och ekonomi att föra vidare och skydda. Vad skulle Bourdieus teorier om kapital kunna säga om de familjemönster som tycks bildas och ombildas i dessa familjer? Många av de som deltar i vår studie har arbetarbakgrund och flera har vuxit upp med missbrukande föräldrar. Många har erfarenhet av separationer. De allra flesta papporna som det berättas om i studien lever inte med sina barn även om de har mer eller mindre kontakt med dem. Bourdieu menar att många föräldrar investerar i sina barn för egen vinning skull. De vill försäkra sig om att deras goda namn och medfödda förmåner bibehålls och med största sannolikhet önskar de även att de ska utökas. Hur agerar en familj där det finns få medfödda förmåner, inget ekonomiskt kapital att föra vidare och inget socialt kapital att luta sig emot eller få så kallad draghjälp eller skydd från?

En förklaringsmodell, skulle kunna vara att det pappor som inte är engagerade i sina barn till viss del inte är det för att de inte har något symboliskt kapital att föra vidare, eller förlora. Om man vänder på resonemanget så skulle det innebära att familjer med makt, pengar och status inte bara tar hand om sina barn utifrån barnens behov av omvårdnad eller kärlek utan också på grund av att de själva skulle riskera sin position om barnen inte lyckades. Ett visst mått av engagemang i barnens utbildning och uppfostran kan härledas till den egna personen och vad man riskerar att förlora respektive vinna på deras framgång. Man kan också härleda detta resonemang till den stora andelen separationer. En del av förklaringen kan, som tidigare nämnts, ligga i att familjebildningen i sig är en svår process som för de som är sämre utrustade, både vad det gäller psykiskt och fysisk ork och låg inkomst, blir en större påfrestning än för de som har mer kapital att ta av. Det kan också vara så att incitamentet att hålla ihop familjen blir angeläget ur fler aspekter hos de som har makt, status och kapital att skydda.

7.4 Resultatsammanfattning

7.4.1 Den arbetande pappan

Pappan befinner sig ofta utanför hemmet, men det han gör där är i högsta grad uppmärksammat i hemmet. Både pappas arbete och intressen tar upp stor plats i materialet, främst när kvinnorna ska beskriva sina egna pappor. Likaså tar pappornas inställning till sitt arbete och sina intressen plats i materialet. Vad

pappa kände inför sitt arbete, hur han beskrev sin fritidssysselsättning och hur det upplevdes både av pappa och i familjen när han inte längre kunde ägna sig åt det som han ville. Sett ur ett metaperspektiv är det ganska naturligt att pappans arbete tar upp mycket plats. Arbetet påverkar familjen på många plan, dels praktiskt genom försörjning, men också som bedömningsgrund av pappan. Förmågan att sköta ett arbete och försörja familjen gör honom till en fullgod både pappa och make. Detta gagnar hela familjen och dess ansikte utåt. Men vikten av arbetet utsätter också familjen för inre påfrestningar. Om pappan inte längre kan arbeta så får hela familjen svårigheter. Om pappan blir sjuk eller om han tvingas ta ett arbete på annan ort så får övriga familjen anpassa sig efter detta. Om man ser på vad arbetet kan betyda för familjen så blir detta en begriplig anpassning. En flytt kan bidra till att pappan kan fortsätta försörja familjen och bibehålla sin och familjens status. Om pappan däremot på grund av missbruk eller andra likvärdiga svårigheter förlorar sitt arbete eller förmågan att arbeta då förändras hans status både inom och utom familjen. Detta kan leda till att han inte längre bedöms vara en tillgång i familjen och om missbruk och arbetslöshet leder till en separation så tappar han väldigt ofta den naturliga basen som gjort hans relation till barnen möjlig.

7.4.2 Den förstående modern

Mammorna beskriver sitt agerande gällande barnen som mer föredömligt än pappornas. Mammorna stannar kvar hos familjen, trots knappa ekonomiska förutsättningar, de prioriterar barnen och de är de som förstår barnen på ett sätt som papporna inte gör. Mammorna upplever i större grad att de fortsätter att vara mamma trots att familjen som helhet utsätts för påfrestningar något som inte papporna gör. Kvinnorna beskriver redan tidigt i förhållandet att de blir mammor medan papporna inte tycks bli pappor, något som förvånar mammorna. Den rörelse som sker i riktning in mot familjens kärna tycks naturlig för mammorna och när de beskriver att papporna inte följt med, ställt sig bredvid dem eller till och med förändrats och blivit mer krävande gentemot mammorna när barnen kommit så uttrycker de både besvikelse och ilska. I besvikelsen och ilskan finns dock en säkerhet att det är de som gjort de rätta valen och de rätta prioriteringarna. De är förkämparna för barnen och familjen och retrospektivt har de gjort allt de har kunnat för att barnen ska få det så bra som möjligt. Inte bara för att de varit villiga att offra sin egen bekvämlighet utan också för att de har varit de enda som sett vad som behövs. De ser vilka behov barnen har och de ser också på sikt hur man ska behandla barnen för att de ska må så väl som möjligt. Detta är en kunskap de inte reflekterar över utan något de har latent i sig. Det är lätt att se hur papporna hamnar utanför det här resonemanget. Framförallt när en eller ett par händelser gjort att bilden av pappan som inte tillräckligt bra har cementerats. Pappan blir inte en sämre förälder enbart genom dåliga val och frånvaro utan också genom att mamman har ett ständigt informationsöverläge. Pappans möjligheter att övertyga mamman om saker

gällande barnen blir väldigt små då han inte vet vad som pågår i deras vardag. Hans möjligheter att visa upp bättre sidor av sig själv än de han kanske visade innan och strax efter det eventuella uppbrottet är inte heller många om han inte bor med barnen och finns där i deras vardag. Lägg därtill att mammans situation, efter att en pappa har flyttat, säkert har blivit svårare, både vad det gäller ekonomi och mammans förutsättningar att orka med både fysiskt och psykiskt. För att försvara sitt eget agerande och för att se en mening i sin situation kan det också vara nödvändigt för mamman att ständigt påminna sig om pappans oförmåga. Det kan inte uteslutas att denna motivation kan leda till ett agerande som gör att även barnen får ta del av en negativt färgad bild av sina frånvarande pappor, och om papporna inte är närvarande för att bestrida denna bild så tenderar den att bli en sanning för hela familjen.

7.4.3 Den påfrestande familjesituationen

Andelen separerade i urvalsgruppen är stor. Även om kvinnorna inte alltid kommer från splittrade familjer så har så gott som alla separerat från barnens första pappa. I berättelserna beskriver kvinnorna att anledningen till separationen är bland annat alkohol och misshandel. Mammorna beskriver också förändringen när barnet kommer och att detta leder till att nya sidor framträder hos pappan som inte varit synliga tidigare, vilket leder till en separation. Ekonomi nämns också som en faktor som leder till separation. Urvalsgruppen består till största del av mammor som har eller har haft ganska stora problem någon gång i livet. Även om en del har haft en trygg uppväxt så finns andra faktorer som långvarig sjukdom eller arbetslöshet ofta i familjebilden. Att föda och ta hand om ett barn sätter stor press på två vuxna individer. Dels måste de förhålla sig till den praktiska situationen. Har man pengar, släkt och vänner som kan ställa upp och är en förhållandevis frisk förälder så är de första åren med ett eller flera barn lättare. Har man som förälder dessutom utbildning och anställning så har man en bild av framtiden som är positiv och man kan då även i svåra stunder se framåt med en slags realistisk tillförsikt. Ju fler de, av samhället bedömda som framgångsrika, tillgångar en familj har, ju lättare är det att planera sitt liv. Med rätt kapital blir man sällan ifrågasatt och den bild man har av sin familj om 5, 10, 15 år kan bli verklighet om inget oförutsätt händer. Har man dessutom inte alltför stora negativa upplevelser av sin egen barndom, så finns det även här en mall, något att hålla fast vid även när man är trött och orkeslös. Om en familj däremot har få ekonomiska tillgångar, få möjligheter till hjälp och avlastning, saknar arbetet och utbildning, kanske någon psykisk eller fysisk ohälsa och har haft en svår uppväxtmiljö, så blir utmaningen att ha ansvar för ett barn mycket större. Dessutom följer med en sådan livssituation som ovan beskrivs omvärldens misstro och ifrågasättande. Hur ska man kunna försörja ett barn? Var ska man bo? Hur har man tänkt? Familjen och hemmet blir arenan för de inre och yttre påfrestningarna och när det brister så finns få incitament att hålla ihop familjen.

7.4.4 Den cementerande socialtjänsten

Det som förenar alla de kvinnor som berättar om sina liv i studien är att de har kontakt med socialtjänsten för sina barns räkning. Deras livshistorier är berättade och återberättade på socialkontor och för socialsekreterare innan de ingick i föreliggande studie. Detta kan vara en anledning till att de beskriver sitt eget föräldraskap som föredömligt framför pappornas. Socialtjänsten kan av många ses som ett hot och en av de största rädslorna man kan ha som förälder är att socialtjänsten ska bedöma dig som en olämplig förälder. Det kan då ligga nära till hands att ha en livshistoria som är färgad av viljan att framstå som en bra förälder, samt också ett behov att få den frånvarande förälders som sämre. Om inte pappan varit frånvarande, våldsam, arbetslös eller haft ett missbruk så hade familjen kanske inte haft kontakt med socialtjänsten. Lägg därtill avsaknaden av pappan som en förebild och en som sätter gränser. Alla dessa "luckor" ersätter socialtjänsten för familjen, vilket både tjänar som kompenserande men också i viss mån som cementerande handling om man ser till att papporna i praktiken inte behövs, de blir ersatta. Detta färgar naturligtvis även också socialtjänstens syn på papporna. Precis som barnen har svårt att få ihop bilder av sina pappor som sammansatta personer när de enbart har en eller ett par minnesbilder av sina pappor, dessutom från situationer som speglar pappornas sämsta sidor, så är detta även de bilder socialsekreterarna har att förhålla sig till.

8. METODDISKUSSION

Här diskuteras metodens relevans i förhållande till mitt material. Vilka risker som funnits med tillvägagångssättet kontra min yrkesroll. Här presenteras också hur väl kvalitetskriterier uppfylls och avslutningsvis förs ett resonemang kring etiken.

8.1 *Datainsamling*

8.1.1 Informanterna

De informanter som valts ut är de som uppgivit att de och deras barn har haft en svår situation under de senaste åren. De har blivit tillfrågade om att ställa upp en gång på den första enkätintervjun och nu ännu en gång till djupintervjun som min studie bygger på. I första omgången blev ansvarig handläggare på socialkontoret ombedd att tillfråga den person som kände urvals barnet bäst, detta resulterade i att det oftast blev mamman som tillfrågades. Inom socialtjänsten arbetar det flest kvinnor och de både som kvinnor och som individer har naturligtvis föreställningar kring vem som bäst känner ett barn, men också vem som kan tänkas vilja säga ja till intervju. Till vår fördel kan sägas att vi upplevt att både de som varit missnöjda och nöjda har velat ställa upp på intervjuer. Dock måste man ta i beaktande att de som tackat ja, dels har en vilja att bli intervjuade och dels anser sig ha tid att prioritera detta. Detta har såklart format resultaten. Både att de som ställt upp ofta är kvinnor, de har en önskan om att komma till tals på detta vis, de har möjlighet att komma ifrån på dagtid och om man ska ha ett genusperspektiv på det är det kanske också så att det är främst kvinnor eftersom både män och kvinnor tycker att det är de som känner barnen bäst. Om datainsamlingen konstruerats på ett annat vis hade kanske resultaten sett annorlunda ut.

8.1.2 Genomförandets för och nackdelar

En annan sak att förhålla sig till är det faktum att flertalet av intervjuerna är genomförda av mina kollegor och inte av mig själv. De flesta av intervjuerna är dessutom transkriberade av utomstående utan vidare förkunskap om ämnet. Om samma person gör intervjun transkriberar den och analyserar den så blir analysen i någon mån mer nyanserad. Att ha bilder, dofter, miner och tonfall med sig när man sitter med texten skulle säkert gett en lite annan vinkling men det är svårt att i nuläget säga om det skulle varit till det bättre eller till det sämre. En fördel med att ha haft till största delen text och ljud att ta till sig är att det möjliggjort ett större material. Inom ramen för en magisteruppsats hade det varit svårt att hinna med att både intervjua, transkribera och analysera 24 djupintervjuer å 1-3 timmar. Min bedömning är att antalet intervjuer då hade fått skalas ner, vilket möjligen hade gett andra resultat.

8.2 *Analys*

8.2.1 **Vilka pappabilder saknas?**

Ambitionen med analysen var att i mesta möjliga mån arbeta induktivt och låta intervjumaterialet visa vägen till var det fanns mest information att hämta. Detta gjorde att de mest framträdande i materialet fick ta störst plats. Indelningar och kategoriseringar bildades också i syfte att göra texten mer hanterlig, ett val som både kan sägas var induktivt men också ett val som kan ha lett mig bort från syftet. Som jag nämnde tidigare så skalade jag bort de pappahistorier som handlade om styvpappor och andra fadersfigurer. Om jag letat mer i den texten kanske jag funnit andra svar på mina frågeställningar. Kanske fanns det väldigt målade beskrivningar av pappor bland styvpapporna som jag missade? Säkert hade bilden blivit ännu mer nyanserad om jag tagit med citat även från mammornas egna styvpappor och deras barns styvpappor. Vissa val i analysen är gjorda efter hanterbarhet och i det ligger risken att man missar andra saker. En risk med kategorier kan också vara att man så snart man satt upp kategorier börjar se allt material genom dessa och även här riskerar man att missa information som faller utanför kategorierna. Önskan att göra texten hanterbar och att så tidigt som möjligt se mönster kan göra att man stressar fram processen och inte blir lyhörd för vad texten innehåller.

8.3 *Kvalitetskriterier*

8.3.1 **Hur tillförlitlighet och äkthetskriterierna uppfyllts**

Vad det gäller *trovärdigheten* så har intervjuaren under intervjun haft möjlighet att ställa följdfrågor och be om förtydligande om hen inte förstått en berättelse eller ett skeende. Detta har dock gällt intervjun i stort och de följdfrågor som har ställts har rört det som informanten själv valt att berätta eller fokusera på. Kvinnorna har inte läst igenom sina intervjuer i efterhand eller fått ta del av de analyser som gjorts på materialet innan det gått i tryck. Eftersom studiens syfte uppkom efter intervjuerna genomfördes har fokus inte legat på berättelser om pappor. Samtidigt som det är studiens styrka att pappaberättelserna uppkommit utan uppmaning från intervjuaren så är det också en brist att man inte kunnat fråga mammorna just om papporna. Inga följdfrågor eller uppföljande respondentvalidering har kunnat genomföras. Trovärdigheten kan i vissa fall ha styrkts genom att det har varit möjligt att i efterhand gå tillbaka till tidigare material alternativt intervjuerna med socialsekreteraren

Vad det gäller *överförbarhet* har studien som ambition att bidra med kunskap som kan användas för att förstå just målgruppens bilder av pappor i syfte att kunna använda denna kunskap i mötet med både barn, mammor och pappor inom socialtjänsten. De resultat som redovisas i studien bygger till största delen

på de citat som redovisas. Mängde citat ger läsaren en möjlighet att bilda sig en egen uppfattning, även om citaten delats upp i kategorier och subkategorier. Antalet intervjuer är förhållandevis stort och även om det inte går att dra generella slutsatser så finns det inget som talar för att just den här gruppen mammor i Östergötland är så pass unika att det inte skulle kunna gå att använda resultaten på mammor med barn aktuella inom socialtjänsten på andra håll i landet. Citatrikedom torde också göra det möjligt att dra egna slutsatser kring både målgruppen i föreliggande studie och samma målgrupp i en annan kommun.

Angående *pålitlighet* så har ambitionen varit att i största möjligaste mån redogöra för bakgrunden och motivationen till studien, under vilka förutsättningar intervjuerna genomförts, och hur materialet har bearbetats. Intervjuerna har också läst och sammanfattats av dem som gjort dem vilket har bidragit till att flera ögon granskat texten. Även om intervjuerna genomförts, transkriberats och sammanfattats av de medforskarna som arbetar i projektet familjer i socialtjänsten så är det bara jag som författare som granskat analyserat intervjuerna fokus på pappaberättelserna. En svaghet kan vara att inte fler personer läst både intervjuerna och analysen och givit synpunkter.

En annan ambition har varit att redogöra för i vilken ordning tankar och idéer uppkommit och vilka beslut som varit mina egna i studien och vilka som redan varit fastlagda av strukturen i det stora projektet *Familjer i socialtjänsten*. Såklart kan det faktum att intervjuerna redan var gjorda när arbetet med studien påbörjades samt att delar av strukturen inte gick att ändra på gjort att studien tappat viss flexibilitet. Om studien från början varit designad för att få fram så mycket erfarenheter om pappor som möjligt så kanske informanterna dröjt sig kvar och utvecklat just detta område mer, kanske hade materialet blivit rikare och innehållit fler egna reflektioner från informanterna gällande sina pappor och sin relation till dessa.

Studien berör både min yrkeskategori, socialsekreterare, och en roll jag själv har erfarenhet av, modersrollen. Förutom dessa två roller figurerar också en mängd andra föreställningar kring ämnet, allt från vilken politisk åskådning jag som författare kan ha, till hur jag i stort skulle vilja att världen ska se ut men också hur texten ska formas för att studien ska bli intressant och begriplig, dessa faktorer ska tas i beaktande när det gäller kravet att *styrka och konfirmera*. Alla dessa dolda och icke dolda föreställningar brottas man med när man ska sortera och se mönster i ett material som är förhållandevis rikt. Ibland har rädslan att man i stort sett kan se vad som helst i materialet beroende på vilket filter man lägger på det hindrat processen men det är också det som gjort arbetet intressant. Jag har lagt stort om inte störst värde vid de fynd som gått emot mina föreställningar om ämnet då de på sitt sätt verkat mest äkta.

Att styrka och konfirmera sina resultat och att i det redogöra för egna ståndpunkter och förkunskap har varit en utmaning i denna studie. De föreställningar som jag som socialsekreterare burit med in i analysen är svåra att upptäcka på egen hand. Redan i intervjusituation blev jag dock själv väldigt medveten om att rollen som forskare och socialsekreterare var väldigt olika varandra, då jag som forskare var intresserad av deras historia medan jag som socialsekreterare kunde uppleva ett behov av att försvara socialtjänstens agerande. Kanske hade analysen sett annorlunda ut om jag haft en annan yrkesbakgrund eller om jag inte själv haft barn? Säkert har vissa saker gått mig förbi då de tittat sig självklara, medan en person med en annan förståelse skulle fäst mer vikt vid eller velat gräva djupare i saker som jag inte gjort. En fördel i intervjusituationen har varit att man som socialsekreterare är van vid att människor berättar öppet och delger ganska allvarliga och traumatiska upplevelser, vilket kan ha bidragit till att intervjusituationen blivit avslappnad och mer information har kommit fram, men en nackdel kan ha varit att jag även i analysen inte fäst vikt vid mindre allvarliga händelser.

8.4 Etik

8.4.1 Vem är studien till för?

Det övergripande syftet med Familjer i socialtjänsten är ju till sin karaktär och utformning att de familjer som är aktuella inom socialtjänsten ska få bättre och mer ändamålsenlig hjälp. Att deras livssituation ska förbättras genom att socialtjänsten, får ny kunskap om deras liv som vi inte hade tidigare. Detta är måhända en idealistisk förhoppning men det är ändå den grundtanken som motiverar att familjerna ska berätta om sina liv för oss. Informationen är till främst för de som arbetar inom socialtjänsten och därigenom är det som material till utveckling av socialtjänsten den kommer att användas. Svaren behandlas konfidentiellt men materialet kommer att finnas tillgängligt i skrift, något vi varit tydliga med att informera om och som av informanterna ofta inte bemötts med någon oro eller frågetecken.

8.4.2 Hur behandlades vetenskapsrådets etiska principer

Inledningsvis blev informanterna tillfrågade om deltagande av sin handläggare på socialtjänsten. Handläggare hade i sin tur fått uppmaningen att kontakta den person i hushållet som kände barnet bäst (familjen var utvalda efter ett aktuellt barn i augusti 2010). Samtliga informanter blev informerade om studiens upplägg, både skriftligt och muntligt i flera omgångar. Anledningen till detta var att forskningsprojektet familjer i socialtjänsten genomförde en mängd intervjuer med både barn och vuxna och vid varje intervju fick informanten på nytt information, och även en förfrågan om hen kunde tänka sig att ställa upp på ytterligare en intervju längre fram. Att projektets övergripande syfte var att genom informanternas berättelser skulle leda till förbättringar inom

socialtjänsten gällde samtliga intervjuer, men vid varje intervju fick informanterna också information om vad den specifika intervjun skulle handla om.

Informanterna samtyckte både muntligen och skriftligen. Vid de tillfällen då endast muntligt samtycke fanns tog intervjuaren med en samtyckesblankett vid intervju tillfället. Samtycket förvarades i informantens akt på socialkontoret.

Informanterna informerades om att deras berättelser skulle komma att läsas och behandlas av forskarna och de övriga medarbetarna i medforskargruppen. De fick också veta att deras berättelser skulle användas i text men att personliga uppgifter såsom namn och städer skulle tas bort och att det ej skulle gå att spåra vem som intervjuats.

Som tidigare nämnts informerades informanterna om att det skulle skrivas rapporter på materialet och att meningen var en förbättrad socialtjänst. Under projektets gång uppkom även idén att skriva magisteruppsatser på materialet. Detta specifika ändamål blev informanterna inte informerade om.

8.4.3 Yrkesrollen kontra forskarrollen

Vi som utförde intervjuerna gjorde det som så kallade medforskare i ett projekt om socialtjänsten, men också inom ramen för våra tjänster som anställda inom socialtjänsten. Detta var ett dilemma som vi inom forskargruppen resonerade mycket kring när projektet planerades. Resonemanget rörde rollen som socialsekreterare och i den främst anmälningsskyldigheten. Anmälningsskyldigheten innebär att man som tjänsteman som kommer i kontakt med barn i sitt arbete är skyldig att anmäla till socialnämnden om det kan misstänkas att ett barn far illa. Så som intervjuerna var uppbyggda fanns inga direkta frågor om barnen och deras nuvarande situation men risken att ett samtal kom in på dessa områden var uppenbar. Framförallt om vi uppfattades som forskare och inte som socialarbetare.

Vi var alltid öppna med att vi arbetade inom socialtjänsten, även om vi aldrig intervjuade någon som var aktuell i den kommun vi själva arbetade i, men eftersom vi i stunden inte var utredande socialsekreterare utan medforskare så blev naturligtvis stämningen annorlunda än vad både vi och föräldern var vana vid. I just intervjusituation kändes det dock viktigt att visa att vi var där som forskare och att vi var intresserad av deras historia. Även om en del kunde kommentera det faktum att vi var anställda inom socialen så var det ingen av oss som gjorde djupintervjuerna som upplevde att vi fick en ”riktad” historia. Mammorna pratade både om negativa som positiva erfarenheter och de nämnde handläggare de varit antingen nöjda eller missnöjda med. En styrka kan dock ha varit att mycket av djupintervjuerna berörde dåtid. Kanske har någon tvekat att berätta om ett barn som just nu far illa, eller en förälder som var inne i ett aktivt

missbruk. Man kan också misstänka att en del har undvikit att berätta alltför mycket om kriminalitet.

En annan sak som varit mycket viktig när det gäller att förena en yrkesroll med att göra djupintervjuer har varit att aldrig någonsin ”hjälpa” den intervjuade, trots att du som yrkesverksam vet precis vilket ord eller term en person söker så har vi varit noga med att inte prata ”som” socialarbetare. Om en mamma har berättat om att ett barn bor på behandlingshem har vi inte frågat vidare om lagrum, institutionstyp eller inriktning på behandling. Det har varit viktigt att inte göra de intervjuade osäkra på begrepp eller förslå ”rätt” ord när någon varit tveksam.

8.4.4 Risker och förmåner

En förmån med att vara med och berätta om sitt liv i en studie som denna kan vara att man får tillfälle reflektera över sitt liv och sina val på ett positivt sätt. Många av de vi intervjuat har berättat om att de inte känt sig sedda förstådda och bekräftade av socialtjänsten. Även om vi i sittandets stund inte representerar socialtjänsten så kan upplevelsen av att ha blivit lyssnad på i lugn och ro av en person som försöker förstå din upplevelse ha varit till glädje för de som blivit intervjuade. En risk och nackdel kan vara att reflekterandet inte blir positivt. Kanske berättar man mer än vad man har tänkt och river upp saker man inte tänkt på förut. Många i vår studie har berättat att de är ganska ensamma, att de inte har något nätverk, ingen arbetsplats och få kontakter med släktingar. En del av föräldrarna har också egna erfarenheter av socialtjänsten som barn och om nya frågor aktiveras så kan de vara svårt att hitta någon att prata med, än mindre få svar eller förklaringar på saker som skedde för många år sedan, då de man söker svaren hos kanske inte finns kvar, varken på sin arbetsplats eller i livet.

Som handläggare på en myndighet där man har en lagstadgad skyldighet att utreda i vissa lägen upplevde jag och flera av mina kollegor ofta intervjusituationen mycket positiv, dock kan man inte utgå från att intervjupersonerna som vi träffade, eller framförallt de vi inte lyckades få till en träff med, kände på samma sätt. De kan ha känt att de var föremål för en granskning och känt sig tvingade att tacka ja till att bli intervjuade. Detta kan förklara varför vi ibland hade svårt att få till intervjuerna trots att personen tackade ja på telefon. Man också fundera över om vi, betedde oss annorlunda än vi gör i vårt arbete inom socialtjänsten. De flesta av oss har arbetet i många år inom socialtjänsten med just denna grupp människor, det kan inte tas för givet att vi inte har ett visst förhållningssätt och språkbruk som gör att vi uppfattas som just socialarbetare.

9. KONKLUSION

Här beskrivs studiens resultat i stora drag, nyttan av resultat, utmaningar i arbetet med studien och vilka frågor som väckts under arbetets gång.

9.1 Besvarande av frågeställningar

Denna studie är ett försök att på ett nyanserat sätt belysa en av de faktorer som påverkar familjer som är aktuella inom socialtjänsten: Mammornas bilder av pappor. Min ambition har varit att gå in på djupet i dessa mammors berättelser för att se vad som kan forma och ligga till grund för en familjs nuvarande situation. Min ambition har också varit att denna studie ska leda till någon form av förståelse och nytta för gruppen föräldrar inom socialtjänsten.

Hur beskriver kvinnorna sina egna pappor?

Kvinnorna beskriver främst sina pappor genom deras arbete. De beskriver vad papporna arbetat med och vilka intressen papporna har och har haft. De beskriver också hur deras arbete påverkat deras välbefinnande, deras identitet och också hur det påverkat familjen när papporna inte kunnat arbeta, till exempel på grund av sjukdom. De beskriver egenskaper papporna har och har haft och saker som gjort papporna ledsna och arga. De beskriver pappornas agerande vid separationer, hur kontakten har sett ut efter separationer och hur deras relation och umgänge med pappan sett ut när de inte längre bott tillsammans. Kvinnornas deras historier är relativt fria från skuldbeläggande och bitterhet, även då papporna varit frånvarande eller inte upprätthållit kontakt med kvinnorna under uppväxten. Kvinnorna beskriver en relation med sina pappor som oavsett hur den har sett ut, består livet igenom, och som de ständigt måste förhålla sig till.

Hur beskriver kvinnorna sina barns pappor?

Kvinnorna beskriver hur de träffar sina barns pappor och hur livet blir förändrat när det första barnet kommer. Barnen beskrivs sällan som planerade. Barnen gör att de saker som varit svåra att hantera i förhållandet till barnens pappor blir ännu svårare och medan kvinnan beskriver att hon vänder sig och sitt fokus in mot familjen upplever hon att papporna ofta gör tvärtom. Kvinnorna beskriver främst sina barns pappor genom hur de agerat vid separationen och hur de agerat mot barnen. De upplever att papporna ofta prioriterar fel saker och hur de inte ser barnens behov på samma sätt som mammorna. Berättelserna är mer fyllda av skuldbeläggande och bitterhet, än de berättelser som handlar om kvinnornas egna pappor och det blir tydligt i berättelserna att mammorna tycker att de är bättre föräldrar än vad papporna är.

Finns det några likheter mellan kvinnornas beskrivning av sina egna pappor och deras barns pappor?

Likheterna i berättelserna består i händelserna. Även om fler berättelser om barnens pappor innehåller misshandel, alkoholproblematik och separationer så finns dessa komponenter med i både kvinnornas beskrivning av sina egna pappor och i deras beskrivning av sina barns pappor. Mindre fokus läggs på barnens pappors arbete, eller på pappornas upplevda mående. Båda pappaberättelserna är beskrivna utan tidsmarkörer eller referenser till samhället i övrigt. Detta kan tolkas både som att kvinnorna inte lägger skulden utanför sina familjer eller sin uppväxt, eller också som att de inte att de påverkas i så stor grad av samhället utanför, vilket i sin tur kan tolkas som att de inte känner sig delaktiga. Det som framförallt skiljer berättelserna om min pappa och mina barns pappa är tonen. Mer skuld och besvikelse läggs på barnens pappor än på de egna papporna. Barnens pappor är enligt kvinnorna sämre pappor än vad deras egna pappor var.

Hur beskriver de pappornas föräldraskap i förhållande till sitt eget?

Mammorna beskriver sitt eget föräldraskap som mer aktivt än pappornas. De inrättar sin tillvaro mer efter barnen, de ser barnens behov och de kämpar för att barnen ska ha det bra. Mammorna uttrycker att de prioriterar barnen medan de upplever att papporna oftare prioriterar sina egna behov. De beskriver också att papporna inte förstår barnen och att de agerar felaktigt gentemot dem i olika situationer på sätt som mammorna aldrig skulle ha gjort. En del av förklaringen kan vara att mammorna är de som finns där när papporna försvinner och mammorna har spenderat så många fler timmar tillsammans med barnen, vilket gör att de haft mycket större möjligheter att bli bra mammor. Deras beskrivningar kan också tolkas som ett resultat av att de känt sig tvungna att försvara och förklara sitt föräldraskap och sina handlingar inför sina barn, omgivning och i synnerhet socialtjänsten, vilket kan ha format deras historier.

9.2 Hur kan man använda resultaten i mötet med familjer inom socialtjänsten?

Genom att ta till sig berättelserna i studien kan man som yrkesutövare inom socialtjänsten få en mer nyanserad bild familjerna man möter. Genom att se både helheten, bakgrunden och de risker som finns med att inte se bakom vissa handlingar kan kommunikationen och förståelsen bli bättre för anställda inom socialtjänsten. Om förståelsen ökar kan möjligheterna till samarbete mellan familjerna och socialtjänsten öka, vilket kan leda till att det kan upplevas mer positivt att vara aktuell inom socialtjänsten. Det skulle också kunna leda till att fler barn inom socialtjänsten fick mer kontakt med sina pappor.

Att pappornas arbete har en stor både symbolisk och faktisk betydelse är en sak att ha med sig i mötet med familjer. Till exempel när man möter föräldrar som är arbetslösa. Likaså att det fortfarande kan ligga ett större ansvar på pappan att agera som familjeförsörjare, vilket kan leda till både ökad press på pappan och större frustration hos båda parter. Att ständigt vara utan pengar tår alla i en familj och det ligger en fara i att separera detta för mycket från familjens övriga mående. Att se att många av dessa familjer har fler utmaningar och sämre förutsättningar att skapa stabila relationer är av stor vikt när det kommer till att erbjuda hjälp. Att en pappa lämnar sin familj och sedan har svårt att upprätthålla kontakt med familjen är nödvändigtvis inte ett val han gör för att han inte vill vara i barnets liv, utan kan vara en desperat handling som följd på en mycket ansträngd situation. En annan sak att ha med sig som socialsekreterare är att en del föräldrar upprepar liknande mönster från sin egen uppväxt, medan en del gör tvärtom. Alla är inte fria att välja vilken inriktning de ska ha till sitt förflutna eller till sin framtid. En del val och beslut i livet har både mammor och pappor fattat utifrån att de inte hade andra möjligheter.

I mötet med både vuxna och barn kan det vara bra att tänka på att även om vuxenvärlden gör en viss bedömning av en förälders egenskaper eller tillkortakommanden så är det inte säkert att barnen gör samma bedömning. Mammornas ofta ganska raka och icke dömande beskrivning av sina fäder kanske inte stämmer överens med omvärldens beskrivning. Mammornas berättelser om sina pappor indikerar att de har med sig sin pappabild hela sitt liv, oavsett hur relationen har sett ut. Som utomstående kan man tycka att minnesbilder från en förälder man inte sett på många år inte torde vara av så stor betydelse men för barnet kan även få minnesbilder av en förälder ha stor betydelse och vara vägledande genom hela livet. Oavsett om bilden är enbart positiv, enbart negativ eller nyanserad så är den ofta mycket betydelsefull, och även om man som socialsekreterare önskar ge barnet en positiv fadersbild så är det bra att ha i åtanke att en ny ”pappalik” relation sällan ersätter eller tar bort den gamla.

Mammornas beskrivning av fädernas brister som föräldrar kan vara resultatet av en nödvändigt och uppbyggt försvar. Det kan också ha att göra med papporna inte varit i kontakt med barnen på länge och på att de minnen som fortfarande dominerar är de från uppbrottet. Mammorna kan också ha ett övertag i sin mammaroll eftersom de ofta lever nära barnen, när papporna inte gör det. Oavsett sviktande självförtroende som mamma så är de på plats, får chans att göra om och förbättra sitt föräldraskap på ett sätt som inte papporna kan på distans. Jag argumenterar inte för att socialsekreterarna på något sätt frammanar en negativ bild av papporna, men om man ser på hur socialtjänsten är uppbyggd och hur föräldrar kan uppleva ett hot från socialtjänsten vad det gäller

omhändertagandet av barn så ser jag ändå en risk för att den negativa bilden av pappan kan skapas till viss del i mötet med socialtjänsten. Om man som yrkesverksam inom socialtjänsten har större insikt i hur dessa negativa pappabilder kan skapas så kan det också vara lättare att förhålla sig till dem. Det är inte alltid de ger en rättvis bild av en självisk otillräcklig pappa, utan snarare en bild av en mamma som motiverar sitt föräldraskap och försvarar sina val.

9.3 Utmaningar och nya frågor

Många har varit kritiska till att jag lyssnat på mammorna men inte på papporna i studien. ”Varför får de inte komma till tals, eller försvara sig?” har man frågat. Detta har gjort att jag fått tänka till kring min inställning till materialet och flera gånger samt försvara varför jag anser att det kan ha relevans att göra det. Andra har reagerat på mitt ämnesval med repliken ”Så bra att du tittar på mammorna, det behövs att någon gör det” vilket jag har uppfattat som att de har valt mammornas sida och uppskattar att deras röster ges utrymme. Min ambition har dock aldrig varit att utpeka, försvara eller förklara anledningen till handlingar utan enbart titta på vad som kan forma människors föreställningar.

En intressant fortsättning på föreliggande studie skulle vara att gå igenom de pappaintervjuer som finns med samma frågeställningar som använts på mammorna, för att se hur pappornas bilder ser ut. Det vore också intressant att återkomma till mammorna i studien med mer fokus just på frågor om papparollen, både vad det gäller deras egen uppväxt och deras nuvarande situation. Att ge dem möjlighet att utveckla och förtydliga resonemang skulle förhoppningsvis ge en ännu mer nyanserad bild av papparollen. Till exempel be dem reflektera över sina egna pappor och barnens pappor och vad hur de ser på skillnaderna som finns i beskrivningarna. En fortsättning som jag i praktiken hoppas ska vara möjlig att få till är att låta socialsekreterare läsa studien och kommentera hur de ser på analysen och svara på frågan om de kan ha nytta av studien i sina möten med familjer inom socialtjänsten.

REFERENSER

Andersson, G. (1998). Föräldrakontakt och familjetillhörighet ur fosterbarns perspektiv. *Socialvetenskaplig tidskrift*. 1, 3-23

Brandth, B., & Kvande, E. (1998). Masculinity and child care: the reconstruction of fathering. *The Sociological Review*, 46, 2, 293-313.

Bryman, A. (1997). *Kvantitet och kvalitet I samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice*. Cambridge: University Press.

Bourdieu, P. (1995). *Praktiskt förnuft - bidrag till en handlingsteori*. Göteborg: Bokförlaget Diadalos.

Bourdieu, P. (1998). *Den manliga dominansen*. Göteborg: Bokförlaget Diadalos.

Broady, D. (1987). Kulturens fält - Om Pierre Bourdieus sociologi. *Masskommunikation och kultur. Nordicom-nytt/Sverige*. 1-2, 59-88.

Brown, L., Callahan, M., Strega, S., Walmsley, C., & Dominelli, L. (2008). Manufacturing ghost fathers: the paradox of father presence and absence in child welfare. *Child and Family Social Work*. 14, 25-34.

Cannon, E. A., et al. (2008). Parent characteristic as antecedents of maternal gatekeeping and fathering behavior. *Family process*. 47, 4, 501-519.

Carle, J. (1998). Pierre Bourdieu och klassamhällets reproduktion. I Månson, P. (red.). *Moderna samhällsteorier*. Stockholm: Raben Prisma.

Connell, R. (2008). *Maskuliniteter*. Göteborg : Bokförlaget Diadalos.

Connell, R. (2009). *Om Genus*. Göteborg: Bokförlaget Diadalos.

Davidson, B., & Bredmar, M. (red.) (2012). *Familjer i socialtjänsten – levnadsvillkor, livssituation och erfarenheter från socialtjänsten. Ett FoU – projekt om barn ungdomar och deras föräldrar i sex kommuner i Östergötland. Slutrapport fas 1.*(FoU- rapport 68:2012). Linköping FoU Centrum för vård, omsorg och social arbete.

Doherty, W., & Craft, S. (2011). Single mothers raising children with "male positive" attitudes. *Family process*. 50, 1, 63-75.

Fauske, H., Lichtwarck, W., Marthinsen, E., Willumsen, E., Clifford, G. & Kojan, B. H. (2009). *Barnevernet på ny kurs? Det nye barnevernet - et forsknings- og utviklingsprosjekt I barnevernet*. NF-rapport no. 8. Bodø: Nordlandsforskning.

Franséhn, M., & Bäck Wiklund, M. (2008). The presence of the absent father: how lone mothers with sons construct and animate the absent father through narratives. *European journal of social work*.11, 4, 369-381.

Fritzell, J., Gähler, M., & Nermo, M. (2007). Vad hände med 1990-talets stora förlorargrupper? Välfärd och ofärd under 2000-talet. *Socialvetenskaplig tidskrift*. 2-3, 110-132.

Fritzell, S. (2011). *Social differentials in the health among lone mothers in different policy contexts financial difficulties and employment status in relation to health*. Stockholm: Karolinska institutet, Institutionen för folkhälsovetenskap.

Hartman, J. (2001). *Grundad teori - teorigenerering på empiriskt grund*. Lund: Studentlitteratur.

Helgstrand, L. (2013). *Trasslig barndom?* (D uppsats) Linköping: Linköpings universitet, Institutionen för beteendevetenskap och lärande.

Jarnkvist, K. (2011). *När jag gifter mig ska jag göra det på riktigt* (Doktorsavhandling)Umeå: Umeå universitet, Institutionen för idé- och samhällsstudier.

Johansson, H. (2005). *Pojkar behöver manliga förebilder? En studie av socialsekreterares tankemönster och arbete med söner till ensamstående mammor*. (Avhandling) Göteborg: Göteborgs universitet: Institutionen för socialt arbete.

Johansson, H. (2006). *Brist på manliga förebilder – en dekonstruktion av en föreställning och dess praktik*. (Avhandling) Göteborg: Göteborgs universitet: Institutionen för socialt arbete.

Johansson, T. (2004). *Pappaskapets omvandlingar - frånvarons socialpsykologi*. Göteborg: Göteborgs universitet, Centrum för kulturstudier.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Maxwell, N., Scourfield, J., Featherstone, B., Holland, S. & Tolman, R. (2012). Engaging fathers in child welfare services: a narrative review of recent research evidence. *Child and family social work*. 17, 160-169.

MC Bride, B., Brown, G., Bost, K., Shin, N., Vaughn, B., & Korth, B. (2005). Paternal Identity, Maternal Gatekeeping, and father involvement. *Family relations*. 54, 360-372.

Nixon, E., Greene, S., & Hogan, D. (2012). "Like an uncle but more , but less than a father" – Irish Children´s relationships with nonresident fathers. *Journal of family psychology*. 26. 3, 381-390.

Plantin, L. (1999). *Mäns föräldraskap- om pappaskap och föräldraskap i ett livsperspektiv*. Göteborgs universitet.

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research and evaluation methods*. London: Sage.

Petersson, G. (2006). Närvarande mödrar och tillräckligt frånvarande fäder. Om socialtjänstens bedömningar av föräldrars omsorg. *Socialvetenskaplig tidskrift*. 1, 51-65.

Raneke, A. (2011). *Kan yrket förklara skilsmässan?* SCB rapport nr 2.

Riina, E. M., & Feinberg, M. E. (2012). Involvement in Childrearing and mothers and fathers adjustment. *Family Relations*. 61. 836-850.

Salonen, T. (2011). *Barnfattigdomen i Sverige: Årsrapport*. Stockholm: Rädda barnen.

Socialstyrelsen (2012). *Vårdnad, boende och umgänge. Handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SCB, (2011). *Levnadsrapport 119, Barns sociala relationer*.

Sommestad, L. (2013, 13 juli) Satsa på de ensamstående mammorna. *Dagens nyheter*, debattartikel, s A1

Strega, S., Fleet, C., Brown, L., Dominelli, L., Callahan, M., & Walmsley, C. Connecting father absence and mother blame in child welfare policies and practice. *Children and youth services review*, 30, 705-716.

Stranz, H. & Wiklund, S. (2012). Oskälig levnadsnivå? En studie av inkomstnivåer bland ensamstående mödrar med socialbidrag. *Socialvetenskaplig Tidsskrift*. 19, 72-79.

Thornblad, H. (2010). *Rädda barnens årsrapport*. Stockholm: Rädda barnens förlag.

Vinnerljung, B. (1996). *Fosterbarn som vuxna*. (akademisk avhandling). Lund: Arkiv.

Östberg, F. (2010). *Bedömningar och beslut. Från anmälan till insats i den sociala barnvården*. (Doktorsavhandling). Stockholm: Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete.

FoU-rapporter i FoU Centrum

- FoU-rapport 1:2002 **Els-Marie Anbäcken**, (red), Kultur och meningsfull vardag inom äldreomsorgen
- FoU-rapport 2:2002 **Eva Hill, Agneta Johnsson**, Samtalsgrupper – som metod i arbete med separerade föräldrar. Rapport om fokusgruppsintervjuer
- FoU-rapport 3:2002 **Sophia Lövgren**, Att planera ett äldreboende: Sörgården - från ritbord till inflyttning. Slutrapport av delstudie ett.
- FoU-rapport 4:2002 **Karin Rulander**, Utvärdering av KUB-projektet – ett öppenvårdsprojekt för barn och ungdomar i Kinda kommun ur ett brukarperspektiv.
- FoU-rapport 5:2002 **Owe Anbäcken, Jan-Olof Hugozon**, Rehab Resurscentrum, en studie av ett utvecklingsprojekt inom äldreomsorgen, Linköping 1997-2000.
- FoU-rapport 6:2002 **Susanna Djerf, Maud Frithioff, Magnus Löfgren**, Egenutvärdering av KUB-projektet.
- FoU-rapport 7:2002 **Lisa Nylund, Christina Bexing**, Hemlöseprojektet 1999-2001.
- FoU-rapport 8:2002 **Anita Karlsson, Lena Lundmark**, Förebyggande av fallskador bland äldre personer i särskilt boende – en multiprofessionell kvalitetsmodell.

- FoU-rapport 9:2003 **Eva Forss, AnnMari Löf**, Hur utbildning av vårdpersonal påverkar äldres utevistelser på särskilt boende. Utevistelsens hälsobefrämjande effekter på människan.
- FoU-rapport 10:2003 **Owe Anbäcken, Helena Klöfver**, Implementering av ett kvalitetssystem. En studie inom omsorgsverksamheten i Åtvidaberg.
- FoU-rapport 11:2003 **Eva Hill, Agneta Johnsson**, Samtalsgrupper – som metod i arbetet med separerade föräldrar. En arbetsmodell.
- FoU-rapport 12:2003 **Helena Klöfver, Lise-Lotte Ardell**, Vad tycker ungdomar om Råd och Stöds ungdomsverksamhet? Utarbetandet av ett utvärderingsinstrument.
- FoU-rapport 13:2003 **Katarina Berzell, Maria Persson, Sara Ågren**, Projekt Trampolin. Egenutvärdering av en projektverksamhet.
- FoU-rapport 14:2003 **Eva Ellström, Bodil Ekholm**, Att lära i arbetslag. En studie inom hemtjänsten.
- FoU-rapport 15:2003 **Irène Johansson**, Etnicitet och åldrande är mer än äldre invandrare.
- FoU-rapport 16:2004 **Christin Strömstedt**, Arbetsrehabilitering för psykiskt funktionshindrade och Daglig Verksamhet för personer med utvecklingsstörning - ett samverkansprojekt mellan olika huvudmän
- FoU-rapport 17:2004 **John Boman, Stefan Johansson**, Organiseringen av individ- och familjeomsorgen i Östergötlands län. En pilotstudie.
- FoU-rapport 18:2004 **Irene Rönnqvist, Agneta Lindgren**, Kompetens- och verksamhetsutveckling vid sex BoDa-enheter. Beskrivning och utvärdering vid sex BoDa-enheter (boende och daglig verksamhet) för gravt utvecklingsstörda personer i Linköpings kommun.

- FoU-rapport 19:2004 **Projektgrupp: Johan Adriansson, Cecilia Borg, Andreas Capilla, Ammie Envall, Lisbeth Nilsson, Sirpa Lumme, Stefan Ringdahl, Kicki Zentio**, Den livskraftiga arbetsplatsen. En förstudie vid äldreboendet Danbomsgården i Kinda kommun.
- FoU-rapport 20:2004 **Owe Anbäcken, Mats Ericsson**, Bygga för en ny generation, Förändring och lärande på deltagarnas villkor
- FoU-rapport 21:2004 **Sophia Lövgren**, Att planera ett äldreboende: Ett Sörgården för de äldre? Rapport två
- FoU-rapport 22:2004 **Ann-Christin Cederborg**, Kan frivilliga öppenvårdsinsatser löna sig?
- FoU-rapport 23:2004 **Henrik Danielsson, Malin Wass, Jerker Rönnberg**, Utvärdering av projektet Arbete och sysselsättning för yngre funktionshindrade i Linköpings kommun
- FoU-rapport 24:2005 **Eva Hill, Agneta Johnsson**, Samtalsgrupper – som metod i arbetet med separerade föräldrar. Rapport om Fokusgruppsintervjuer; en Arbetsmodell och Utvärdering.
- FoU-rapport 25:2005 **Olle Knutsson**, Samverkan inom missbruksvården i Boxholm, Kinda, Ydre och Ödeshög kommuner.
- FoU-rapport 26:2005 **Kerstin Angvik, Liselotte Björk**, Anhörigstöd på dagverksamhet för personer med demenshandikapp
- FoU-rapport 27:2005 **Mikael Nilsson**, Kompetenscentrum för utveckling av gruppinriktat socialt arbete.
- FoU-rapport 28:2005 **Annika Larsson**, Kund, Omsorgstagare eller Pappa. En studie av mötet mellan pensionär och enhetschef i hemtjänsten vid tecknandet av serviceavtal.
- FoU-rapport 29:2005 **Stefan Johansson**, Så ett frö och låt det gro. En studie av det särskilda boendet Aspen i Vadstena.

- FoU-rapport 30:2005 **Kjell Thun** (red.), Den Hälsofrämjande och livskraftiga arbetsplatsen. Ett projekt med offentliga och privat verksamhet i nätverkssamarbete juni 2002 – augusti 2004.
- FoU-rapport 31:2006 **Britt Lundén**, Nio år efteråt. En uppföljning av alla som 1996 hade offentlig omsorg i hemmet i Motala kommun.
- FoU-rapport 32:2006 **Ylva Bjerke, Anita Karlsson**, Delaktig till 100 %. Ett Hela-projekt inom Produktion Omsorg i Linköpings kommun
- FoU-rapport 33:2006 **Annlouise Gadd, Elisabet Kjellander, Lotta Lindgren**, Familjegruppsamtal. Bamse-teamets metodutveckling av sociala utredningar gällande fysisk misshandel av barn.
- FoU-rapport 34:2006 **Ingalill Thor, Per-Erik Ellström, Bodil Ekholm, Eva Ellström, Dan Rönnqvist**, FoU i praktiken. En studie av aktörer och projekt inom en flerkommunal FoU-verksamhet.
- FoU-rapport 35:2006 **Ann-Christin Cederborg**, Barns Behov I Centrum, Perspektiv på socialtjänstens utredningsarbete när barn misstänks fara illa.
- FoU-rapport 36:2006 **Bo Davidson, Dan Rönnqvist**, Kompetensförsörjning inom äldreomsorg.
- FoU-rapport 37:2006 **Ann-Christin Cederborg**, ”Lönsamhet” med frivilliga öppenvårdsinsatser - En långtidsuppföljning av klienters utveckling.
- FoU-rapport 38:2007 **Anne-Sofie Anlén, Gun Lanneström, Maj Berg**, Samtalsbehandling och taktil stimulering - en utvärdering av behandlingsinsatser
- FoU-rapport 39:2007 **Tobias Leoson**, Avslutade institutions- och familjehemsplaceringar av ungdomar 2004-2005. Beskrivning och analys

- FoU-rapport 40:2007 **Petra Dannapfel**, Makten över vardagen. Omsorgsarbete och brukarinflytande ur hemtjänstpersonalens perspektiv -en fokusgruppsstudie
- FoU-rapport 41:2007 **Linda Schultz, Helena Klöfver**, Delrapport från Landeryds Ängar, en studie av ett samverkansprojekt mellan Linköpings kommun och Östergötland läns landsting.
- FoU-rapport 42:2008 **Jenny Dahl, Mats Greiff**, Samforskning. Ett utvärderings- och kompetensutvecklingsprojekt med familjen som lärare
- FoU-rapport 43:2008 **Lena Hallgren-Berger**, Filbytare i backspegeln. Uppföljning av ungdomar som varit inskrivna hos Filbytergruppen, Stöd och arbetsträning, vid Linköpings kommun.
- FoU-rapport 44:2008 **Lena Josefsson**, Anhörigvårdarens upplevelser av roller och känslor i relation till närstående och växelboende.
- FoU-rapport 45:2008 **Lise-Lotte Ardell**, Från Bistånd till Service. En studie om organisationens betydelse för utveckling av arbetssätt.
- FoU-rapport 46:2008 **Lisbeth Eriksson**, Behandling utan hinder, - utvärdering av projektet ”HVB på service”.
- FoU-rapport 47:2008 **Malena Gustavson**, Om att stödja våldsutsatta kvinnor som missbrukar. Reflektioner kring Projekt Greta på Stadsmissionen i Linköping.
- FoU-rapport 48:2009 **Lina Nyqvist & Isabella Sedin**, Metoder och arbetssätt på ett kommunalt HVB-hem.
- FoU-rapport 49:2009 **Pernilla Bergström**, Utveckling av kontaktmannaskap och lärande samtal-en studie genomförd inom äldreomsorgen.
- FoU-rapport 50:2009 **Elisabet Cedersund, Katarina Lundborg, Els-Marie Anbäcken**, Garnisonen - ett steg på väg!, Om starten av ett korttidsboende för äldre personer på väg hem från sjukhus.

- FoU-rapport 51:2009 **Susanne Engström, Maria Lindahl, Lisa Tällberg**, En metod det svänger om! Rytmtterapi för personer med neurologiska skador.
- FoU-rapport 52:2009 **Ann-Marie Markström**, Serviceinsatser inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg. Möjligheter och dilemman.
- FoU-rapport 53:2009 **Stefan Lundberg**, ACTION – ett anhörigstöd. Testat i Linköpings kommun under 2 år
- FoU-rapport 54:2009 **Åse Andersson**, Vad är det som är så tungt? En studie i upplevelse av arbetsbelastning i arbetet med ekonomiskt bistånd på ett socialkontor
- FoU-rapport 55:2009 **Madelene Olofsson, Jennie Pettersson**, Alltid en fot i verksamheten? – En studie om en kompetensutvecklingsenhet inom demensomsorgen
- FoU-rapport 56:2009 **Ann-Charlotte Münger**, Att förebygga och förhindra mäns våld i nära relationer inom Östergötlands län, Kvinnors upplevelser och erfarenheter av uppbrottsprocessen – en kunskapsöversikt och en intervjustudie av kvinnors egna berättelser om sitt uppbrott
- FoU-rapport 57:2009 **Tomas Köhler, Gustaf Åberg**,Handledning som lärande- och utvecklingsform. - En kvantitativ studie inom demensvården
- FoU-rapport 58:2009 **Linda Schultz**, Kompetensutveckling inom äldreomsorgen. En utvärdering av arbetet med den statliga satsningen Kompetensstegen i Linköpings kommun
- FoU-rapport 59:2009 **Terese Andersson, Emelie Ingmarsson**, Demensutbildning steg ett, två & tre. Lednings och medarbetares uppfattningar om en genomförd kompetensutvecklingsinsats

- FoU-rapport 60:2009 **Erica Byström & Mats Ericsson (Redaktörer)**, Lärande och förändringsarbete inom äldreomsorgen. En uppdragsutbildning inom ramen för Kompetensstegen 2008-2009
- FoU-rapport 61:2009 **Eva Ellström**, Att arbeta med utveckling i praktiken. En studie av ledarskap och lärandemiljöer inom hemtjänstverksamhet
- FoU-rapport 62:2009 **Emelie Berglund**, Stöd på lika villkor? Hur kvinnor och män upplever stödet de får från socialtjänsten utifrån en enkätundersökning i Linköpings kommun 2008
- FoU-rapport 63:2010 **Elisabeth Sundin, Malin Tillmar**, Uppföljning av ”Eget val” inom hemtjänsten i Linköpings kommun. Utförarperspektiv
- FoU-rapport 64:2010 **Ingela Larsson Kindeland, Susanne Sundström**. ”Att få alla med på tåget” – kritiska faktorer för implementering av metodverktyg inom demensvården
- FoU-rapport 65:2011 **Bo Davidson (Redaktör)**, Lärcenter för en god demensvård. Ett FoU-projekt för att utveckla en lokal kompetensutvecklingsenhet inom demensvården i Linköpings kommun
- FoU-rapport 66:2011 **Bo Lundén**, Utvärdering som stöd för utveckling. En studie om vårdtagares och anhörigas syn på äldreboende kopplat till verksamhetsutveckling.
- FoU-rapport 67:2011 **Maria Hemgren**, Individanpassat bemötande på demensboende genom ett Jag-stödande förhållningssätt –utifrån ett lärande perspektiv
- FoU-rapport 68:2012 **Margareta Bredmar & Bo Davidson (Redaktörer)**, Familjer i socialtjänsten - levnadsvillkor, livssituation och erfarenheter av socialtjänsten. Ett FoU-projekt om barn, ungdomar och deras föräldrar i sex kommuner i Östergötland. Slutrapport fas 1.

- FoU-rapport 69:2012 **Lena Andersson**, Organisering för samordning och samsyn. En studie av Kindas kärntrupp för rehabiliteringssamverkan kring äldre.
- FoU-rapport 70:2012 **Kia Palm Hjert**, Mer än att ”bara dricka kaffe”. Att verka för en evidensbaserad praktik på en dagverksamhet för vuxna med psykisk funktionsnedsättning.
- FoU-rapport 71:2012 **Ingela Harrelind, Yvonne Mellberg Jakobsson**, Det första samtalet med Vägledningscentrum. Mötesmetoder
- FoU-rapport 72:2013 **Linda Schultz**, ”Det har inte varit någon tuppfäktning här”. Slutrapport från Landeryds ängar – En studie av ett boende med särskild service som drivs gemensamt av Linköpings kommun och Östergötland läns landsting.
- FoU-rapport 73:2013 **Emma Lustig, Lisa Sköld**, Kan interaktiv forskning vara framtidens melodi vid förändring av socialt arbete?
- En kvalitativ studie av interaktiv forskning som metod i FoU-projektet ”Familjer i Socialtjänsten”
- FoU-rapport 74:2014 **Hanna Leinhard**, Bilder av pappor – mammor med barn aktuella inom socialtjänsten beskriver sina och sina barns pappor. Rapport från fas 2 inom FoU-projektet, Familjer i socialtjänsten.

Arbetsrapporter i FoU Centrum

- Arbetsrapport 1:2002 **Els-Marie Anbäcken**, (red) **Miriam Berger**
(textbearbetning), Kultur och meningsfull vardag inom äldreomsorgen – en sammanfattning.
- Arbetsrapport 2:2002 **Caroline Johansson**, Kunskapsöverföring – en källa till utveckling och lärande? En utvärdering av ett projekt för utveckling av metoder och kompetens för ökad kunskapsöverföring mellan personal inom olika vårdspecialiteter.
- Arbetsrapport 3:2002 **Verksamhetsberättelse** för FoU-centrum för vård och omsorg 2000-2001.
- Arbetsrapport 4:2002 **Margareta Junghard-Lindell**, Vad är viktigt för att må bra på äldre da'r? En enkätundersökning om hälsofrämjande insatser för äldre.
- Arbetsrapport 5:2002 **Margot Månsson**, Omsorgsrekryterare – handledare i vård och omsorg. Linköpings kommun september 2000 – juni 2002.
- Arbetsrapport 6:2003 **Anette Olsson & Monica Karlsson**, Samtalsgrupper – om kärlek, känslor och sexualitet för kvinnor och män med intellektuella och fysiska funktionshinder.
- Arbetsrapport 7:2003 **Berit Bäck & Christina Isakson**, Metodutveckling för uppföljning av myndighetsbeslut. En studie och utveckling av uppföljningsinstrument inom äldre- och handikappomsorg.

- Arbetsrapport 8:2005 **Annelie Gullström & Eva-Lena Lundberg**, Dansens betydelse för personer med en demensdiagnos. En studie inom äldreomsorgen i Linköping.
- Arbetsrapport 9:2006 **Sara Wilhelmsson**, ”Senior Service” Från planeringsstyrd till efterfrågestyrd vård och omsorg. Ett projekt inom Trägårn´s hemtjänstområde
- Arbetsrapport 10:2006 **Eva Hulth, Anna-Karin Jern, Bo Lundén, Bo Mörling**, Trygghetsboende i Motala kommun. Blev det som det var tänkt?
- Arbetsrapport 11:2007 **Lars Jonsson, Susanne Martinsson, Pernilla Öhlin**. Vi bor på landet. Lilla Åby Östergård, bostad med särskild service enligt LSS.
- Arbetsrapport 12:2008 **Helena Klöfver**, Nätverk som stöd för lärande och utveckling inom Kompetensstegen.
- Arbetsrapport 13:2009 **Linda Schultz**, Samverkan för integration, En utvärdering av projekt Integration i Östergötlands andra fas
- Arbetsrapport 14:2012 **Marie Fridh, Carina Svensson**, Kontaktmannaskap inom Ydre kommuns äldreomsorg
- Arbetsrapport 15:2014 **Helena Paulsson**, Team Utredda – Evidensbaserad Social Verksamhet
- Arbetsrapport 16:2014 **Marie Christoffersen, Ann-Britt Fagerlund**, Individanpassade aktiviteter för personer med demenshandikapp i bad- och skogsmiljö

